

ΤΕΙ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«ΤΑ ΑΤΟΜΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΜΕΤΑ ΤΗ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ
ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ 2001»**

ΘΕΟΦΑΝΗΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΜΠΑΛΧΑΣΗΣ

ΕΠΟΠΤΕΥΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: Δρ. ΝΙΚΗ ΓΕΩΡΓΙΑΔΟΥ

ΠΑΤΡΑ, 2014

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	4
ABSTRACT.....	5
ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	6
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ.....	9
Η ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ	9
1.1 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ.....	9
1.2 Η ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ	12
1.3 Η ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ 2001	14
1.4 ΟΙ ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ	16
1.5 ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ	20
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ	23
ΘΕΜΕΛΙΩΔΗ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ.....	23
2.1 ΕΝΝΟΙΑ – ΚΑΤΟΧΥΡΩΣΗ.....	23
2.2 ΟΙ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΤΩΝ ΘΕΜΕΛΙΩΔΩΝ ΔΙΑΚΙΩΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΚΑΘΗΚΟΝΤΩΝ	26
2.3 ΦΟΡΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΔΕΚΤΕΣ.....	28
2.4 ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΥΠΑΡΞΗ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ	30
2.5 Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΑΞΙΑΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ.....	33
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ.....	35
ΤΑ ΑΤΟΜΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ	35
3.1 ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΗΣ ΖΩΗΣ	35
3.2 ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΩΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΗΣ ΑΚΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ	38
3.3 Η ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΗΝ ΖΩΗ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ	41
3.4 Η ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ	42
3.5 Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ	45
3.6 Η ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ.....	46
3.7 Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ	48
3.8 ΤΟ ΑΠΑΡΑΒΙΑΣΤΟ ΤΗΣ ΙΔΙΩΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΖΩΗΣ..	52

3.9 ΤΟ ΑΣΥΛΟ ΤΗΣ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ	53
3.10 ΤΟ ΑΠΟΡΡΗΤΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ	54
3.11 Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ	57
3.12 Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΗΣ ΕΚΦΡΑΣΗΣ	61
3.13 Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ	63
3.14 Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ, ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ.....	65
3.15 Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΗΣ ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΗΣ	68
3.16 ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΗΣ ΣΥΝΕΝΩΣΗΣ	68
3.17 Η ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΝΟΜΙΜΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗ.....	69
3.18 ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΗΣ ΑΝΑΦΟΡΑΣ.....	70
3.19 ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΗΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ.....	70
3.20 ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΗΣ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗΣ ΑΚΡΟΑΣΗΣ.....	71
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ	72
ΤΑ ΑΤΟΜΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΜΕ ΤΙΣ ΑΝΑΘΕΩΡΗΜΕΝΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΤΟΥ 2001	72
4.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	72
4.2 ΤΑ ΑΤΟΜΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΟΥ 2001 ΚΑΙ ΟΙ ΑΝΑΘΕΩΡΗΜΕΝΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ	72
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ.....	102
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	102
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	104
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ.....	107
ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ.....	108

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το θέμα της παρούσας πτυχιακής εργασίας είναι τα ατομικά δικαιώματα μετά την συνταγματική αναθεώρηση του 2001.

Στο πρώτο κεφάλαιο πραγματοποιείται μια σύντομη ιστορική αναδρομή για την πορεία προς την αναθεώρηση του Συντάγματος, ενώ περιγράφονται και οι βασικές αρχές που πρέπει να την διέπουν.

Το δεύτερο κεφάλαιο της παρούσας πτυχιακής εργασίας, αναλύει τα θεμελιώδη δικαιώματα και καθήκοντα. Δίνονται οι απαραίτητοι ορισμοί, οι διακρίσεις, οι περιορισμοί, ενώ ορίζονται και οι φορείς και αποδέκτες των θεμελιωδών δικαιωμάτων.

Στο τρίτο κεφάλαιο αναλύονται τα ατομικά δικαιώματα που κατοχυρώνονται από το Σύνταγμα.

Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα ατομικά δικαιώματα και οι αναθεωρημένες διατάξεις τους, μετά το ψήφισμα της 6ης Απριλίου 2001, οπότε και πραγματοποιήθηκε η αναθεώρηση του Συντάγματος.

Τέλος, το πέμπτο κεφάλαιο, παρουσιάζει τα συμπεράσματα που διεξήχθησαν από την παρούσα πτυχιακή εργασία.

ABSTRACT

The subject of this thesis is the civil rights after the constitutional revision of 2001.

The first chapter presented a short historical overview of the progress towards the revision of the Constitution, and described the basic principles that should govern.

The second chapter of this dissertation analyzes the fundamental rights and duties. Given the necessary definitions, distinctions, limitations, and defined vectors and recipients of fundamental rights.

The third chapter analyzes the individual rights guaranteed by the Constitution.

In the fourth chapter, the individual rights and the revised provisions, after the resolution of April 6, 2001, when he held the revision of the Constitution.

Finally, the fifth section presents the findings conducted by this thesis.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το Σύνταγμα αποτελεί ένα νομοθετικό κείμενο, το οποίο είναι βασισμένο σε νομικούς κανόνες. Το Σύνταγμα είναι έχει προσδιοριστεί τόσο από τυπική, όσο και από ουσιαστική πλευρά. Από την πλευρά της τυπικής διάστασης, το Σύνταγμα αποτελεί έναν υπέρτατο, αυστηρό και γραπτό νόμο. Ουσιαστικά, το Σύνταγμα είναι ένας θεμελιώδης, γενικός και καθολικός νόμος. Η σημασία λοιπόν του Συντάγματος αποδίδεται σε ένα σύνολο κανόνων δικαίου.

Μεταξύ των νόμων που υπάρχουν στο Σύνταγμα, ορίζονται και τα ατομικά δικαιώματα. Η κατοχύρωση των ατομικών δικαιωμάτων ως θεσμός, τον 20^ο αιώνα, αποτελεί σταθμό στην ιστορία του ανθρώπου. Η σημασία των ατομικών δικαιωμάτων είναι ότι, ο άνθρωπος μπορεί και οφείλει να υπάρξει ένα όν το οποίο δεν θα ζει εκτεθειμένο μέσα σε μία κοινωνία όπου θα υφίστανται παρεμβάσεις και αυθαιρεσίες εις βάρος του.

Τέλος, θα θέλαμε να σημειώσουμε ότι ως σπουδαστές του Τμήματος Διοίκησης Επιχειρήσεων του ΤΕΙ Δυτικής Ελλάδας έχουμε αποκτήσει κατά τη διάρκεια των σπουδών μας βασικές γνώσεις υποδομής στο αντικείμενο του δικαίου και εξ' αυτού του λόγου η πτυχιακή εργασία μας δεν επιχειρεί ερευνητική εμβάθυνση στο υπό κρίση θέμα (την οποία μόνο εμπειρογνώμονες νομικοί θα μπορούσαν να διαχειριστούν) αλλά περιορίζεται στην παρουσίαση των καταγεγραμμένων νομικών απόψεων και στην ταξινόμησή τους κατά τρόπο προσιτό στο μη νομικό αναγνώστη.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Με την αποκατάσταση της δημοκρατικής νομιμότητας, τον Ιούλιο του 1974, η Κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας έθεσε ως πρώτο στόχο της την εδραίωση της Δημοκρατίας και επανέφερε εν μέρει σε ισχύ το Σύνταγμα του 1952, με εξαίρεση τις διατάξεις που αφορούσαν τον βασιλέα. Τις πρώτες ελεύθερες βουλευτικές εκλογές (17 Νοεμβρίου 1974) και το δημοψήφισμα για τη μορφή του πολιτεύματος (8 Δεκεμβρίου 1974), το οποίο απέβη υπέρ του πολιτεύματος της αβασίλευτης δημοκρατίας, ακολούθησε το Σύνταγμα του 1975. Το Σύνταγμα αυτό, μολοντί ψηφίσθηκε τελικά μόνο από την κοινοβουλευτική πλειοψηφία, συγκέντρωσε σταδιακά κατά την εφαρμογή του την ευρύτερη δυνατή αποδοχή εκ μέρους των πολιτικών δυνάμεων της χώρας.

Ο νέος καταστατικός χάρτης της χώρας εισήγαγε το πολίτευμα της προεδρευομένης κοινοβουλευτικής δημοκρατίας, περιείχε εξ αρχής ευρύ κατάλογο ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων προσαρμοσμένο στις απαιτήσεις των καιρών και παραχωρούσε σημαντικές εξουσίες στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, οι οποίες του επέτρεπαν να παρεμβαίνει αποφασιστικώς στη ρύθμιση της πολιτικής ζωής. Το κράτος δικαίου προστατευόταν αποτελεσματικώς, ενώ προβλεπόταν και η συμμετοχή της χώρας σε διεθνείς οργανισμούς και – εμμέσως – στην τότε ΕΟΚ.¹

Την άνοιξη του 2001 ψηφίσθηκε μια νέα, πολύ πιο εκτεταμένη αναθεώρηση του Συντάγματος και μάλιστα, μέσα σε συναινετικό κλίμα. Είναι χαρακτηριστικό ότι, παρά την τροποποίηση μεγάλου αριθμού διατάξεων του Συντάγματος, η αναθεώρηση έγινε αποδεκτή, στη μεγάλη πλειοψηφία των περιπτώσεων, από τα τέσσερα πέμπτα του συνόλου των

¹<http://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagmatiki-Istoria/>

βουλευτών, και, επομένως, ο όρος «συναινετική αναθεώρηση» αποδίδει την πολιτική πραγματικότητα.

Το αναθεωρημένο Σύνταγμα εισήγαγε νέα ατομικά δικαιώματα, όπως για παράδειγμα, την προστασία της γενετικής ταυτότητας ή την προστασία από την ηλεκτρονική επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, καθώς και νέους κανόνες διαφάνειας στην πολιτική ζωή. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν, η χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων, οι προεκλογικές δαπάνες, οι σχέσεις των ιδιοκτητών μέσων μαζικής ενημέρωσης με το Κράτος κ.λπ. Επιπλέον, η συνταγματική αναθεώρηση προσάρμοσε στην πραγματικότητα τα σχετικά προς την ανάδειξη στο βουλευτικό αξίωμα κωλύματα και ασυμβίβαστα με λήψη υπόψη της νομολογίας του Ανώτατου Ειδικού Δικαστηρίου, εκσυγχρόνισε και αναδιοργάνωσε τις λειτουργίες της Βουλής, ανήγαγε σε συνταγματικό θεσμό τις ανεξάρτητες αρχές, προέβη σε εκτεταμένη μεταρρύθμιση στο πεδίο της Δικαιοσύνης και ενίσχυσε το αποκεντρωτικό σύστημα της χώρας.²

²<http://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagmatiki-Istoria/>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Η ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ

1.1 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Με την έναρξη του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα του 1821 στην Ελλάδα, ιδρύθηκαν τα πρώτα τοπικά πολιτεύματα, μερικά εκ των οποίων είναι: η «Μεσσηνιακή Γερουσία», ο «Οργανισμός της Πελοποννησιακής Γερουσίας» και ο «Οργανισμός της Γερουσίας της Δυτικής Ελλάδος». Τα πολιτεύματα αυτά, ψηφισμένα κατά το πρώτο έτος της επανάστασης από τοπικές Συνελεύσεις προκρίτων των επαρχιών, είχαν ως σκοπό την προσωρινή διοικητική και στρατιωτική οργάνωση, προέβλεπαν ωστόσο στην μελλοντική σύσταση «Βουλής του Έθνους», στην οποία θα ανήκε η νομοθετική εξουσία και από την οποία θα εξαρτώνται οι κατά τόπους ιδρυθείσες Διοικήσεις.

Η πρώτη, ωστόσο, κορυφαία στιγμή της πολιτικής ιστορίας της νεότερης Ελλάδας σε επίπεδο εθνικής πολιτειακής ρύθμισης, που εδραίωσε στη συνείδηση της ελληνικής κοινωνίας το συνταγματισμό ως το θεμελιώδες και αναγκαίο κριτήριο πολιτικής νομιμότητας, ήταν η ψήφιση του πρώτου ελληνικού συντάγματος από την Α΄ Εθνοσυνέλευση της Επιδαύρου, τον Ιανουάριο του 1822. Το Σύνταγμα, «Προσωρινών Πολίτευμα της Ελλάδος», περιλάμβανε 110 σύντομες παραγράφους χωρισμένες σε τίτλους και τμήματα και προέβλεπε την αντιπροσωπευτική αρχή και την αρχή της διάκρισης των εξουσιών. Η Διοίκηση αποτελούνταν από δύο συλλογικά όργανα, το «Βουλευτικό» και το «Εκτελεστικό».

Τον Απρίλιο του 1823, υποβλήθηκε το Σύνταγμα της Επιδαύρου, σε αναθεώρηση από τη Β΄ Εθνοσυνέλευση. Το νέο Σύνταγμα, που αποτελούσε απλή αναθεώρηση του προϋπάρχοντος, ονομάστηκε «Νόμος

της Επιδαύρου». Πρόκειται για ένα αρτιότερο Σύνταγμα που καθιέρωνε ελαφρά υπεροχή της νομοθετικής εξουσίας έναντι της εκτελεστικής. Ακόμη, μεταρρύθμιζε τα δικαιώματα της εκτελεστικής εξουσίας τα σχετικά με την κατάρτιση των νόμων, βελτίωνε τις διατάξεις σχετικά με τα ατομικά δικαιώματα.

Το σημαντικότερο των Συνταγμάτων της Επανάστασης ψηφίσθηκε στην Τροιζήνα το Μάιο του 1827 από τη Γ' Εθνοσυνέλευση, η οποία είχε ήδη αποφασίσει πως πρέπει «η νομοτελεστική εξουσία να παραδοθεί σε ένα και μόνον». Έπειτα, με ψήφισμά της εξέλεξε τον Ιωάννη Καποδίστρια «Κυβερνήτη της Ελλάδος» για επτά χρόνια και ψήφισε το «Πολιτικόν Σύνταγμα της Ελλάδος» που έμεινε στην ιστορία ως το πιο φιλελεύθερο και δημοκρατικό σύνταγμα της εποχής του. Ο Καποδίστριας ωστόσο, επικαλούμενος την αταξία και τις δυσκολίες που καθιστούσαν τη διακυβέρνηση δυσχερή εισηγήθηκε στη Βουλή την αναστολή της λειτουργίας της ίδιας και του Συντάγματος. Η Βουλή με την σειρά της, με ψήφισμά που διενεργήθηκε τον Ιανουάριο του 1828 αποδέχθηκε το αίτημα του Καποδίστρια. Στη θέση της Βουλής ιδρύθηκε το «Πανελλήνιον».

Η περίοδος από το 1832 έως το 1909, χαρακτηρίζεται από το πολίτευμα της μοναρχίας. Το Σύνταγμα καθιέρωνε την αρχή της διάκρισης των εξουσιών, την ευθύνη των υπουργών για τις πράξεις του μονάρχη, ο οποίος τους διορίζει και τους έπαυε, αναγνώριζε θεμελιώδη ατομικά δικαιώματα, μεταξύ των οποίων, για πρώτη φορά, το απόρρητο των επιστολών και το άσυλο της κατοικίας. Τέλος, ο εκλογικός νόμος, που ψηφίσθηκε το Μάρτιο του 1844, καθιέρωσε την εκλογή των βουλευτών με πλειοψηφικό σύστημα δύο γύρων, που θα διεξαγόταν με άμεση, σχεδόν καθολική και μυστική ψηφοφορία.

Τον Οκτώβριο του 1862, πραγματοποιείται η μετάβαση από την συνταγματική μοναρχία στο πολίτευμα της βασιλευόμενης δημοκρατίας.

Το σημαντικότερο χαρακτηριστικό του νέου καταστατικού χάρτη της χώρας ήταν ότι επανέφερε την αρχή της λαϊκής κυριαρχίας του Συντάγματος της Τροιζήνας του 1827 και διέπετε από τη δημοκρατική και όχι τη μοναρχική αρχή. Πλέον, αναγνωριζόταν το έθνος και ο ελληνικός λαός, ως πηγή και φορέας της κρατικής εξουσίας.

Το Σύνταγμα του 1862 αναθεωρήθηκε το 1911. Οι σημαντικότερες μεταβολές που επέφερε η αναθεώρηση του ήταν η ενίσχυση των ατομικών ελευθεριών και του κράτους δικαίου, και ο γενικότερος εκσυγχρονισμός των θεσμών. Οι σημαντικότερες αλλαγές σε σχέση με το Σύνταγμα του 1864 στο επίπεδο της προστασίας των ατομικών ελευθεριών ήταν η ενίσχυση της προστασίας της προσωπικής ασφάλειας, η μείωση από το 30^ο στο 25^ο του ορίου ηλικίας των εκλόγιμων βουλευτών, η φορολογική ισότητα, το δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι και του απαραβίαστου της κατοικίας.

Το Σύνταγμα του 1952 αποτελούνταν από 114 άρθρα και, λόγω των ιδιαίτερων κοινωνικοπολιτικών συνθηκών που επικράτησαν κατά την κατάρτισή του, υπήρξε συντηρητικό και σε μεγάλο βαθμό προσκολλημένο στα συνταγματικά κείμενα του 1864 και του 1911. Βασικές καινοτομίες του ήταν η ρητή καθιέρωση του Κοινοβουλευτισμού σε καθεστώς βασιλευόμενης δημοκρατίας και η κατοχύρωση, για πρώτη φορά, στις Ελληνίδες του δικαιώματος ψήφου και υποβολής υποψηφιότητας για το βουλευτικό αξίωμα. Ταυτοχρόνως, αντιμετώπιζε με συντηρητικό τρόπο τα ατομικά δικαιώματα, την εκπαίδευση και τον Τύπο.

Με την αποκατάσταση της δημοκρατικής νομιμότητας, τον Ιούλιο του 1974, η Κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας έθεσε ως πρώτο στόχο της την εδραίωση της Δημοκρατίας και επανέφερε εν μέρει σε ισχύ το Σύνταγμα του 1952, με εξαίρεση τις διατάξεις που αφορούσαν την βασιλεία. Τις πρώτες ελεύθερες βουλευτικές εκλογές (17 Νοεμβρίου 1974) και το

δημοψήφισμα για τη μορφή του πολιτεύματος (8 Δεκεμβρίου 1974), ακολούθησε το Σύνταγμα του 1975. Το Σύνταγμα αυτό, μολονότι ψηφίσθηκε τελικά μόνο από την κοινοβουλευτική πλειοψηφία, συγκέντρωσε κατά την εφαρμογή του την ευρύτερη δυνατή αποδοχή εκ μέρους των πολιτικών δυνάμεων της χώρας.

Ο νέος καταστατικός χάρτης της χώρας εισήγαγε το πολίτευμα της προεδρευόμενης κοινοβουλευτικής δημοκρατίας, περιείχε εξαρχής ευρύ κατάλογο ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων προσαρμοσμένο στις απαιτήσεις των καιρών και παραχωρούσε σημαντικές εξουσίες στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, οι οποίες του επέτρεπαν να παρεμβαίνει αποφασιστικώς στη ρύθμιση της πολιτικής ζωής. Το κράτος δικαίου προστατευόταν με αποτελεσματικό τρόπο, ενώ προβλεπόταν και η συμμετοχή της χώρας σε διεθνείς οργανισμούς όπως ήταν η ΕΟΚ.³

1.2 Η ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ

Η επιθυμία για αναθεώρηση του συντάγματος 1975/1986 εξέφρασε για πρώτη φορά το 1993, ο Πρωθυπουργός της χώρας, Κωνσταντίνος Μητσοτάκης. Την άποψη αυτή, για μια ευρεία αναθεώρηση του Συντάγματος ενστερνίστηκε και ο Ανδρέας Παπανδρέου, ο οποίος την 1^η Ιανουαρίου 1995 εξήγγειλε την δεύτερη αναθεώρηση του Συντάγματος.

Ωστόσο, η αναθεωρητική διαδικασία ολοκληρώθηκε μετά από έξι και πλέον χρόνια μετά, λόγω των εξελίξεων που συνέβησαν και επηρέασαν σε σημαντικό βαθμό την πολιτική ζωή της χώρας. Οι εξελίξεις αυτές είναι, η ασθένεια και ο θάνατος του Ανδρέα Παπανδρέου, η ανάληψη της Πρωθυπουργίας από τον Κώστα Σημίτη, η ανάληψη της

³ <http://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagmatiki-Istoria/>

Χρυσόγονος Κώστας, (2003). «Συνταγματικό Δίκαιο». Εκδόσεις: Σάκκουλα, Αθήνα

ηγεσίας της Νέας Δημοκρατίας από τον Κώστα Καραμανλή, καθώς και η πρόωρη διάλυση της Βουλής το 1996.

Τα παραπάνω γεγονότα είχαν ως αποτέλεσμα την διακοπή των διαδικασιών της αναθεώρησης του συντάγματος. Οι διαδικασίες ξεκίνησαν πάλι το 1997. Στις 11-6-1997, έπειτα από απόφαση του Προέδρου της Βουλής, συγκροτήθηκε η Κοινοβουλευτική Επιτροπή Αναθεώρησης του Συντάγματος, που προβλέπει το άρθρο 119 ΚτΒ.⁴ Πιο συγκεκριμένα, μεταξύ των άλλων, το άρθρο 119 Κανονισμού της Βουλής διατυπώνει ότι, μετά την υποβολή τους οι προτάσεις για την αναθεώρηση του Συντάγματος ανακοινώνονται στη Βουλή, κατόπιν τυπώνονται, διανέμονται στους Βουλευτές και παραπέμπονται για εξέταση σε Επιτροπή Αναθεώρησης του Συντάγματος, που συνιστάται από τον Πρόεδρο της Βουλής.⁵

Η πρόταση της Επιτροπής για την αναθεώρηση εισήχθη προς συζήτηση στην Ολομέλεια της Βουλής, η οποία με τη σειρά της ολοκλήρωσε την πρόταση αναθεώρησης με τις δύο ψηφοφορίες που απαιτεί το άρθρο 110 παράγραφος 2, στις 20/5/1998 και στις 24/6/1998. Σημειώνεται, ότι όπως ορίζει το συγκεκριμένο άρθρο, οι δύο ψηφοφορίες θα πρέπει να απέχουν μεταξύ τους τουλάχιστον έναν μήνα.⁶

⁴ Δημητρόπουλος Ανδρέας, (2008). «Η Συνταγματική αναθεώρηση του 2001». Μάθημα: Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου, Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

⁵ <http://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/Kanonismos-tis-Voulis/Arthra-108-123-Kanonismou-VtE>

⁶ Άρθρο 110 – (Αναθεώρηση του συντάγματος). Πρόσβαση και από τον διαδικτυακό ιστό

<http://dimosiadiavoulefsi.wordpress.com/2012/03/20/%CE%B1%CF%81%CE%B8%CF%81%CE%BF-110-%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%B8%CE%B5%CF%8E%CF%81%CE%B7%CF%83%CE%B7-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CF%83%CF%85%CE%BD%CF%84%CE%AC%CE%B3%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%BF%CF%82/>

1.3 Η ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ 2001

Το αποτέλεσμα της αναθεωρητικής διαδικασίας ήταν η αναθεώρηση 115 διατάξεων. Από αυτές οι 108 συγκέντρωσαν περισσότερες από 180 ψήφους στην προ-αναθεωρητική Βουλή, με συνέπεια οι υπόλοιπες διατάξεις να χρειάζεται να συγκεντρώσουν στην αναθεωρητική Βουλή την αυξημένη πλειοψηφία των 3/5, όπως επιτάσσει το άρθρο 110 παρ. 4 Σ9.

Η αναθεωρητική επιτροπή που συγκροτήθηκε με την υπ' αριθμόν 2676/1987/30.5.2000, αποτελούνταν από 41 μέλη, ύστερα από απόφαση του Προέδρου της Βουλής. Οι εργασίες έλαβαν χώρα από τον Αύγουστο, έως τον Νοέμβριο του 2001.⁷

Η επιτροπή εξέλεξε διακομματικό Προεδρείο και ορίστηκαν Γενικοί εισηγητές από όλα τα κόμματα. Οι αναθεωρητέες διατάξεις χωρίστηκαν, για τη συζήτηση στην Επιτροπή, σε επτά ενότητες, οι οποίες αναγράφονται στην συνέχεια:

- Ø Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα
- Ø Σύνταγμα και διεθνής ευρωπαϊκή έννομη τάξη
- Ø Πρόεδρος της Δημοκρατίας – Κυβέρνηση
- Ø Εκλογικό σώμα – Status βουλευτών
- Ø Οργάνωση και λειτουργία της Βουλής
- Ø Οργάνωση και λειτουργία της Δικαιοσύνης
- Ø Δημόσια Διοίκηση, Τοπική Αυτοδιοίκηση και Ανεξάρτητες Διοικητικές Αρχές.⁸

Οι ψηφοφορίες διεξήχθησαν σε δύο συνεδριάσεις. Η Επιτροπή άκουσε τους γενικούς εισηγητές και τις αγορεύσεις των υπολοίπων

⁷ Χρυσόγονος Κώστας, (2003). «Συνταγματικό Δίκαιο». Εκδόσεις: Σάκκουλα, Αθήνα

⁸ Σωτηρέλης Γ., Ξηρος Θ., (2001). «Η αναθεώρηση του συντάγματος 1993 - 2001». Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα

βουλευτών, αποδέχτηκε κατά πλειοψηφία το προσαρτώμενο στην έκθεση σχέδιο στις 23 Οκτωβρίου, το οποίο εισήχθη, προς συζήτηση και ψήφιση, στην Ολομέλεια της Βουλής, κατά τα οριζόμενα από το άρθρο 110.

Η τελική φάση της Αναθεώρησης άρχισε στις 17 Ιανουαρίου 2001 με τη συζήτηση στην Ολομέλεια της Βουλής των υπό αναθεώρηση διατάξεων. Η συζήτηση ολοκληρώθηκε στα τέλη Μαρτίου και η ψήφιση από την Ολομέλεια της Βουλής πραγματοποιήθηκε την Παρασκευή 6 Απριλίου 2001.

Το ψήφισμα της Ζ' Αναθεωρητικής Βουλής δημοσιεύθηκε στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως στις 17 Απριλίου 2001 και το αναθεωρημένο συνταγματικό κείμενο ισχύει τυπικά από την ημέρα αυτή και έκτοτε, ως δεσμευτικός νόμος του Κράτους.⁹

Η συνταγματική αναθεώρηση του 2001 αποτέλεσε ένα από τα πιο σημαντικά γεγονότα στην πολιτική ζωή της χώρας κατά τα τελευταία χρόνια. Πρόκειται για μια ευρεία ποσοτικά αναθεώρηση, η οποία εισήγαγε τέσσερα νέα άρθρα και προχώρησε σε εβδομήντα πέντε προσθήκες και αλλαγές σε σαράντα οκτώ από τα εκατόν δέκα εννέα άρθρα του Συντάγματος.

Σύμφωνα με τον τότε Υπουργό Πολιτισμού, Κο. Ευάγγελο Βενιζέλο, η αναθεώρηση του συντάγματος, όφειλε να συγχρονίσει τα βήματά της με ό,τι συμβαίνει σε άλλες χώρες, με ό,τι συμβαίνει στο επίπεδο του διεθνούς δικαίου και στην Ευρωπαϊκή Ένωση, όπου εξελισσόταν παράλληλα και η διακυβερνητική διάσκεψη, που κατέληξε με τη Σύνοδο Κορυφής της Νίκαιας, αλλά και η διαδικασία κατάρτισης του χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων.¹⁰

⁹ Δημητρόπουλος Ανδρέας, (2008). «Η Συνταγματική αναθεώρηση του 2001». Μάθημα: Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου, Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

¹⁰ <http://anatheorisi.parliament.gr/historyAnath01.asp?dets=1>

1.4 ΟΙ ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ

Η αναθεώρηση του Συντάγματος θα πρέπει να διέπεται και από κάποιες βασικές αρχές που διαπερνούν το σύνολο της συνταγματικής ύλης. Οι αρχές αυτές είναι τέσσερις και παρουσιάζονται στην συνέχεια.

Η αρχή της ασφάλειας του ατόμου

Η πρώτη αρχή είναι η αρχή της ασφάλειας του ατόμου μέσα σε συνθήκες που διαμορφώνει η κοινωνία της πληροφορίας και η βιοτεχνολογία. Η αρχή της ασφάλειας εμφανίζεται κατ' αρχήν με τη μορφή της ενίσχυσης κλασικών εγγυήσεων και κλασικών δικαιωμάτων. Οι εγγυήσεις αυτές είναι, η απαγόρευση της θανατικής ποινής, η κατάργηση της λήψης ατομικών ή διοικητικών μέτρων, η επιβολή σαφών ορίων ως προς την προφυλάκιση και η απαγόρευση καταστρατήγησης των ορίων αυτών, με την ενίσχυση του δικαιώματος του αναφέρεσθαι του πολίτη και με τη ρητή υποχρέωση των αρχών να απαντούν μέσα σε εξήντα μέρες, με την απαγόρευση χρήσης παράνομων αποδεικτικών μέσων.

Η αρχή της ασφάλειας εκδηλώνεται επίσης με την εισαγωγή νέων δικαιωμάτων που απαντούν στην ύπαρξη νέων απειλών, ιδίως επιστημονικών. Πρόκειται για την προστασία του ατόμου και των προσωπικών του δεδομένων από τις νέες τηλεπικοινωνιακές δυνατότητες, το δικαίωμα συμμετοχής στην κοινωνία της πληροφορίας, την προστασία του ατόμου έναντι των βιοϊατρικών παρεμβάσεων, κ.λπ.

Η αρχή της ασφάλειας δύναται επιπλέον, να εκδηλωθεί με τη μορφή της κοινωνικής ασφάλειας, δηλαδή της διαμόρφωσης ενός πιο σύγχρονου πλαισίου κοινωνικού κράτους. Αυτό κυρίως συμβαίνει με τα νέα ειδικά δικαιώματα για τα άτομα με αναπηρίες και ειδικές ανάγκες, με

τη νέα διάταξη για τη δημογραφική πολιτική. Κυρίως, όμως η αρχή της ασφάλειας εκδηλώνεται με τη ριζική αναθεώρηση της βασικής διάταξης του άρθρου 25 που επιστεγάζει όλα τα συνταγματικά δικαιώματα και θεσπίζει πλέον τρεις νέους κανόνες.

Ο πρώτος κανόνας του άρθρου είναι, η υποχρέωση του κράτους να εγγυάται την πραγματική και αποτελεσματική άσκηση των ατομικών δικαιωμάτων, όχι απλώς την ύπαρξη αλλά την αποτελεσματική άσκηση. Ο δεύτερος κανόνας είναι, η επέκταση της ισχύος των δικαιωμάτων και στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών, γιατί εκεί παράγονται απειλές. Ο τρίτος και τελευταίος κανόνας που θεσπίστηκε είναι, η ρητή αναφορά στην αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου, γιατί η Ελλάδα είναι και ρητά κοινωνικό κράτος δικαίου και όχι απλώς δημοκρατικό κράτος δικαίου.

Η αρχή της συμμετοχής του πολίτη

Η αρχή της συμμετοχής του πολίτη διασφαλίζεται κατά κύριο λόγο με την ενίσχυση της πραγματικής ισότητας. Η πραγματική ισότητα διασφαλίζεται στο άρθρο 116 με τη ρητή πρόβλεψη της δυνατότητας για λήψη ευνοϊκών μέτρων προκειμένου να αποκατασταθούν μακροχρόνιες ανισότητες εις βάρος των γυναικών ή και άλλων κοινωνικών ομάδων που είναι θύματα άνισης μεταχείρισης.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να αναφερθεί ότι, αρχή της συμμετοχής εκδηλώνεται με μια σειρά από άρσεις περιορισμών στην άσκηση δικαιωμάτων ομαδικής δράσης ή πολιτικών δικαιωμάτων από μεγάλες κατηγορίες πολιτών. Καταργούνται λοιπόν, οι περιορισμοί στο δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι των δημοσίων υπαλλήλων, αποσαφηνίζονται τα σχετικά με την πολιτική δράση των δημοσίων υπαλλήλων, θεσπίζεται το δικαίωμα συλλογικής αυτονομίας και άρα σύναψης συλλογικών συμβάσεων εργασίας για τους δημοσίους υπαλλήλους.

Η αρχή της διαφάνειας

Πρόκειται ίσως για την σημαντικότερη αρχή. Η αρχή της διαφάνειας, διαπερνά το σύνολο των συνταγματικών διατάξεων και οργανώνεται σε έξι κυρίως ενότητες.

- Û Η πρώτη ενότητα αφορά στο νέο συνταγματικό καθεστώς των μέσων ενημέρωσης, τις απαγορεύσεις, τα ασυμβίβαστα.
- Û Η δεύτερη ενότητα είναι η σχετική με τις ανεξάρτητες αρχές, το νέο καθεστώς και το νέο τρόπο ανάδειξης των μελών των ανεξαρτήτων διοικητικών αρχών.
- Û Η τρίτη ενότητα είναι αυτή που αφορά τα κοινοβουλευτικά ασυμβίβαστα.
- Û Η τέταρτη ενότητα αφορά στην ενίσχυση των αρμοδιοτήτων του Ελεγκτικού Συνεδρίου.
- Û Η πέμπτη ενότητα περιλαμβάνει τις νέες διατάξεις για τα οικονομικά των κομμάτων και των υποψηφίων Βουλευτών με την πρόβλεψη της έκπτωσης ως κύρωση και με τη θέσπιση ειδικού οργάνου, με τη συμμετοχή μελών του Ελεγκτικού Συνεδρίου για την άσκηση του ελέγχου των εκλογικών δαπανών.
- Û Η έκτη ενότητα αφορά στις εγγυήσεις ενίσχυσης της εσωτερικής ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης και την χειραφέτηση των κατώτερων δικαστών σε σχέση με τους ανώτερους, αλλά και την χειραφέτηση ολόκληρων κλάδων, όπως είναι οι εισαγγελικοί λειτουργοί ή οι δικαστές των τακτικών διοικητικών δικαστηρίων.

Η αρχή της συναίνεσης

Η τέταρτη αρχή, είναι η αρχή της συναίνεσης. Η αρχή της συναίνεσης επιβάλλεται από το Σύνταγμα σε δύο περιπτώσεις. Πρόκειται για την διαδικασία αναθεώρησης, όπου απαιτείται αυξημένη πλειοψηφία και για την κύρωση διεθνών συνθηκών, που προβλέπουν τη μεταφορά αρμοδιοτήτων σε όργανα διεθνών οργανισμών. Ακόμη και η εκλογή του Προέδρου της Δημοκρατίας μπορεί να γίνει με σχετική πλειοψηφία.

Με την αναθεώρηση του Συντάγματος, επιδιώκεται να προστεθούν διατάξεις που επιβάλλουν αυξημένη πλειοψηφία σε μια σειρά από θέματα, τα οποία έχουν συνταγματικό χαρακτήρα, λειτουργούν κάτω από δημοκρατικούς όρους.

Οι διατάξεις αυτές είναι οι εξής:

- ✓ Η εκλογή του Προέδρου της Δημοκρατίας σε κάθε περίπτωση με αυξημένη πλειοψηφία,
- ✓ Η τροποποίηση του εκλογικού συστήματος, όταν αυτό πρόκειται να ισχύσει άμεσα, με πλειοψηφία 2/3,
- ✓ Η ρύθμιση του ζητήματος της ψήφου των αποδήμων Ελλήνων πάλι με πλειοψηφία 2/3, διότι και αυτή η διάταξη αφορά στη συγκρότηση του εκλογικού σώματος και βεβαίως η ανάδειξη των μελών των ανεξαρτήτων αρχών με πλειοψηφία 4/5 της Διάσκεψης των Προέδρων.¹¹

¹¹ <http://anatheorisi.parliament.gr/historyAnath01.asp?dets=1>

Χρυσόγονος Κώστας, (2003). «Συνταγματικό Δίκαιο». Εκδόσεις: Σάκκουλα, Αθήνα

1.5 ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ

Η συνταγματική αναθεώρηση αποτελούσε πλέον μια πραγματικότητα και το ζήτημα είναι να διατυπωθεί κατά πόσο επιτυχής, ή όχι ήταν η διαδικασία της αναθεώρησης. Οι απόψεις για την αναθεώρηση είναι ποικίλες και σε πολλές περιπτώσεις αντίθετες.¹² Χαρακτηριστικά αναφέρονται οι εξής:

Ο Κος Προκόπης Παυλόπουλος, χαρακτήρισε την αναθεώρηση του 2001 ως γόνιμη, η οποία προσάρμοσε το Σύνταγμα στα νέα δεδομένα, θωρακίζοντας το θεσμό της Δημοκρατίας. Παράλληλα επισήμανε την ανάγκη της περιορισμένης αναθεώρησης του Συντάγματος για την περαιτέρω θωράκιση των συνταγματικών δικαιωμάτων, καθώς, όπως είπε, με την εξέλιξη της τεχνολογίας ελλοχεύουν κίνδυνοι για τα ατομικά δικαιώματα των πολιτών.

Αναφερόμενος στο ρόλο των Ανεξάρτητων Αρχών που θεσπίστηκαν κατά την αναθεώρηση του 2001, ο κ. Παυλόπουλος είπε ότι ορθώς δημιουργήθηκαν και σημείωσε την ως τώρα θετική τους συνεισφορά στη λειτουργία της Δημοκρατίας, ενώ επεσήμανε την ανάγκη να αξιοποιηθούν οι δυνατότητες που έχουν, να τους δοθούν αρμοδιότητες, λαμβάνοντας μερίδιο ευθύνης και οι εκάστοτε κυβερνήσεις στην εφαρμογή των Συνταγματικών διατάξεων.

Επιπλέον, επισημάνθηκε ότι, το Σύνταγμα θα πρέπει να αναθεωρηθεί εκ νέου ώστε να εναρμονιστεί με τα νέα δεδομένα και να γίνουν οι αναγκαίες διορθωτικές κινήσεις, οι οποίες να είναι τολμηρές,

¹² Ψαρούδα Μπενάκη Άννα, (2006). «Πέντε χρόνια μετά τη συνταγματική αναθεώρηση του 2001. Αποτίμηση και προτάσεις για μια νέα συνταγματική μεταρρύθμιση». Εκδόσεις: Σάκκουλας, Αθήνα

αλλά μην αποτελέσουν ευκαιρία για κομματικές αντιπαραθέσεις και πεδίο αποπροσανατολισμού της κοινής γνώμης.¹³

Σύμφωνα με τον ίδιο, σημεία που χρειάζονται αναθεώρηση στο υπάρχον Σύνταγμα είναι η αναβάθμιση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και η λειτουργία ιδιωτικών πανεπιστημίων, κάτω, όμως, από συγκεκριμένες προϋποθέσεις και όρους, η βελτίωση της εικόνας της πολιτικής ζωής, τα κωλύματα καθόδου στις βουλευτικές εκλογές, ο έλεγχος της συνταγματικότητας των νόμων, οι διατάξεις για τους δημοσίους υπαλλήλους όχι με στόχο την άρση της μονιμότητας, αλλά με σκοπό την αξιοποίηση των υπαλλήλων αορίστου χρόνου. Καταλήγοντας είπε ότι η νέα αναθεώρηση θα πρέπει να πληρεί τρεις προϋποθέσεις να είναι χρήσιμη, νηφάλια και να έχει την ευρύτερη δυνατή συναίνεση.

Αντίθετη γνώμη για την αναθεώρηση του 2001 είχε ο κ. Βαρβιτσιώτης, ο οποίος την χαρακτήρισε ως χαμένη ευκαιρία και τόνισε ότι απαιτείται μια τολμηρή αναθεώρηση του Συντάγματος. Αν και όπως επισήμανε ο κ. Βαρβιτσιώτης, το Σύνταγμα του 2001 έχει θετικά στοιχεία, ωστόσο είπε ότι περιέχει πολλές λεπτομέρειες και ελλείψεις και δεν χαράζει νέα γραμμή.

Αναφερόμενος στην επικείμενη αναθεώρηση είπε ότι θα πρέπει να χαράξει γραμμή για την Ελλάδα του μέλλοντος. Σύμφωνα με τον κ. Βαρβιτσιώτη, το νέο Σύνταγμα θα πρέπει να καθιερώσει το ασυμβίβαστο της υπουργικής και της βουλευτικής ιδιότητας, να θεσπιστεί ο θεσμός των δημοψηφισμάτων, να δοθούν περισσότερες αρμοδιότητες στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας και να δημιουργηθεί Συμβούλιο της Δημοκρατίας με τη σύμφωνη γνώμη του οποίου ο Πρόεδρος της

¹³ Ψαρούδα Μπενάκη Άννα, (2006). «Πέντε χρόνια μετά τη συνταγματική αναθεώρηση του 2001. Αποτίμηση και προτάσεις για μια νέα συνταγματική μεταρρύθμιση». Εκδόσεις: Σάκκουλας, Αθήνα

Δημοκρατίας θα μπορεί να διαλύει τη Βουλή, να εξαγγέλλει διαγγέλματα, να αναπέμπει νόμους προς ψήφιση στη Βουλή, να παραπέμπει υπουργούς στο Ειδικό Δικαστήριο και να αίρει την ασυλία των βουλευτών.¹⁴

14

<http://www.skai.gr/news/politics/article/31187/%CE%94%CE%AF%CF%84%CE%BF%CE%BC%CE%BF-%CE%AD%CF%81%CE%B3%CE%BF-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CF%83%CF%85%CE%BD%CF%84%CE%B1%CE%B3%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%B8%CE%B5%CF%8E%CF%81%CE%B7%CF%83%CE%B7-%CF%84%CE%BF%CF%85-2001/>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΘΕΜΕΛΙΩΔΗ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ

2.1 ΕΝΝΟΙΑ – ΚΑΤΟΧΥΡΩΣΗ

Τα θεμελιώδη δικαιώματα και καθήκοντα αναφέρονται στις σχέσεις μεταξύ της εξουσίας και της κοινωνίας. Πρόκειται για σχέσεις που καθορίζονται είτε σε συλλογικό, είτε σε ατομικό επίπεδο. Με τα δικαιώματα αυτά αναγνωρίζεται από όλους τους ανθρώπους η εξουσία έναντι του κράτους, για την διεκδίκηση της ενεργούς συμμετοχής σε αυτό, της συμβολής στην πολιτεία και τις πολιτικές διαδικασίες, καθώς και το απαραβίαστο ενός βασικού χώρου. Από την άλλη πλευρά, τα καθήκοντα αφορούν βασικές υποχρεώσεις των ανθρώπων μέσα σε ένα κράτος, οι επιβάλλονται από την στιγμή που κάποιο άτομο λαμβάνει την ιδιότητα του πολίτη μιας χώρας, μέσω της δραστηριοποίησής του μέσα σε αυτήν.

Η επιλογή των όρων «θεμελιώδη δικαιώματα και καθήκοντα» δικαιολογείται από τη γενικότητα των όρων αυτών, η οποία καλύπτει κάθε πλευρά δικαιοσύνης πρόβλεψης των εν λόγω δικαιωμάτων και των καθηκόντων, είτε σε επίπεδο διεθνούς δικαίου είτε σε επίπεδο κοινής νομοθεσίας. Σημειώνεται ωστόσο, ότι τα θεμελιώδη δικαιώματα χρησιμοποιούνται πολλές φορές και με τους εξής όρους:

- Û «ατομικά δικαιώματα»
- Û «ανθρώπινα δικαιώματα»
- Û «ατομικές ελευθερίες»
- Û «συνταγματικά δικαιώματα».¹⁵

¹⁵ Κοϊμτζόγλου Ι., (2005). «Στοιχεία Δημοσίου Δικαίου. Συνταγματικό και Διοικητικό Δίκαιο σε συνδυασμό με Διεθνές και Κοινοτικό Δίκαιο». Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα

Η Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη ψηφίστηκε το 1789 κατά την περίοδο της Γαλλικής Επανάστασης από τη Συντακτική Συνέλευση.

Η Συντακτική Συνέλευση βασισμένη στις ιδέες του Διαφωτισμού και επηρεασμένη από ανάλογο φιλελεύθερο κλίμα κατοχύρωνε για την αστική τάξη με τα άρθρα της κάποια θεμελιώδη δικαιώματα που ως τότε είχαν καταπατηθεί από την εξουσία του απολυταρχικού καθεστώτος. Αναγνωρίζονταν σε όλους το δικαίωμα της ελευθερίας, της ισότητας, της ανεξιθρησκίας και το απαραβίαστο της ιδιοκτησίας. Επίσης προασπίστηκε την εξουσία που πηγάζει από το λαό, καταργήθηκαν οι τίτλοι ευγένειας και ορίζονταν ότι όλοι οι πολίτες ήταν δεκτοί σε διάφορα αξιώματα, θέσεις και υπηρεσίες ανάλογα με τις ικανότητές τους.¹⁶

Λίγο μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου, το 1945, ιδρύθηκαν τα Ηνωμένα Έθνη. Ο διατυπωμένος στόχος του ΟΗΕ είναι να φέρει την ειρήνη σε όλα τα έθνη του κόσμου. Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, μια επιτροπή ανθρώπων με επικεφαλής την Κα. Ελέανορ Ρούσβελτ, σύζυγο του Προέδρου των ΗΠΑ Φράνκλιν Ντ. Ρούσβελτ, έγραψε ένα ειδικό έγγραφο, το οποίο διακηρύσσει τα δικαιώματα που θα πρέπει να έχει ο κάθε άνθρωπος στον κόσμο. Το έγγραφο αυτό αποτελεί την Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Σήμερα υπάρχουν 192 μέλη κράτη του ΟΗΕ, που το καθένα ξεχωριστά έχει υπογράψει ότι συμφωνεί με την Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.¹⁷

¹⁶ Ruth Rocha, (2005). «Η παγκόσμια διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου». Εκδόσεις: Μεταίχμιο, Αθήνα

¹⁷<https://anthropinadikaiomata.wikispaces.com/%CE%9A%CE%B1%CF%84%CE%BF%CF%87%CF%8D%CF%81%CF%89%CF%83%CE%B7+%CF%84%CF%89%CE%BD+%CE%B1%CE%BD%CE%B8%CF%81%CF%8E%CF%80%CE%B9%CE%BD%CF%89%CE%BD+%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CF%89%CE%BC%CE%AC%CF%84%CF%89%CE%BD>

Το 1950, υιοθετήθηκε υπό την αιγίδα του Συμβουλίου της Ευρώπης, η Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, γνωστή και ως Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ). Στόχος ήταν η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών. Το αρχικό κείμενο συνάφθηκε στη Ρώμη το 1950. Στη συνέχεια, συνάφθηκαν πρόσθετα πρωτόκολλα που τροποποίησαν την αρχική Σύμβαση και εμπλούτισαν το περιεχόμενό της με εγγυήσεις προστασίας και άλλων δικαιωμάτων. Την κατασταλτική προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται στην Ε.Σ.Δ.Α. έχει αναλάβει το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του ανθρώπου, που εδρεύει στο Στρασβούργο. Κάθε άνθρωπος, ο οποίος θεωρεί ότι κάποιο κράτος -από αυτά που έχουν επικυρώσει την Ε.Σ.Δ.Α. και αναγνωρίζουν την ατομική προσφυγή- παραβίασε κάποιο από τα δικαιώματά του, μπορεί να προσφύγει στο Δικαστήριο αυτό, για να διαγνωσθεί η παραβίαση και να επιβληθούν κυρώσεις κατά του κράτους.

Η Ελλάδα έχει επικυρώσει την Ε.Σ.Δ.Α., έχει αναγνωρίσει την ατομική προσφυγή και έχει προσχωρήσει στο διεθνές δικαιοδοτικό σύστημα προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που καθιερώνει αυτή η συνθήκη, η οποία διαθέτει αυξημένη τυπική ισχύ στο ελληνικό Δίκαιο.¹⁸

Το 1961 υπογράφηκε ο Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης, ο οποίος αναγνώρισε μία σειρά κοινωνικών δικαιωμάτων. Εκτός από τα προαναφερόμενα βασικά κείμενα υπάρχουν και άλλα, τα οποία φέροντας τη μορφή κυρωμένων με νόμο διεθνών συμβάσεων ισχύουν στο εσωτερικό δίκαιο και κατοχυρώνουν, παράλληλα με το Σύνταγμα, σειρά θεμελιωδών δικαιωμάτων. Τα κείμενα αυτά μπορεί να είναι οι Διεθνείς

¹⁸ Παπαδόπουλος Νικόλαος. «Τεχνική Νομοθεσία». Μάθημα Τμήματος Μηχανολογίας, Α.Τ.Ε.Ι. Σερρών

Συμβάσεις Εργασίας, το Διεθνές Σύμφωνο για τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα, το Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα, κ.λπ.¹⁹

2.2 ΟΙ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΤΩΝ ΘΕΜΕΛΙΩΔΩΝ ΔΙΑΚΙΩΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΚΑΘΗΚΟΝΤΩΝ

Τα θεμελιώδη δικαιώματα διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες, οι οποίες είναι οι εξής:

Ø Ατομικά δικαιώματα: τα ατομικά δικαιώματα αποσκοπούν στην διασφάλιση ενός πεδίου αυτοκαθορισμού των πολιτών απέναντι στο κράτος. Τα ατομικά δικαιώματα κατοχυρώνουν δηλαδή την ελευθερία του ατόμου και το προστατεύουν από οποιαδήποτε κρατική επέμβαση. Επιπλέον, τα ατομικά δικαιώματα ενσωματώνουν αρνητική αξίωση αποχής των ασκούντων την κρατική εξουσία -και αντίστοιχη δική τους υποχρέωση- να μην επεμβαίνουν στο χώρο ελεύθερης ύπαρξης και δράσης των κυβερνωμένων ή να επεμβαίνουν μόνον υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις. Χαρακτηριστικά παραδείγματα ατομικών δικαιωμάτων αποτελούν: η προσωπική ελευθερία, η προσωπική ασφάλεια, το άσυλο της κατοικίας, το δικαίωμα των συναθροίσεων, κ.λπ. Στο σημείο αυτό, αξίζει να σημειωθεί ότι προϋπόθεση της αναγνώρισης μίας μορφής ελευθερίας δεν είναι η αναγωγή της σε ατομικό δικαίωμα, προβλεπόμενο με συνταγματικό τρόπο. Ο γενικός κανόνας που ισχύει είναι πως ό,τι δεν απαγορεύεται με ρητή διάταξη επιτρέπεται.

¹⁹ Κοϊμτζόγλου Ι., (2005). «Στοιχεία Δημοσίου Δικαίου. Συνταγματικό και Διοικητικό Δίκαιο σε συνδυασμό με Διεθνές και Κοινοτικό Δίκαιο». Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα

Ø Πολιτικά δικαιώματα: τα πολιτικά δικαιώματα είναι αυτά που αξιώσουν την συμμετοχή κάθε ατόμου στην άσκηση της κρατικής εξουσίας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα πολιτικού δικαιώματος είναι το δικαίωμα του «εκλέγειν και εκλέγεσθαι». Άλλα παραδείγματα πολιτικών δικαιωμάτων είναι το δικαίωμα ίδρυσης πολιτικού κόμματος, κατάληψης δημόσιας θέσης, συμμετοχή σε Δικαστήρια με την ιδιότητα του ένορκου, κ.λπ.

Ø Κοινωνικά δικαιώματα: τα κοινωνικά δικαιώματα αποτελούν την τρίτη κατηγορία των θεμελιωδών δικαιωμάτων και αξιώσουν την παροχή ορισμένων υπηρεσιών. Χαρακτηριστικά παραδείγματα κοινωνικών δικαιωμάτων αποτελούν: το δικαίωμα για εργασία, το δικαίωμα για παιδεία, η προστασία της υγείας, η προστασία της μητρότητας, το δικαίωμα για κατοικία και κοινωνικές ασφαλίσεις, κ.λπ.

Η διάκριση μεταξύ των δικαιωμάτων θα μπορούσε να χαρακτηριστεί και ως σχετική. Στην πραγματικότητα τα θεμελιώδη δικαιώματα είναι παραπληρωματικά μεταξύ τους.²⁰ Αυτό σημαίνει ότι σε πολλές περιπτώσεις η άσκηση κάποιου δικαιώματος προϋποθέτει την λειτουργία και κάποιων άλλων που σχετίζονται με αυτό. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το ατομικό δικαίωμα του ασύλου της κατοικίας, το οποίο δεν μπορεί να υφίσταται εάν δεν υπάρχει το κοινωνικό δικαίωμα περί ύπαρξης κατοικίας.

Η βασική διαφορά μεταξύ των κοινωνικών και των πολιτικών και ατομικών δικαιωμάτων έγκειται στο γεγονός ότι η αξίωση των κοινωνικών δικαιωμάτων δεν είναι αγωγήμη. ,ε τον όρο αυτό εννοούμε ότι, σε περίπτωση που το κράτος δεν θελήσει να συμμορφωθεί στις

²⁰ Ruth Rocha, (2005). «Η παγκόσμια διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου». Εκδόσεις: Μεταίχμιο, Αθήνα

υποχρεώσεις που του επιβάλλονται από τα δικαιώματα αυτά, τότε δεν υπάρχει δυνατότητα εξαναγκασμού του.

Αντίθετα, τα ατομικά και τα πολιτικά δικαιώματα θεμελιώνουν αγωγήμη αξίωση κατά του κράτους και επομένως, συνεπάγονται ποινική, αστική ή και πειθαρχική ευθύνη για τα κρατικά όργανα που παραβιάζουν τα συγκεκριμένα δικαιώματα.²¹

Πέρα όμως από τα θεμελιώδη δικαιώματα, υπάρχουν και τα θεμελιώδη καθήκοντα. Το Σύνταγμα προβλέπει ότι τα θεμελιώδη καθήκοντα, βαρύνουν κατά κανόνα, μόνο τους Έλληνες πολίτες και επιβάλλουν υποχρεώσεις σε αυτούς απέναντι στο κράτος. Χαρακτηριστικά θεμελιώδη καθήκοντα των Ελλήνων πολιτών αποτελούν: η φορολογική υποχρέωση, η στρατολογική υποχρέωση, το καθήκον της κοινωνικής αλληλεγγύης, κ.λπ.²²

2.3 ΦΟΡΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΔΕΚΤΕΣ

Οι φορείς των θεμελιωδών δικαιωμάτων δύναται να είναι τα φυσικά πρόσωπα, τα νομικά πρόσωπα, οι ανήλικοι και οι αλλοδαποί.

Στην κατηγορία των φυσικών προσώπων εντάσσονται όλα τα φυσικά πρόσωπα που υπόκεινται στην κρατική εξουσία. Με την έννοια των φυσικών προσώπων δεν αναφερόμαστε μόνο στους υπηκόους του κράτους, αλλά και στους αλλοδαπούς που διανέμουν σε μια χώρα. Όσον αφορά την κατηγορία των αλλοδαπών πολλές φορές τυγχάνει κάποια δικαιώματα να αναγνωρίζονται υπέρ ή σε βάρος των Ελλήνων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα δικαιώματος – υποχρέωσης είναι η

²¹ Μαγγανάς Α., Χρυσανθάκης Χ., Βανδώρος Δ., Καρατζά Λ., (2011). «Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου». Εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα

²² Κοϊμτζόγλου Ι., (2005). «Στοιχεία Δημοσίου Δικαίου. Συνταγματικό και Διοικητικό Δίκαιο σε συνδυασμό με Διεθνές και Κοινοτικό Δίκαιο». Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα
Ruth Rocha, (2005). «Η παγκόσμια διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου». Εκδόσεις: Μεταίχμιο, Αθήνα

στράτευση. Στο σημείο αυτό σημειώνεται ότι, η παραίτηση ενός ατόμου από τα θεμελιώδη δικαιώματα δεν υφίσταται.

Όσον αφορά τα νομικά πρόσωπα, αυτά φέρουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που συμβαδίζουν με τη φύση τους. Το ίδιο συμβαίνει και με τα ΝΠΔΔ, ιδίως με εκείνα που έχουν σωματειακό χαρακτήρα, όπως για παράδειγμα, οι Δικηγορικοί Σύλλογοι.

Τελευταία κατηγορία φορέων των θεμελιωδών δικαιωμάτων είναι ανήλικοι. Οι ανήλικοι εντάσσονται στα φυσικά πρόσωπα και αποτελούν υποκείμενα πρόσθετων δικαιωμάτων, όπως είναι η αυξημένη ανάγκη προστασίας που έχουν. Παρόμοια μεταχείριση μπορεί να τύχει και σε άλλες ομάδες πληθυσμού, όπως για παράδειγμα, οι εργαζόμενες μητέρες, ή διάφορες ασθενέστερες κοινωνικές ομάδες. Στην αντίθετη πλευρά, περιορισμό ατομικών δικαιωμάτων έχουν οι πολίτες που βρίσκονται σε ειδικές σχέσεις με το κράτος, όπως είναι οι στρατιωτικοί, οι δημόσιοι υπάλληλοι, οι φυλακισμένοι, κ.λπ.²³

Πέρα όμως από τους φορείς των θεμελιωδών δικαιωμάτων, αποδέκτης τους είναι το κράτος. Με το όρο του κράτους αναφερόμαστε σε όλες τις πολιτειακές του λειτουργίες, κάθε φορέα δημόσιας εξουσίας, καθώς και τα Νομικά Πρόσωπα Δημόσιου Δικαίου. Οι αποδέκτες των θεμελιωδών δικαιωμάτων επιφορτίζονται με την αποστολή ελέγχου της εκπλήρωσης των συνταγματικών καθηκόντων των πολιτών.

Το πρόβλημα που προκύπτει όσον αφορά τα θεμελιώδη δικαιώματα είναι, εάν αυτά μπορούν να ασκηθούν έναντι των ιδιωτών, ειδικά όταν αυτοί συγκεντρώνουν οποιαδήποτε μορφή εξουσίας. Για το πρόβλημα αυτό αναπτύχθηκε η θεωρία της τριτενέργειας, μέσω της οποίας τα θεμελιώδη δικαιώματα ισχύουν όχι μόνο έναντι του κράτους,

²³ Κοϊμτζόγλου Ι., (2005). «Στοιχεία Δημοσίου Δικαίου. Συνταγματικό και Διοικητικό Δίκαιο σε συνδυασμό με Διεθνές και Κοινοτικό Δίκαιο». Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα

Ράικος Αθανάσιος, (2011). «Συνταγματικό Δίκαιο». Νομική Βιβλιοθήκη

αλλά έναντι και τρίτων προσώπων, όπως είναι οι ιδιώτες. Το ζήτημα της τριτενέργειας των θεμελιωδών δικαιωμάτων, τίθεται και στο αναθεωρημένο Σύνταγμα του 2001, όπου τονίζεται ότι, τα θεμελιώδη δικαιώματα ισχύουν και στις σχέσεις μεταξύ των ιδιωτών.²⁴

2.4 ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΥΠΑΡΞΗ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

Η άσκηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων πολλές φορές υπόκειται και σε περιορισμούς, οι οποίοι προβλέπονται από το ίδιο το Σύνταγμα. Ωστόσο, η έλλειψη των περιορισμών για κάποια δικαιώματα δεν συνεπάγεται και την ανεξέλεγκτη άσκησή τους από τους πολίτες. Για την άσκηση των δικαιωμάτων υπάρχει ο γενικός και αυτονόητος περιορισμός για *άσκησή τους με τρόπο τέτοιο, ώστε να μην αναιρείται η δυνατότητα απόλαυσης του ίδιου ή άλλων θεμελιωδών δικαιωμάτων από άλλα πρόσωπα.*

Οι περιορισμοί που έγκειται από το Σύνταγμα για τα θεμελιώδη δικαιώματα είναι οι ακόλουθοι:

- Ø Κήρυξη κατάστασης πολιορκίας. Πρόκειται για γενικής σημασίας περιορισμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων, σύμφωνα με τον οποίο, εφόσον κηρυχθεί με απόφαση της Βουλής, κατάσταση πολιορκίας, αναστέλλεται η ισχύς του συνόλου ή μέρους συγκεκριμένων διατάξεων που κατοχυρώνουν σημαντικά ατομικά δικαιώματα.
- Ø Δεν επιτρέπεται η κατάχρηση δικαιώματος. Το κράτος από την πλευρά του, δικαιούται να αξιώνει από όλους τους πολίτες την εκπλήρωση του χρέους της κοινωνικής και εθνικής αλληλεγγύης. Ως κατάχρηση δικαιώματος νοείται η άσκηση του για σκοπό διαφορετικό από εκείνον για τον οποίο έχει θεσπισθεί. Αυτός ο

²⁴ Κοϊμτζόγλου Ι., (2005). «Στοιχεία Δημοσίου Δικαίου. Συνταγματικό και Διοικητικό Δίκαιο σε συνδυασμό με Διεθνές και Κοινοτικό Δίκαιο». Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα

πρόδηλος σκοπός πρέπει να πηγάζει από εξωτερικά και αναμφισβήτητα περιστατικά και όταν συντρέχει, καθιστά σε συμπεριφορά απαγορευμένη από το Σύνταγμα.

Ø Η επιφύλαξη του νόμου με διατάξεις που κατοχυρώνουν τα θεμελιώδη δικαιώματα, αποτελεί έναν ακόμη περιορισμό. Η επιφύλαξη του νόμου παίρνει την έννοια της οργάνωσης και της ρύθμισης της άσκησης του δικαιώματος. Παράδειγμα επιφύλαξης του νόμου αποτελεί το δικαίωμα των δημοσίων υπαλλήλων να προσφύγουν σε κάποια απεργία. Οι νόμοι που θεσπίζονται βασισμένοι σε επιφυλάξεις, ονομάζονται εκτελεστικοί. Μερικές από τις επιφυλάξεις του νόμου στις διατάξεις του Συντάγματος περί ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων απαιτούν να είναι ο νόμος αυτός ειδικός. Αυτό το χαρακτηριστικό του νόμου δεν αναφέρεται στο είδος της ρύθμισης, αλλά στο ότι ο συγκεκριμένος νόμος πρέπει να έχει ως αποκλειστικό αντικείμενο το υπό ρύθμιση θέμα και ότι απαγορεύεται η παρεμβολή άσχετων διατάξεων.²⁵

Ø Πέρα από την επιφύλαξη του νόμου, περιορισμό αποτελεί και η επιφύλαξη υπέρ των διοικητικών και δικαστικών αρχών. Στην περίπτωση αυτή, οι διατάξεις που κατοχυρώνουν την άσκηση των δικαιωμάτων, μπορούν να περιοριστούν από αποφάσεις των δικαστικών και διοικητικών αρχών. Παράδειγμα τέτοιου περιορισμού αποτελεί το γεγονός απαγόρευσης από τις διοικητικές αρχές διενέργειας κάποιων υπαίθριων εκδηλώσεων, υπό τον κίνδυνο της δημόσιας ασφάλεια, ή διατάραξης της κοινωνικοοικονομικής ζωής.²⁶

²⁵ Μαγγανάς Α., Χρυσανθάκης Χ., Βανδώρος Δ., Καρατζά Λ., (2011). «Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου». Εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα

²⁶ Ruth Rocha, (2005). «Η παγκόσμια διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου». Εκδόσεις: Μεταίχμιο, Αθήνα

Όσον αφορά τους περιορισμούς των θεμελιωδών δικαιωμάτων, αυτοί δεν μπορούν να είναι ανεξέλεγκτοι, αλλά έγκειται σε κάποια όρια, τα οποία αναγράφονται στην συνέχεια.

α. οι περιορισμοί θα πρέπει να έχουν αντικειμενικό και απρόσωπο χαρακτήρα και να μην εισάγουν διακρίσεις που θα ήταν αντικρουόμενες με την αρχή της ισότητας.

β. θα πρέπει να δικαιολογούνται από σοβαρούς λόγους γενικότερου, δημόσιου ή κοινωνικού συμφέροντος.

γ. θα πρέπει να ανταποκρίνονται προς τον σκοπό για τον οποίο θεσπίζονται και να μην υπερβαίνουν το μέτρο της αναλογικότητας. Δηλαδή, θα πρέπει οι περιορισμοί να είναι αναγκαίοι για την επίτευξη του επιδιωκόμενου αποτελέσματος και το οποίο δεν μπορούσε να ικανοποιηθεί με ηπιότερα μέσα.

δ. οι περιορισμοί δεν πρέπει να αναιρούν την ουσία του δικαιώματος. Κάτι τέτοιο συμβαίνει όταν η άσκηση ενός δικαιώματος υποβάλλεται σε απόλυτες απαγορεύσεις, ή εκτεταμένους περιορισμούς. Εξάιρεση αποτελεί η θέσπιση διατάξεων από τον συνταγματικό νομοθέτη, οι οποίες θίγουν τον πυρήνα των συνταγματικών και θεμελιωδών δικαιωμάτων. Παράδειγμα τέτοιας διάταξης αποτελεί η θανατική ποινή, η οποία σε ορισμένες περιπτώσεις- χώρες επιτρέπεται κατ' εξαίρεση.

ε. θα πρέπει να ερμηνεύονται στενά από την διοίκηση και τα δικαστήρια.

Στο σημείο αυτό σημειώνεται ότι πολλές φορές, εκτός από τους περιορισμούς των δικαιωμάτων, ενδέχεται να δημιουργηθεί κάποιο πρόβλημα, λόγω της συνύπαρξής τους.²⁷

²⁷ Μαγγανάς Α., Χρυσανθάκης Χ., Βανδώρος Δ., Καρατζά Λ., (2011). «Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου». Εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα

Υπάρχουν περιπτώσεις που ένα δικαίωμα δεν μπορεί να ασκηθεί ταυτόχρονα από πολλούς. Σε ανάλογες περιπτώσεις, η αρμόδια αρχή οφείλει να σταθμίζει τα συγκρουόμενα συμφέροντα και να προασπίζει την άσκηση του ενός, ή του άλλου δικαιώματος με βάση αντικειμενικά κριτήρια, λαμβάνοντας υπόψη τα δεδομένα κάθε περίπτωσης.

Σημειώνεται επίσης, ότι το Σύνταγμα δεν καθιερώνει καμία ιεράρχηση μεταξύ των θεμελιωδών δικαιωμάτων, θεωρώντας ότι όλα τα δικαιώματα είναι ισότιμα.²⁸

2.5 Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΑΞΙΑΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Σύμφωνα με το Σύνταγμά μας, ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου αποτελούν την πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας. Αναφερόμαστε στην αξία που έχει ο άνθρωπος ως έλλογο και συνειδητό όν, καθώς και ως πρόσωπο.

Εκ πρώτης όψεως η διάταξη αυτή είναι απολύτως φιλελεύθερη. Σεβασμός και προστασία της αξίας του ανθρώπου από την πλευρά της Πολιτείας σημαίνει, κατ' αρχήν, τις λιγότερες δυνατές επεμβάσεις της Πολιτείας στη ζωή του ατόμου.

Η διατύπωση αυτή έχει ερμηνευθεί από πολλά Δικαστήρια και Ανεξάρτητες Αρχές αλλά και νομομαθείς και άλλους συγγραφείς με πολλούς και διαφόρους τρόπους. Ωστόσο, η επίκληση της ίδιας αρχής οδηγεί σε εντελώς διαφορετικά συμπεράσματα.²⁹

Ο συντακτικός νομοθέτης αντιλαμβάνεται την αξία του ανθρώπου ως θεμελιώδη αρχή που διατρέχει ολόκληρο το Σύνταγμα και αποτελεί εργαλείο ερμηνείας των διατάξεών του. Η προστασία της αξίας του

²⁸ Ράικος Αθανάσιος, (2011). «Συνταγματικό Δίκαιο». Νομική Βιβλιοθήκη Κοϊμτζόγλου Ι., (2005). «Στοιχεία Δημοσίου Δικαίου. Συνταγματικό και Διοικητικό Δίκαιο σε συνδυασμό με Διεθνές και Κοινοτικό Δίκαιο». Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα

²⁹ <http://apla-pragmata.blogspot.gr/2007/03/blog-post.html>

ανθρώπου εξειδικεύεται είτε από το ίδιο το Σύνταγμα, είτε από τον κοινό νομοθέτη. Στην πρώτη περίπτωση αναφερόμαστε στις διατάξεις του Συντάγματος για την προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, ενώ χαρακτηριστικό παράδειγμα στην δεύτερη περίπτωση, αποτελούν τα άρθρα του Αστικού Κώδικα για την προστασία της προσωπικότητας.

Το περιεχόμενο της αρχής της αξίας του ανθρώπου, έγκειται κυρίως στην απαίτηση να μην υποβιβάζεται ο άνθρωπος σε αντικείμενο, σε μέσο δηλαδή επίτευξης σκοπών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα υποβιβασμού της αξίας του ανθρώπου σε αντικείμενο είναι η προσωποκράτηση για χρέη προς το Δημόσιο, η οποία αποτελεί χαρακτηριστική περίπτωση κρατικής συμπεριφοράς αντίθετης προς την αξία του ανθρώπου.

Σημειώνεται επίσης, ότι η αξία του ανθρώπου αφορά όλα τα φυσικά πρόσωπα, ανεξαρτήτως ιθαγένειας, ενώ υποχρέωση σεβασμού της έχουν όχι μόνο τα όργανα της πολιτείας, αλλά και οι ιδιώτες.³⁰

³⁰ Κοϊμτζόγλου Ι., (2005). «Στοιχεία Δημοσίου Δικαίου. Συνταγματικό και Διοικητικό Δίκαιο σε συνδυασμό με Διεθνές και Κοινοτικό Δίκαιο». Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΤΑ ΑΤΟΜΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

3.1 ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

Το δικαίωμα της ζωής είναι εγγενές στον άνθρωπο και κατοχυρώνεται όχι μόνο από το Σύνταγμα αλλά και από διεθνή νομικά κείμενα, όπως είναι η Οικουμενική Διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου, το Διεθνές Σύμφωνο του ΟΗΕ περί ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων, η Ευρωπαϊκή σύμβαση των δικαιωμάτων του ανθρώπου κ.λπ.

Σύμφωνα με το Σύνταγμα και τις διατάξεις του, όσοι βρίσκονται στην ελληνική επικράτεια, απολαμβάνουν απόλυτης προστασία της ζωής τους, αδιακρίτως εθνικότητας, φυλής ή γλώσσας και θρησκευτικών ή πολιτικών πεποιθήσεων. Σημειώνεται ότι ακόμη και να κηρυχθεί η χώρα σε κατάσταση πολιορκίας, η διάταξη αυτή δεν υπόκειται σε κάποια αναστολή.

Το δικαίωμα στην ζωή είναι απόλυτο και απαγορεύεται οποιαδήποτε μορφή παρέμβασης. Το δικαίωμα της ζωής αναφέρεται στην διατήρηση της ζωής. Για τον λόγο αυτό, οι πράξεις αυτοκτονίας δεν αντίκεινται στην συγκεκριμένη συνταγματική διάταξη.³¹

Οι φορείς του δικαιώματος της ζωής είναι τα φυσικά πρόσωπα και όχι τα νομικά. Αναφερόμαστε όχι μόνο σε ημεδαπούς και αλλοδαπούς. Οι αποδέκτες του συγκεκριμένου δικαιώματος είναι οι φορείς της δημόσιας εξουσίας. Απέναντι σε αυτούς η ανθρώπινη ζωή προστατεύεται επαρκώς με διατάξεις της κοινής νομοθεσίας, δηλαδή τον Αστικό Κώδικα και τον Ποινικό Κώδικα.

³¹ Σατλάνης Χρήστος, (2003). «Εισαγωγή στο δίκαιο της διεθνούς προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων». Εκδόσεις: Σάκκουλας, Αθήνα

Εξαιρέσεις από τη συνταγματική προστασία της ανθρώπινης ζωής αποτελούν: η ποινή του θανάτου, όπου αυτή επιτρέπεται κατά το Σύνταγμα, η συμβολή κάθε Έλληνα στην άμυνα της πατρίδας, που μπορεί να σημαίνει και επίθεση κατά των εχθρών καθώς επίσης και η χρήση όπλων από κρατικά όργανα για την πάταξη παράνομων ενεργειών.³²

Όσον αφορά την θανατική ποινή, στις χώρες που δεν την έχουν καταργήσει, η καταδίκη σε θάνατο δεν μπορεί να επιβληθεί παρά μόνο για τα πιο σοβαρά εγκλήματα, σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία τη στιγμή που το έγκλημα τελέσθηκε. Επιπλέον, η θανατική ποινή δεν επιβάλλεται για εγκλήματα που διαπράχθηκαν από πρόσωπα κάτω των δεκαοκτώ ετών και δεν εκτελείται όσον αφορά τις εγκύους.³³

Στην συνέχεια ακολουθεί μία δικαστική απόφαση για ανθρωποκτονία εξ' αμελείας, η οποία προσβάλλει το παρόν δικαίωμα.

<i>Στοιχεία απόφασης</i>	<i>Πραγματικό περιστατικό</i>	<i>Κρίση του δικαστηρίου</i>
<p>Αριθμός απόφασης 33941/2012</p> <p>Δημοσιευμένη στο περιοδικό «Ποινικά Χρονικά» Έτος 2013 Σελ. 744</p>	<p>Ανθρωποκτονία εξ' αμελείας, θανάσιμος τραυματισμός ηλικιωμένου πεζού κατά την προσπάθεια του να διασχίσει πολυσύχναστη οδό στο κέντρο της Αθήνας. Αθώωση του οδηγού λόγω αποκλειστικής υπαιτιότητας του θύματος. Κατά την γνώμη της μειοψηφίας, ο κατηγορούμενος πρέπει να</p>	<p>Κατά πλειοψηφία το δικαστήριο κρίνει ότι ο κατηγορούμενος πρέπει να κηρυχθεί αθώος της πράξης που του αποδίδει το κατηγορητήριο.</p> <p>Ειδικότερα, αποδείχθηκε ότι ο προαναφερθείς πεζός επιχείρησε να διασχίσει κάθετα την οδό Σταδίου, σε σημείο που δεν υφίστανται φωτεινοί σηματοδότες, όπως και σε σημείο που δεν υφίστανται διαβάσεις πεζών. Όταν ο κατηγορούμενος αντιλήφθηκε τον</p>

³² Κοϊμτζόγλου Ι., (2005). «Στοιχεία Δημοσίου Δικαίου. Συνταγματικό και Διοικητικό Δίκαιο σε συνδυασμό με Διεθνές και Κοινοτικό Δίκαιο». Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα

³³ Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα

	<p>κηρυχθεί ένοχος, για τον λόγο ότι ενώ όφειλε δεν κατέβαλε την επιμέλεια ενός μέσου συνετού οδηγού κατά την οδήγηση του οχήματός του. Ειδικότερα δεν είχε διαρκώς τεταμένη την προσοχή του, ούτε ρύθμισε την ταχύτητα του οχήματός του κατά τρόπο ώστε να είναι σε θέση να διακόψει την πορεία του ανά πάσα στιγμή.</p>	<p>πεζό, που επιχειρούσε να διασχίσει την οδό, τον οποίο δεν μπορούσε να αντιληφθεί νωρίτερα, εξαιτίας των κινουμένων στη μεσαία και δεξιά λωρίδα κυκλοφορίας οχημάτων, επιχείρησε ελιγμό, χωρίς όμως να μπορέσει να αποφύγει τη σύγκρουση του δεξιού καθρέφτη του αυτοκινήτου του με το σώμα του πεζού.</p> <p>Με βάση τα ανωτέρω πραγματικά περιστατικά, το ένδικο ατύχημα οφείλεται σε αποκλειστική υπαιτιότητα του θανόντος πεζού.</p> <p>Ένα όμως μέλος του Δικαστηρίου έχει τη γνώμη ότι ο κατηγορούμενος πρέπει να κηρυχθεί ένοχος της πράξης που του αποδίδει το κατηγορητήριο, ανεξαρτήτως του πολύ μεγάλου βαθμού συνυπαιτιότητας του θανόντος πεζού.</p> <p>Ο εν λόγω οδηγός δεν είχε διαρκώς τεταμένη την προσοχή του, για να ασκεί τον έλεγχο και την εποπτεία του οχήματός του και να τηρεί τους κανόνες της οδήγησης, προς αποφυγή ατυχήματος.</p> <p>Επομένως, με την παραπάνω αμελή συμπεριφορά του στην οδήγηση ο κατηγορούμενος προκάλεσε τον θανάσιμο τραυματισμό του ανωτέρω πεζού και πρέπει να κηρυχθεί ένοχος της πράξεως της ανθρωποκτονίας από αμέλεια, ενώ θα συνεκτιμηθεί ο μεγάλος βαθμός (συν)υπαιτιότητας του ίδιου του πεζού στην πρόκληση του θανάσιμου τραυματισμού του.</p>
--	---	--

3.2 ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΩΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΗΣ ΑΚΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ

Το δικαίωμα της σωματικής και ψυχικής ακεραιότητας παρόλο που δεν κατοχυρώνεται ρητά από το Σύνταγμα, ορίζει ότι οποιαδήποτε προσβολή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας απαγορεύεται και τιμωρείται. Με την έννοια της προσβολής της ανθρώπινης αξιοπρέπειας εννοούμε τα βασανιστήρια, τις σωματικές κακώσεις, την άσκηση ψυχολογικής βίας, την βλάβη της υγείας, κ.λπ. Σύμφωνα με το άρθρο 7 παράγραφο 2 του Συντάγματος, ορίζεται ότι όποιος διενεργεί βασανιστήρια σε άλλους, υπόκειται σε ποινικές, αστικές και πειθαρχικές κυρώσεις. Τα βασανιστήρια αποτελούν πράξεις σωματικής και ψυχολογικής βίας, τα οποία διενεργούνται με σκοπό τον περιορισμό της βούλησης κάποιου ανθρώπου.

Σημειώνεται επίσης, ότι το παρών δικαίωμα και οι διατάξεις του δεν υπόκεινται σε αναστολή σε περίπτωση που η χώρα κηρυχθεί σε κατάσταση πολιορκίας.³⁴

Όπως και με το δικαίωμα της ζωής, έτσι και στο δικαίωμα της σωματικής και ψυχικής ακεραιότητας, φορείς είναι μόνο τα φυσικά πρόσωπα. Ομοίως αποδέκτες του εν λόγω δικαιώματος είναι τα κρατικά όργανα.³⁵

Αξίζει να σημειωθεί επίσης, ότι μια συμπεριφορά που δεν εμπίπτει στις διατάξεις, θεωρείται απαγορευμένη, ακόμη και για τα κρατικά όργανα. Συμπεριφορές που δεν συμβαδίζουν με την εύλογη εξυπηρέτηση του προστατευόμενου από το Σύνταγμα αγαθού της ζωής και της

³⁴ Δαγτόγλου, Πρόδρομος, (2012). «Ατομικά Δικαιώματα». Εκδόσεις: Σάκκουλα, Αθήνα

³⁵ Σατλάνης Χρήστος, (2003). «Εισαγωγή στο δίκαιο της διεθνούς προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων». Εκδόσεις: Σάκκουλας, Αθήνα

ανθρώπινης αξιοπρέπειας, όπως για παράδειγμα, η σαδιστική συμπεριφορά, εμπίπτουν στη συνταγματική απαγόρευση.

Τέλος, καταστάσεις ανάγκης ή λόγοι δημόσιου συμφέροντος αίρουν τις απαγορεύσεις του εξεταζόμενου άρθρου. Στην πρώτη περίπτωση εμπίπτει η υποχρεωτική περίθαλψη προσώπου που βρίσκεται σε κατάσταση αφασίας και στη δεύτερη περίπτωση, ο υποχρεωτικός εμβολιασμός προσώπων ή η χρήση όπλων από αστυνομικά όργανα για τη δίωξη παρανομούντων προσώπων.³⁶

Όπως και στην παραπάνω ενότητα και εδώ ακολουθεί μία δικαστική απόφαση, από το περιοδικό Νομικό Βήμα.

<i>Στοιχεία απόφασης</i>	<i>Πραγματικό περιστατικό</i>	<i>Κρίση του δικαστηρίου</i>
<p>Αριθμός απόφασης 556/2011</p> <p>Δημοσιευμένη στο περιοδικό «Νομικό Βήμα» Έτος 2012 Σελ. 352</p>	<p>Ορθή και αιτιολογημένη καταδίκη για σωματική βλάβη εξ' αμελείας κατά συρροήν του κατηγορουμένου, ο οποίος δεν είχε λάβει τα κατάλληλα μέτρα, ούτε είχε φροντίσει να γίνεται σχετικός έλεγχος για την ασφαλή στήριξη και ακινητοποίηση της πολυεστερικής δεξαμενής που ήταν εγκατεστημένη σε συγκρότημα αποθήκευσης «σιλό σιτηρών» και απείχε 200 περίπου μέτρα από την εθνική οδό, κατά τρόπον ώστε να μην είναι δυνατόν να σπάσουν τα "τσέρκια" που τη στερέωναν και να</p>	<p>Κατά τη διάταξη του άρθρ. 314 § 1 εδ. α' του ΠΚ, όποιος από αμέλεια προκαλεί σωματική κάκωση ή βλάβη της υγείας άλλου, τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι τριών (3) ετών. Κατά τη διάταξη του άρθρ. 28 του ίδιου Κώδικα, από αμέλεια πράττει όποιος από έλλειψη της προσοχής, την οποία όφειλε κατά τις περιστάσεις και μπορούσε να καταβάλει, είτε δεν προέβλεψε το αξιόποιο αποτέλεσμα που προκάλεσε η πράξη του, είτε το πρόβλεψε ως δυνατό, πίστεψε όμως ότι δεν θα επερχόταν. Από το συνδυασμό των διατάξεων αυτών προκύπτει ότι για τη θεμελίωση της</p>

³⁶ Κοϊμτζόγλου Ι., (2005). «Στοιχεία Δημοσίου Δικαίου. Συνταγματικό και Διοικητικό Δίκαιο σε συνδυασμό με Διεθνές και Κοινοτικό Δίκαιο». Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα

μην μπορεί να παρασυρθεί αυτή, ακόμα και σε περιπτώσεις κατά τις οποίες οι άνεμοι που συνήθως έπνεαν στην περιοχή είχαν εξαιρετική ένταση στην δεξαμενή αυτή, η οποία παρασύρθηκε από τον ισχυρό άνεμο και βρέθηκε επί του στηθαίου ασφαλείας σε παράλληλη θέση προς το οδόστρωμα της εθνικής οδού, προσέκρουσε ο πολιτικός ενάγων κινούμενος κανονικά με το αυτοκίνητο του, ο οποίος εξετράπη της πορείας του και στην συνέχεια επέπεσε σε σταθμευμένο στην λωρίδα έκτακτης ανάγκης περιπολικό που ανετράπη, με αποτέλεσμα να τραυματισθεί ο ένας εκ των δύο αστυφυλάκων, ο οποίος εν τω μεταξύ είχε μπει στο περιπολικό για να ενημερώσει το κέντρο τροχαίας σχετικά με την επικίνδυνη κατάσταση.

αξιοποίησης πράξεως της σωματικής βλάβης από αμέλεια απαιτείται η διαπίστωση, αφ' ενός μεν ότι ο δράστης δεν κατέβαλε την απαιτούμενη κατ' αντικειμενική κρίση προσοχή, την οποία οφείλει να καταβάλει κάθε μετρίως συνετός και ευσυνείδητος άνθρωπος κάτω από τις ίδιες πραγματικές καταστάσεις, με βάση τους νομικούς κανόνες, τις συνήθειες που επικρατούν στις συναλλαγές, την κοινή πείρα, τη λογική και τη συνηθισμένη πορεία των πραγμάτων, και αφ' ετέρου ότι είχε τη δυνατότητα να προβλέψει και αποφύγει το αξιόποιο αποτέλεσμα, το οποίο πρέπει να τελεί σε αντικειμενικό αιτιώδη σύνδεσμο με την πράξη ή την παράλειψη.

Στην προκείμενη περίπτωση, οι τραυματισμοί προκλήθηκαν από αμέλεια του κατηγορουμένου, στον οποίο, όπως προαναφέρθηκε, ανήκε η δεξαμενή και ο οποίος, από έλλειψη της προσοχής, που όφειλε και μπορούσε να καταβάλει, δεν είχε λάβει τα κατάλληλα μέτρα και ούτε είχε φροντίσει να γίνεται σχετικός έλεγχος για την ασφαλή στήριξη και ακινητοποίηση της δεξαμενής, στον ευρισκόμενο παραπλεύρως της ε.ο. και σε απόσταση περίπου 200 μέτρων από αυτήν υπαίθριο χώρο, με τέτοιο τρόπο ώστε να μην είναι δυνατόν να σπάσουν τα "τσέρκια" που τη στερέωναν και να μην μπορεί να παρασυρθεί αυτή, ακόμα

		<p>και σε περιπτώσεις που οι άνεμοι που συνήθως έπνεαν στην περιοχή είχαν εξαιρετική ένταση. Στην περιοχή πάντα πνέουν δυνατοί άνεμοι.</p> <p>Συνεπώς ο κατηγορούμενος πρέπει να κηρυχθεί ένοχος, απορριπτόμενων των αυτοτελών ισχυρισμών του περί ανώτερης βίας και περί αποκλειστικής ευθύνης των αστυνομικών και του παθόντος. Ακολούθως, το άνω Δικαστήριο κήρυξε ένοχο τον αναιρεσείοντα της αξιόποινης πράξης της σωματικής βλάβης από αμέλεια κατά συρροή.</p>
--	--	---

3.3 Η ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΗΝ ΖΩΗ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ

Η προστασία της προσωπικότητας αποτελεί ένα γενικό δικαίωμα της ελευθερίας του ατόμου, το οποίο κατοχυρώνεται από την παράγραφο 1 του άρθρου 5 του Συντάγματος. Το συγκεκριμένο άρθρο διατυπώνει ότι, κάθε άνθρωπος ανεξαρτήτου περιορισμού, έχει το δικαίωμα να διαμορφώνει και να αναπτύσσει την προσωπικότητά του ελεύθερα, καθώς επίσης και να συμμετέχει με ενεργό ρόλο στην ζωή της χώρας. Ο όρος της προσωπικότητας καθορίζει τα χαρακτηριστικά και τις ικανότητες κάθε ανθρώπου.³⁷

Οι περιορισμοί στο δικαίωμα της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας και της ελεύθερης συμμετοχής στην ζωή της χώρας, διαμορφώνονται από το ίδιο το Σύνταγμα. Οι περιορισμοί αυτοί

³⁷ Ακτύπης Σ., Βογιατζής Π., κ.α, (2013). «Ευρωπαϊκή σύμβαση δικαιωμάτων του ανθρώπου». Νομική βιβλιοθήκη

αναφέρονται στην μη παραβίαση των νόμων του Συντάγματος, καθώς και την προσβολή των δικαιωμάτων των άλλων.

Όσον αφορά τους φορείς και τους αποδέκτες του εν λόγω δικαιώματος, πέρα από τα φυσικά πρόσωπα, φορείς αποτελούν και τα νομικά πρόσωπα σχετικά με την συμμετοχή στην ζωή της χώρας. Από την άλλη πλευρά, αποδέκτες του δικαιώματος δεν είναι μόνο η κρατική εξουσία, αλλά και οι ιδιώτες.

Τέλος, προστατευόμενες επιμέρους εκδηλώσεις της προσωπικότητας είναι η σεξουαλική ελευθερία, η ελευθερία της δημόσιας εικόνας που επιλέγει να παρουσιάζει ο καθένας, το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης, κ.λπ.³⁸

3.4 Η ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Η φυσική ελευθερία του ανθρώπου μπορεί να διακριθεί σε τρεις μορφές, οι οποίες είναι οι εξής:

- ✓ Απαγόρευση της δουλείας και της ειλωτείας
- ✓ Προσωπική ασφάλεια
- ✓ Ελευθερία κίνησης και εγκατάστασης

Η απαγόρευση της δουλείας και της ειλωτείας, αφορά την πρώτη μορφή προσωπικής ελευθερίας και κατοχυρώνεται από όλα τα διεθνή κείμενα που σχετίζονται με τα ανθρώπινα δικαιώματα. Η δουλεία αναφέρεται στην νομική θέση ή κατάσταση ενός ατόμου επί του οποίου ασκούνται δικαιώματα ιδιοκτησίας ή ορισμένα από αυτά. Όσον αφορά την ειλωτεία, αποτελεί την νομική θέση ή κατάσταση ενός προσώπου που υποχρεώνεται να ζει και να εργάζεται σε ακίνητο που ανήκει σε άλλο πρόσωπο και να παρέχει υπηρεσίες. Φορείς αυτής της μορφής

³⁸ Κοϊμτζόγλου Ι., (2005). «Στοιχεία Δημοσίου Δικαίου. Συνταγματικό και Διοικητικό Δίκαιο σε συνδυασμό με Διεθνές και Κοινοτικό Δίκαιο». Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα

προσωπικής ελευθερίας, η οποία είναι ανεξάρτητη και απαραβίαστη, είναι μόνο τα φυσικά πρόσωπα.³⁹

Η δεύτερη μορφή είναι αυτή της προσωπικής ασφάλειας και σχετίζεται με την απαγόρευση της σύλληψης και της προσωρινής κράτησης, εκτός αν έγκειται κάποιο άτομο στις εξαιρέσεις του νόμου και του Συντάγματος. Η προσωπική ασφάλεια προστατεύεται από δυο εκδοχές. Η πρώτη εκδοχή είναι αυτή που μόλις αναφέρθηκε και αφορά την προστασία από την αυθαίρετη σύλληψη και κράτηση, ενώ η δεύτερη εκδοχή σχετίζεται με τις διαδικασίες άσκησης ποινικής κατηγορίας, την εκδίκαση, την επιβολή και την έκτιση της ποινής. Σημειώνεται ότι, το Σύνταγμα και οι διατάξεις που κατοχυρώνουν την προσωπική ελευθερία, δύναται να ανασταλούν σε περίπτωση κήρυξης της χώρας σε κατάσταση πολιορκίας.

Σύμφωνα με το Σύνταγμα, κανένας δεν μπορεί να συλληφθεί και να φυλακισθεί εάν δεν υπάρχει κάποιο αιτιολογημένο δικαστικό ένταλμα, το οποίο θα πρέπει επιπλέον να δειχθεί κατά την ώρα της σύλληψης. Εξαιρεση του κανόνα αποτελούν τα αυτόφωρα εγκλήματα, τα οποία βρίσκονται σε στάδιο διάπραξης, ή μόλις έχουν εκτελεσθεί.

Όταν κάποιος συλληφθεί, θα πρέπει να προσαχθεί στον αρμόδιο ανακριτή το πολύ μέχρι 24 ώρες από την στιγμή της σύλληψής του. Ο ανακριτής εν συνεχεία, οφείλει να απολύσει τον συλληφθέντα, ή να εκδώσει ένταλμα σύλληψης, το αργότερο μέχρι τρεις ημέρες από την προσαγωγή του. Ωστόσο, υπάρχει και ενδεχόμενη παράταση για την έκδοση της απόφασης, μόνο όμως σε περίπτωση που απαιτηθεί από τον συλληφθέντα. Οι παραβάτες φέρουν ποινική ευθύνη για παράνομη κατακράτηση και υποχρεούνται να επανορθώσουν κάθε ζημία που έγινε

³⁹ Ένωση Ελλήνων Ποινικολόγων, (2004). «Η Ευρωπαϊκή σύμβαση για τα δικαιώματα του ανθρώπου». Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα

στον παθόντα και να τον ικανοποιήσουν για ηθική βλάβη με χρηματικό ποσό.⁴⁰

Τα ανώτατα όρια προφυλάκισης για τα κακουργήματα και τα πλημμελήματα, είναι ένα έτος και έξι μήνες αντίστοιχα. Επίσης, και εδώ μπορεί να δοθεί μια παράταση έξι και τριών μηνών αντίστοιχα, μετά από απόφαση του δικαστικού συμβουλίου.

Στην παρούσα μορφή προσωπικής ελευθερίας, εντάσσεται και ο συνταγματικός κανόνας που προβλέπει ότι δεν υφίσταται κάποιο έγκλημα και ποινή, εάν πρώτα δεν έχουν ορισθεί με λεπτομερή καταγραφή τα στοιχεία της πράξης.

Από το συγκεκριμένο δικαίωμα της προστασίας της προσωπικής ασφάλειας, συνάγεται και το τεκμήριο της αθωότητας, μέσω του οποίου, καθένας μπορεί να θεωρείται αθώος, μέχρι να αποδειχθεί η ενοχή του.⁴¹

Η τρίτη και τελευταία μορφή προσωπικής ελευθερίας είναι η ελευθερία της κίνησης και της εγκατάστασης των Ελλήνων πολιτών μέσα στην Ελληνική επικράτεια. Η ελευθερία αυτή περιλαμβάνει αφενός το δικαίωμα κίνησης, με οποιονδήποτε τρόπο, και εγκατάστασης Ελλήνων πολιτών οπουδήποτε εντός της χώρας και αφετέρου δικαίωμα εξόδου και εισόδου από και προς τη χώρα Ελλήνων πολιτών, χωρίς να απαιτείται οποιαδήποτε μορφή κρατικής άδειας.

Ο περιορισμός της ελεύθερης κίνησης και εγκατάστασης στην χώρα, οποιουδήποτε Έλληνα, με ατομικά διοικητικά μέτρα, απαγορεύεται. Τέτοια μέτρα δύναται να εφαρμοστούν μόνο έπειτα από

⁴⁰ Σατλάνης Χρήστος, (2003). «Εισαγωγή στο δίκαιο της διεθνούς προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων». Εκδόσεις: Σάκκουλας, Αθήνα

⁴¹ Κοϊμτζόγλου Ι., (2005). «Στοιχεία Δημοσίου Δικαίου. Συνταγματικό και Διοικητικό Δίκαιο σε συνδυασμό με Διεθνές και Κοινοτικό Δίκαιο». Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα

Hitchens Cristopher, (2009). «Τα δικαιώματα του ανθρώπου. Το θεμέλιο των δημοκρατικών ελευθεριών». Εκδοσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα

απόφαση του ποινικού δικαστηρίου, ή ακόμη και σε εξαιρετικές περιπτώσεις ανάγκης, για την πρόληψη αξιόποινων πράξεων.⁴²

3.5 Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Η οικονομική ελευθερία κατοχυρώνεται από το σύνταγμα, με το άρθρο 5 παράγραφος 1. Το δικαίωμα της οικονομικής ελευθερίας περιλαμβάνει καταρχήν την ελευθερία των συμβάσεων, η οποία σημαίνει ελευθερία σύναψης ή μη σύμβασης, ελευθερία επιλογής του αντισυμβαλλομένου και ελευθερία καθορισμού του περιεχομένου της.

Επιπλέον, στην οικονομική ελευθερία συγκαταλέγεται η ελευθερία της επιχειρηματικής δραστηριότητας, η οποία σημαίνει ότι ο καθένας έχει δικαίωμα να ιδρύει, να εκμεταλλεύεται και προωθεί ιδιωτικές επιχειρήσεις εμπορικού ή βιομηχανικού χαρακτήρα, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι κρατικός έλεγχος και παρεμβατισμός σε αυτές είναι ανεπίτρεπτος, ιδίως όταν αυτός βασίζεται σε συνταγματικές διατάξεις.

Τέλος, στο περιεχόμενο της οικονομικής ελευθερίας, εντάσσεται και η ελευθερία της εργασίας και του επαγγέλματος, πράγμα που σημαίνει ότι ο καθένας μπορεί ελεύθερα να επιλέγει ή να αλλάζει το είδος, τον τόπο, τον τρόπο και τον χρόνο της εργασιακής απασχόλησής του, για ορισμένες μορφές της οποίας, ιδίως για εκείνες που ενδιαφέρουν το δημόσιο συμφέρον, επιτρέπεται να τεθούν περιορισμοί στην άσκησή τους, ιδίως με τη μορφή χορήγησης προηγούμενης άδειας.

Στο Σύνταγμα κατοχυρώνεται και η αρνητική ελευθερία εργασίας, κατά την οποία οποιαδήποτε μορφή αναγκαστικής εργασίας απαγορεύεται.

⁴² Κοϊμτζόγλου Ι., (2005). «Στοιχεία Δημοσίου Δικαίου. Συνταγματικό και Διοικητικό Δίκαιο σε συνδυασμό με Διεθνές και Κοινοτικό Δίκαιο». Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα

Όσον αφορά τους φορείς και τους αποδέκτες του δικαιώματος της οικονομικής ελευθερίας, οι φορείς είναι τα φυσικά και νομικά πρόσωπα. Από την άλλη πλευρά, αποδέκτες της συγκεκριμένης ελευθερίας είναι οι φορείς της δημόσιας εξουσίας και οι ιδιώτες, ειδικότερα, όταν αυτοί συγκεντρώνουν οικονομική δύναμη.⁴³

3.6 Η ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ

Το δικαίωμα της ιδιοκτησίας κατοχυρώνεται από το άρθρο 17 παράγραφο 1 του Συντάγματος. Σύμφωνα με το συγκεκριμένο άρθρο, η ιδιοκτησία τελεί υπό την προστασία του κράτους, τα δικαιώματα όμως που απορρέουν από αυτή δεν μπορούν να ασκούνται σε βάρος του γενικού συμφέροντος.⁴⁴

Κανένας δεν στερείται την ιδιοκτησία του, παρά μόνο για δημόσια ωφέλεια, όταν και όπως ο νόμος ορίζει, και πάντοτε αφού προηγηθεί πλήρης αποζημίωση, που να ανταποκρίνεται στην αξία την οποία είχε το απαλλοτριωμένο κατά το χρόνο της συζήτησης στο δικαστήριο για τον προσωρινό προσδιορισμό της αποζημίωσης. Αν ζητηθεί απευθείας ο οριστικός προσδιορισμός της αποζημίωσης, λαμβάνεται υπόψη η αξία κατά το χρόνο της σχετικής συζήτησης στο δικαστήριο.⁴⁵

Φορέας του δικαιώματος ιδιοκτησίας μπορεί να είναι κάθε Έλληνας, ή αλλοδαπός, φυσικό ή νομικό πρόσωπο. Για τους αλλοδαπούς, τους μη κοινοτικούς, μπορούν να επιβληθούν, για λόγους εθνικής ασφάλειας ειδικοί περιορισμοί. Φορείς του δικαιώματος ιδιοκτησίας

⁴³ Εφημερίς της κυβέρνησης της Ελληνικής Δημοκρατίας. «Σύνταγμα της Ελλάδας».

⁴⁴ Σατλάνης Χρήστος, (2003). «Εισαγωγή στο δίκαιο της διεθνούς προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων». Εκδόσεις: Σάκκουλας, Αθήνα

⁴⁵ «Το Σύνταγμα της Ελλάδας».

Πρόσβαση και από τον διαδικτυακό ιστό

<http://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/article-17/>

μπορεί να είναι και ΝΠΔΔ, κυρίως εκείνα για τα οποία υφίσταται συνταγματική κατοχύρωση θεσμικής εγγύησης, όπως οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης και τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα. Αποδέκτες του δικαιώματος είναι τα όργανα της κρατικής εξουσίας, αφού η προστασία έναντι των ιδιωτών διασφαλίζεται με τον Αστικό και Ποινικό Κώδικα.

Ειδική προστασία αλλά και ειδικοί περιορισμοί της ιδιοκτησίας σε ιδιαίτερες κατηγορίες πραγμάτων, όπως είναι τα μεταλλεία, οι λίμνες, κ.λπ., προβλέπονται τόσο από το Σύνταγμα όσο και από νόμους των διατάξεών του.⁴⁶

Ακολούθως παρουσιάζεται μια δικαστική απόφαση, δημοσιευμένη στο περιοδικό Νομικό Βήμα.

<i>Στοιχεία απόφασης</i>	<i>Πραγματικό περιστατικό</i>	<i>Κρίση του δικαστηρίου</i>
<p>Αριθμός απόφασης 274/2012</p> <p>Δημοσιευμένη στο περιοδικό «Νομικό Βήμα» Έτος 2013 Σελ. 2012</p>	<p>Κάθετη ιδιοκτησία (άρθρ. 1,2 §1,4 §1,5 ν. 3741/1929 και άρθρ. 1002 και 1117ΑΚ)</p>	<p>Αν με κάποιο όρο της σύστασης της κάθετης ιδιοκτησίας απαγορεύεται σε συνιδιοκτήτη η ενέργεια μεταβολών σε κάθε περίπτωση ή ορισμένη χρήση των πραγμάτων αυτών, η απαγόρευση ισχύει και όταν από την πράξη δεν προσβάλλεται η χρήση και ούτε θίγονται τα δικαιώματα των άλλων ιδιοκτησιών.</p> <p>Στην έννοια της κατά τα άνω χρήσης, εμπεριέχεται και το δικαίωμα της εμφάνισης του όλου οικοδομήματος, κατά τρόπο που προσήκει στην αισθητική και αρχιτεκτονική κατασκευή του και συνεπώς οιαδήποτε</p>

⁴⁶ Κοϊμτζόγλου Ι., (2005). «Στοιχεία Δημοσίου Δικαίου. Συνταγματικό και Διοικητικό Δίκαιο σε συνδυασμό με Διεθνές και Κοινοτικό Δίκαιο». Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα

		<p>προσθήκη σ' αυτό, η οποία παραβιάζει την εμφάνισή του ως γενόμενη πέρα από την αρχιτεκτονική κατασκευή του, παραβιάζει και τη χρήση των άλλων οροφокτητών και είναι από το λόγο αυτόν ανεπίτρεπτη. Περίπτωση όπου αναιρέθηκε η απόφαση που έκρινε ότι ο ενάγων κατά κατάχρηση δικαιώματος ζητούσε την άρση ίων παράνομων κατασκευών.</p>
--	--	---

3.7 Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ

Η αρχή της ισότητας ορίζεται από το άρθρο 4, παράγραφος 1 του Συντάγματος και διατυπώνει ότι, όλοι οι Έλληνες είναι ίσοι ενώπιον του νόμου.⁴⁷

Περιεχόμενο της ισότητας είναι όχι μόνο η ισότητα των πολιτών απέναντι στο νόμο, αλλά και η ισότητα του νόμου απέναντι στους πολίτες. Ως νόμος ορίζεται όχι μόνο ο τυπικός, αλλά και ο ουσιαστικός.

Η ισότητα δεν είναι μόνο τυπική ή αριθμητική. Η ισότητα έχει ουσιαστική ή αναλογική έννοια, δηλαδή επιτάσσει ίσα μεταχείριση των ομοίων και άνιση των ανομοίων.

Οι φορείς του δικαιώματος της ισότητας, κατά το ισχύον Σύνταγμα είναι μόνο οι Έλληνες πολίτες και τα νομικά πρόσωπα. Η ιδιότητα, όμως, της Ελλάδας ως κράτους μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και οι υποχρεώσεις που η Ελλάδα έχει αναλάβει στο πλαίσιο διεθνών συμβάσεων, επιβάλλουν τη σημαντική διεύρυνση του κύκλου των φορέων του εν λόγω δικαιώματος. Όσον αφορά το δημόσιο και τα

⁴⁷ «Το Σύνταγμα της Ελλάδας».

Πρόσβαση και από τον διαδικτυακό ιστό

<http://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/article-4/>

ΝΠΔΔ, η νομολογία δέχεται, ότι για λόγους διευκόλυνσης του έργου τους το δημόσιο και τα ΝΠΔΔ μπορούν να υπαχθούν σε ευνοϊκότερο, δικονομικό ή ουσιαστικό, νομοθετικό καθεστώς.

Αποδέκτες του δικαιώματος της ισότητας είναι οι φορείς κρατικής εξουσίας σε όλες τις μορφές τους (διοίκηση, νομοθέτης, δικαστήρια). Στις ιδιωτικές σχέσεις ισχύουν αρχές που αφετηρία έχουν την εξεταζόμενη αρχή, όπως για παράδειγμα, η αρχή της ίσης μεταχείρισης των εργαζομένων από τον εργοδότη.⁴⁸

Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί ότι, εκτός από την γενική μορφή της ισότητας, το Σύνταγμα ορίζει και κάποιες ειδικότερες μορφές, όπως είναι οι ακόλουθες:

- Ø Η ισότητα των δύο φύλλων
- Ø Η ισότητα στα δημόσια βάρη
- Ø Η ισότητα στην αμοιβή εργασίας
- Ø Η ισότητα στην υποχρέωση στράτευσης

Στην συνέχεια ακολουθεί η μία δικαστική απόφαση για το δικαίωμα της ισότητας, για τα επιδόματα τέκνων των δημοσίων υπαλλήλων.

<i>Στοιχεία απόφασης</i>	<i>Πραγματικό περιστατικό</i>	<i>Κρίση του δικαστηρίου</i>
Αριθμός απόφασης 2607/2013	Οι διαζευγμένοι δημόσιοι υπάλληλοι με ενήλικα τέκνα ή με τέκνα που φοιτούν σε ανώτερες, ανώτατες σχολές και σε Ινστιτούτα	Σύμφωνα, με την § 2 του πρώτου άρθρου του ν. 2717/1999 προβλέπεται ότι: «Προκειμένου για απαιτήσεις για κάθε είδους αποδοχές του προσωπικού γενικώς

⁴⁸ Κοϊμτζόγλου Ι., (2005). «Στοιχεία Δημοσίου Δικαίου. Συνταγματικό και Διοικητικό Δίκαιο σε συνδυασμό με Διεθνές και Κοινοτικό Δίκαιο». Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα
Μανιτάκης Αντώνης, (2002). «Το Σύνταγμα του 2001 και τα δικαιώματα του ανθρώπου». Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα

<p>Δημοσιευμένη στο περιοδικό «Νομικό Βήμα» Έτος 2013 Σελ. 1642</p>	<p>Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΛΕ.Κ.) και έχουν συμπληρώσει το 24^ο έτος της ηλικίας τους ή σε κάθε περίπτωση έχουν ολοκληρώσει τις σπουδές τους, δεν δικαιούνται την οικογενειακή παροχή της § 1 του ν. 2470/1997. Η ρύθμιση της § 6 του άρθρου 12 του ανωτέρω νόμου δεν αντίκειται στην αρχή της ισότητας, καθώς η διαφορετική αντιμετώπιση εκ μέρους του κοινού νομοθέτη των διαζευγμένων με ενήλικα τέκνα που δεν δικαιούνται, κατά το νόμο, της προσαυξήσεως της οικογενειακής παροχής έναντι των εγγάμων χωρίς τέκνα ή με ενήλικα τέκνα, αλλά και έναντι των διαζευγμένων με τέκνα που, λόγω της ηλικίας και των σπουδών αυτών, δικαιούνται να λάβουν στο ακέραιο την οικογενειακή παροχή της § 1 του άρθρου 12 του ν. 2470/1997, δικαιολογείται από τις διαφορετικές εν γένει οικογενειακές συνθήκες, υπό τις οποίες τελούν οι ανωτέρω κατηγορίες υπαλλήλων, δηλαδή από την ύπαρξη έγγαμης συμβίωσης και ανηλίκων τέκνων στους τελευταίους, προϋποθέσεων που δεν συντρέχουν στους διαζευγμένους με ενήλικα τέκνα, αλλά ούτε αντίκειται και στην αρχή της προστασίας της οικογένειας (άρθρ. 21 § 1 Σ),</p>	<p>του Δημοσίου, των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης πρώτης και δεύτερης βαθμίδας και των λοιπών νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, οι οποίες ρυθμίζονται από διατάξεις κανονιστικού περιεχομένου, έστω και αν βασίζονται σε παράνομες πράξεις ή στις περί αδικαιολογήτου πλουτισμού διατάξεις, δεν καταβάλλεται τέλος δικαστικού ενσήμου για το αίτημα της αγωγής ή της κύριας παρέμβασης μέχρι του ποσού των έξι χιλιάδων (6.000) ευρώ.</p> <p>Περαιτέρω, στο άρθρο 277 § 11 του ιδίου Κώδικα ορίζεται ότι: «Αν σε συγκεκριμένη περίπτωση, καταβλήθηκε παράβολο χωρίς να υπάρχει κατά νόμο υποχρέωση προς τούτο, διατάσσεται με την απόφαση, και ανεξάρτητα από την έκβαση της δίκης, η επιστροφή του».</p> <p>Επειδή, περαιτέρω, στο άρθρο 12 του ν. 2470/ 1997 «Αναμόρφωση του μισθολογίου της Δημόσιας Διοίκησης και άλλες συναφείς διατάξεις» (Α' 40) ορίζεται ότι: «1. Για την ενίσχυση της οικογένειας των υπαλλήλων, που emπίπτουν στις ρυθμίσεις του παρόντος νόμου, χορηγείται μηνιαία οικογενειακή παροχή, ανάλογα με την οικογενειακή κατάσταση των υπαλλήλων, ως εξής:</p> <p>α. Για οικογένεια έγγαμων υπαλλήλων/χωρίς ή με ενήλικα τέκνα, δώδεκα χιλιάδες (12.000) δραχμές.</p> <p>β. Για οικογένεια με τέκνα ανήλικα, η</p>
---	---	---

	<p>δεδομένου ότι προβλέπεται η χορήγηση, στο ακέραιο μάλιστα, της οικογενειακής αυτής παροχής λόγω τέκνων σε διαζευγμένους υπαλλήλους, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, συναρτώμενες προς την οικογενειακή κατάσταση του υπαλλήλου.</p>	<p>ανωτέρω παροχή προσαυξάνεται κατά έξι χιλιάδες (6.000) δραχμές για καθένα από τα δύο πρώτα τέκνα. Η κατά το ανωτέρω προσαύξηση χορηγείται για τέκνα προερχόμενα από γάμο, φυσικά, θετά ή αναγνωρισθέντα, εφόσον είναι άγαμα και δεν υπερβαίνουν το 18ο έτος της ηλικίας τους ή το 19^ο έτος, εφόσον φοιτούν στη Μέση Εκπαίδευση.</p> <p>2. Ειδικά, για τέκνα που φοιτούν σε ανώτερες και ανώτατες σχολές, καθώς και σε Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης (Ι.Ε.Κ.), η προσαύξηση της προηγούμενης παραγράφου παρέχεται μόνο κατά το χρόνο φοίτησης τους, όπως αυτός προβλέπεται από τον οργανισμό κάθε Σχολής, σε καμιά όμως περίπτωση πέρα από τη συμπλήρωση του 24^{ου} έτους της ηλικίας τους.</p> <p>Το δικαστήριο ενέκρινε λοιπόν ότι, σύμφωνα με την § 6 του άρθρου 12 του ν. 2470/1997, δεν δικαιούνται την οικογενειακή παροχή οι δημόσιοι υπάλληλοι που είναι διαζευγμένοι με ενήλικα τέκνα ή τέκνα που έχουν ολοκληρώσει τις σπουδές τους στην τριτοβάθμια εκπαίδευση ή που φοιτούν σε ανώτερες και ανώτατες σχολές, σε Ι.Ε.Κ. και έχουν συμπληρώσει το όριο της ηλικίας τους.</p>
--	--	---

3.8 ΤΟ ΑΠΑΡΑΒΙΑΣΤΟ ΤΗΣ ΙΔΙΩΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΖΩΗΣ

Το Σύνταγμα προβλέπει ότι η ιδιωτική και οικογενειακή ζωή του ατόμου είναι απαραβίαστη, θεμελιώνοντας με τον τρόπο αυτό, το ατομικό δικαίωμα, φορείς του οποίου είναι όλα τα φυσικά πρόσωπα.

Η διάταξη αυτή καλύπτει όλες τις πλευρές της ιδιωτικής σφαίρας και ειδικότερα τόσο την ιδιωτική ζωή του ατόμου, η οποία αντιπαρατίθεται στη δημόσια ζωή του, που σχετίζεται με την επαγγελματική και κοινωνική δραστηριότητά του, όσο και την οικογενειακή, που αφορά τη ζωή στο πλαίσιο της οικογένειας.

Το απαραβίαστο σημαίνει ότι απαγορεύεται καταρχήν οποιαδήποτε δημοσιοποίηση της ιδιωτικής ζωής του ατόμου καθώς επίσης και αναγκαστική παρέμβαση σε αυτήν, με την έννοια της αναγκαστικής διαμόρφωσής της ή της παρακολούθησής της. Ακόμη, σημαίνει ότι απαγορεύεται οποιαδήποτε μορφή αναγκαστικού οικογενειακού προγραμματισμού ή παρέμβασης στη λειτουργία της οικογένειας. Προϋπόθεση της προστασίας της οικογενειακής ζωής δεν είναι πάντως η ύπαρξη οικογένειας βασισμένης σε γάμο.

Το δικαίωμα ασκείται έναντι των φορέων της δημόσιας εξουσίας και όχι έναντι των ιδιωτών, των οποίων οι παρεμβάσεις στην ιδιωτική και οικογενειακή ζωή του ατόμου υπάγονται στο ποινικό και αστικό δίκαιο. Το Σύνταγμα δεν προβλέπει κανένα περιορισμό του απαραβίαστου της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής, η ισχύς όμως της σχετικής διάταξης αναστέλλεται στην περίπτωση που τεθεί σε ισχύ ο νόμος για την κατάσταση πολιορκίας.⁴⁹

⁴⁹ Κοϊμτζόγλου Ι., (2005). «Στοιχεία Δημοσίου Δικαίου. Συνταγματικό και Διοικητικό Δίκαιο σε συνδυασμό με Διεθνές και Κοινοτικό Δίκαιο». Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα
Vaneigem Raoul, (2007). «Γενική διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπινου όντος». Εκδόσεις: Βάνιας, Θεσσαλονίκη

3.9 ΤΟ ΑΣΥΛΟ ΤΗΣ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ

Το Σύνταγμα ορίζει ότι η κατοικία του καθενός είναι άσυλο. Ως κατοικία λογίζεται κάθε χώρος που ο άνθρωπος ορίζει ως τον μη γενικά προσιτό χώρο διαβίωσης και εργασίας του. Κατοικία, επομένως, θεωρείται η οικία ενός προσώπου, χώροι στους οποίους διαβιώνει προσωρινά (π.χ. δωμάτιο ξενοδοχείου), ο περιφραγμένος χώρος που περιβάλλει την κατοικία καθώς και οι επαγγελματικοί χώροι, εφόσον δεν είναι ελεύθερα προσιτοί στο κοινό.

Το άσυλο της κατοικίας σημαίνει ότι απαγορεύεται η είσοδος και παραμονή στην κατοικία οργάνων της δημόσιας εξουσίας χωρίς τη συγκατάθεση του κατόχου της κατοικίας. Παραβίαση του ασύλου από ιδιώτες αντιμετωπίζεται στο πλαίσιο του αστικού και ποινικού δικαίου. Παραβίαση του ασύλου υπάρχει και όταν παρεμποδίζεται ο ένοικος να εισέλθει σε αυτήν αλλά και όταν αποβάλλεται από αυτήν. Φορέας του δικαιώματος είναι ο εκάστοτε ένοικος, ανεξάρτητα από την ιδιοκτησιακή του σχέση με το ακίνητο, την ιθαγένειά του, την ιδιότητά του ως φυσικού ή νομικού προσώπου.

Το άσυλο της κατοικίας υπόκειται ωστόσο και σε περιορισμούς. Ο βασικότερος περιορισμός είναι η κατ' οίκον έρευνα που γίνεται, κατά το Σύνταγμα, όπως ορίζει ο νόμος και με την παρουσία εκπροσώπων της δικαστικής εξουσίας. Επιτρεπτοί ακόμη περιορισμοί του ασύλου της κατοικίας είναι και όσοι αποσκοπούν στον έλεγχο τήρησης της νομιμότητας και στην πρόληψη ή αποτροπή δημόσιου κινδύνου ή εγκλήματος. Επίσης το άσυλο της κατοικίας υπόκειται σε αναστολή, όταν η χώρα κηρυχθεί σε κατάσταση πολιορκίας.

Συνταγματικά ανεπίτρεπτη παραβίαση του ασύλου της κατοικίας προκαλεί πειθαρχική, ποινική και αστική ευθύνη των υπαίτιων οργάνων.⁵⁰

3.10 ΤΟ ΑΠΟΡΡΗΤΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Το απόρρητο της επικοινωνίας αναφέρεται στην ελεύθερη επικοινωνία με οποιονδήποτε τρόπο, χωρίς να παρατηρείται οποιαδήποτε παράβαση.

Το δικαίωμα του απόρρητου της επικοινωνίας κατοχυρώνει τον απόρρητο χαρακτήρα του μηνύματος που μεταβιβάζεται με οποιαδήποτε μορφή ιδιωτικής και μη δημόσιας επικοινωνίας, αλλά ταυτόχρονα διασφαλίζει και την ελευθερία της επικοινωνίας αυτής. Υποχρεώνει τις δημόσιες αρχές να αποφεύγουν κάθε ενέργεια αναίρεσης του απόρρητου χαρακτήρα των μηνυμάτων ή περιορισμού της ελευθερίας της επικοινωνίας. Ανάλογη συμπεριφορά είναι υποχρεωμένοι να επιδεικνύουν και οι ιδιώτες, σύμφωνα όμως με τις διατάξεις του ποινικού και αστικού κώδικα.

Η συνταγματική προστασία αρχίζει από την ολοκλήρωση του μηνύματος προς αποστολή και τελειώνει τη στιγμή που ο παραλήπτης του μηνύματος λαμβάνει γνώση.

Φορείς του δικαιώματος αποτελούν όλα τα φυσικά πρόσωπα, ακόμη και εάν βρίσκονται σε ειδική εξουσιαστική σχέση με το κράτος, όπως για παράδειγμα, είναι φυλακισμένα. Το ίδιο δικαίωμα αναγνωρίζεται και στα νομικά πρόσωπα, ακόμη και σε αυτά του

⁵⁰ Κοϊμτζόγλου Ι., (2005). «Στοιχεία Δημοσίου Δικαίου. Συνταγματικό και Διοικητικό Δίκαιο σε συνδυασμό με Διεθνές και Κοινοτικό Δίκαιο». Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα
Vaneigem Raoul, (2007). «Γενική διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπινου όντος». Εκδόσεις: Βάνιας, Θεσσαλονίκη

δημοσίου δικαίου, στο μέτρο που τα μηνύματα και η επικοινωνία αφορούν ζητήματα αυτοδιοίκησης τους.⁵¹

Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί ότι, σε περίπτωση που η χώρα κηρυχθεί σε κατάσταση πολιορκίας, το δικαίωμα του απορρήτου της επικοινωνίας μπορεί να ανασταλεί.

<i>Στοιχεία απόφασης</i>	<i>Πραγματικό περιστατικό</i>	<i>Κρίση του δικαστηρίου</i>
<p>Αριθμός απόφασης 89/2012</p> <p>Δημοσιευμένη στο περιοδικό «Ποινικά Χρονικά» Έτος 2013 Σελ. 627</p>	<p>Μετά την τροποποίηση της παρ. 2 της διάταξης από το άρ. 10 παρ. 1 του Ν. 3674/2008 απαγορεύεται η αποτύπωση σε υλικό φορέα κάθε συνομιλίας του μαγνητοφωνούντος και τρίτου, ανεξάρτητα από το περιεχόμενο της. - Η χρήση της πληροφορίας ή του υλικού φορέα επί του οποίου έχει αποτυπωθεί από τον ίδιο δράστη η συνομιλία συνιστά συντιμωρητή ύστερη πράξη (φαινομενική συρροή), με αποτέλεσμα την παραπομπή του κατηγορουμένου για ένα και όχι για δύο εγκλήματα.</p> <p>Παραπέμπεται για αθέμιτη αποτύπωση σε υλικό φορέα του περιεχομένου της συνομιλίας του δράστη με άλλον χωρίς την ρητή</p>	<p>Σύμφωνα με τη διάταξη του άρ. 370Α παρ. 2 ΠΚ, όπως αυτή αντικαταστάθηκε με το άρ. 10 παρ. 1 του Ν. 3674/10.07.2008 (ΦΕΚ Α-136) και ισχύει με το άρ. 17 του ίδιου νόμου από 01.9.2008, «όποιος αθέμιτα παρακολουθεί με ειδικά τεχνικά μέσα ή αποτυπώνει σε υλικό φορέα προφορική συνομιλία μεταξύ τρίτων ή αποτυπώνει σε υλικό φορέα μη δημόσια πράξη άλλου, τιμωρείται με κάθειρξη μέχρι δέκα ετών.</p> <p>Με την ίδια ποινή τιμωρείται η πράξη του προηγούμενου εδαφίου και όταν ο δράστης αποτυπώσει σε υλικό φορέα το περιεχόμενο της συνομιλίας του με άλλον χωρίς τη ρητή συναίνεση του τελευταίου»,</p> <p>Εξάλλου κατά την παρ. 3 της ίδιας διάταξης, «Με κάθειρξη μέχρι δέκα ετών τιμωρείται όποιος κάνει χρήση της</p>

⁵¹ Κοϊμτζόγλου Ι., (2005). «Στοιχεία Δημοσίου Δικαίου. Συνταγματικό και Διοικητικό Δίκαιο σε συνδυασμό με Διεθνές και Κοινοτικό Δίκαιο». Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα
Βουϊδάσκη Β., (2001). «Το δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης και τα μέσα μαζικής επικοινωνίας». Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα

	<p>συναίνεση του τελευταίου (άρ. 370Α παρ. 2 εδ, β' ΠΚ), με χρήση της εν λόγω συνομιλίας (άρ. 370Α παρ. 3 ΠΚ), ο κατηγορούμενος, ο οποίος, αφού ηχογράφησε τον διάλογο που είχε με ανώτερο του, προκειμένου να αποδείξει τον ισχυρισμό του ότι ο τελευταίος του απήυθνε απειλητικές φράσεις, στην συνέχεια έκανε χρήση των ψηφιακών δίσκων με την καταγραφείσα συνομιλία, υποβάλλοντάς τους σε δικαστικές αρχές, με σκοπό την δίωξη του ανωτέρου του (για εξύβριση κατωτέρου όχι κατά την υπηρεσία ή εξαιτίας αυτής).</p>	<p>πληροφορίας ή του υλικού φορέα επί του οποίου αυτή έχει αποτυπωθεί με τους τρόπους που προβλέπονται στις παραγράφους 1 και 2 αυτού του άρθρου».</p> <p>Με τη διάταξη του άρθρου 370Α ΠΚ προστατεύεται, όπως δηλώνει και ο τίτλος του κεφαλαίου και του άρθρου, το απόρρητο της επικοινωνίας του ανθρώπου με τους συνανθρώπους του, το οποίο προστατεύεται ήδη ως θεμελιώδες ατομικό δικαίωμα στο άρ. 19 του ισχύοντος Συντάγματος και Θεωρείται έκφανση της προσωπικής ελευθερίας.</p> <p>Το έννομο αυτό αγαθό συνίσταται ειδικότερα στην ελευθερία του ατόμου να προσδιορίζει τον κύκλο των προσώπων στα οποία θα γνωστοποιήσει το λόγο π την πράξη του, καθώς και στην ελευθερία του να επιλέγει τον τρόπο της γνωστοποίησης. Μέσω αυτών διασφαλίζεται η ίδια η ελευθερία της επικοινωνίας.</p> <p>Από τα παραπάνω προκύπτει ότι ο κατηγορούμενος την 25.9.2008 και περίπου στις 5 η ώρα αποτύπωσε σε υλικό φορέα (λογισμικό κινητού του τηλεφώνου) τη συνομιλία που είχε με τον Επιτελάρχη του Γ' ΣΣ Ταξίαρχο (Τθ) Φ.Η. και μεταξύ των άλλων και τις καταφρονητικές και απειλητικές φράσεις που του απεύθνε ο τελευταίος (Φ.), χωρίς να έχει τη ρητή συναίνεση αυτού (Φ.). Επίσης ο ίδιος ο κατηγορούμενος, στις</p>
--	---	--

		<p>19.3.2009 και την 11.5.2009 έκανε διαδοχικά χρήση στα πρόσωπα που προαναφέρθηκαν της ως άνω συνομιλίας, την οποία είχε αποτυπώσει σε δύο διαφορετικά cds, επίσης χωρίς να έχει τη ρητή συναίνεση αυτού (Φ.).</p> <p>Από τα παραπάνω πραγματικά περιστατικά, προκύπτουν επαρκείς ενδείξεις για να υποστηριχθεί κατά του κατηγορουμένου δημόσια στο ακροατήριο κατηγορία για την πράξη της αθέμιτης αποτύπωσης σε υλικό φορέα του περιεχομένου της συνομιλίας του δράστη με άλλον χωρίς τη ρητή συναίνεση του τελευταίου (άρ. 370Α παρ. 2 εδ. 8 του ΠΚ) με χρήση της εν λόγω συνομιλίας - δύο πράξεις χρήσης - (άρ. 370Α παρ. 3 του ΠΚ).</p> <p>Συνεπώς, ο κατηγορούμενος πρέπει να παραπεμφθεί στο ακροατήριο του Πενταμελούς Στρατοδικείου Θεσσαλονίκης, για να δικαστεί για την πράξη του αυτή.</p>
--	--	---

3.11 Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Το δικαίωμα της ελευθερίας στην θρησκεία, σχετίζεται άμεσα με την θέση που κατέχει η εκκλησία μέσα στην κοινωνία. Σύμφωνα με το άρθρο 3 του Συντάγματος, ορίζεται ότι στην Ελλάδα, η επικρατούσα θρησκεία είναι η θρησκεία της Ανατολικής Ορθόδοξης Εκκλησίας του Χριστού. Σημειώνεται ότι με τον όρο επικρατούσα θρησκεία εννοούμε

ότι, η συγκεκριμένη θρησκεία ακολουθείται από την συντριπτική πλειοψηφία του λαού της χώρας.⁵²

Το δικαίωμα της θρησκευτικής ελευθερίας κατοχυρώνεται από το Σύνταγμα με τις εξής μορφές:

Ὡ *ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης*: ορίζει ότι η ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης είναι απαραβίαστη. Σημαίνει ότι ο καθένας μπορεί να πρεσβεύει οτιδήποτε θέλει ή και να μην πρεσβεύει τίποτα, να μεταβάλλει τις πεποιθήσεις του, να τις διακηρύσσει και να τις διαδίδει χρησιμοποιώντας για το σκοπό αυτό τα δικαιώματα του ή, τέλος, να τις αποκρύπτει. Κανένας όμως δεν μπορεί, κατά το Σύνταγμα, λόγω των θρησκευτικών πεποιθήσεων του, να απαλλαγεί από την εκπλήρωση των υποχρεώσεων του προς το κράτος ή να αρνηθεί τη συμμόρφωσή του προς τους νόμους. Από την κατοχύρωση της ελευθερίας της θρησκευτικής συνείδησης συνάγεται και η υποχρέωση του κράτους να παραμένει θρησκευτικά ουδέτερο, χωρίς να θέτει άμεσα ή έμμεσα κωλύματα στην ελεύθερη διαμόρφωση της θρησκευτικής συνείδησης καθενός. Προκύπτει επίσης από την ίδια μορφή ελευθερίας και η θρησκευτική ισότητα των πολιτών, ανεξάρτητα από τις θρησκευτικές τους πεποιθήσεις καθώς επίσης και οι ελευθερίες της συνάθροισης και συνένωσης για θρησκευτικούς σκοπούς, με την έννοια τελετών θρησκευτικής λατρείας.

Ὡ *ελευθερία της θρησκευτικής διδασκαλίας*: τα ζητήματα που συνδέονται με την ελευθερία της θρησκευτικής διδασκαλίας, είναι κρίσιμα, ειδικότερα ενώπιον στην συνταγματική διάταξη που

⁵² «Το Σύνταγμα της Ελλάδας».

Πρόσβαση και από τον διαδικτυακό ιστό

<http://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/article-3/>

προβλέπει ότι η παιδεία αποσκοπεί, μεταξύ άλλων, στην ανάπτυξη της θρησκευτικής συνείδησης. Ο προβληματισμός επικεντρώνεται στο ζήτημα της θέσης του σχολείου κατά τη διάρκεια της θρησκευτικής διδασκαλίας. Διερευνάται εάν πρέπει το σχολείο να βασιστεί σε μία ουδέτερη θρησκευσιολογική ενημέρωση των μαθητών ή θα πρέπει να πάρει θέση υπέρ της επικρατούσας θρησκείας, λειτουργώντας ως κατηχητικό. Η ειδική νομοθεσία που υπάρχει καθώς επίσης και πρόσφατη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας κλίνουν υπέρ της άποψης της κατηχητικής εκπαίδευσης, από την οποία εξαιρούνται οι αλλόθρησκοι ή αλλόδοξοι.

Ü *απαγόρευση του προσηλυτισμού*: το Σύνταγμα απαγορεύει τον προσηλυτισμό θέτοντας εκτός του πεδίου προστασίας της θρησκευτικής ελευθερίας εκείνες τις εκδηλώσεις που συνιστούν προσηλυτισμό. Τέτοια συμπεριφορά πρέπει να θεωρηθεί εκείνη που με παράνομα ή ανήθικα μέσα, με κατάχρηση σχέσεων εξάρτησης ή με την υπόσχεση πάσης φύσεως παροχών, αποσκοπεί στην παρέμβαση στη θρησκευτική συνείδηση ετερόδοξων ή ετερόθρησκων.

Ü *η ελευθερία της λατρείας*: το Σύνταγμα κατοχυρώνει την ελευθερία της λατρείας κάθε γνωστής θρησκείας. Λατρεία θεωρείται η άσκηση θρησκευτικών καθηκόντων με τελετουργική μορφή. Γνωστή θρησκεία είναι όποια έχει δοξασίες φανερές που διδάσκονται δημόσια, έχει λατρεία επίσης φανερή και για την εισδοχή σε αυτήν δεν απαιτείται μύηση. Επίσης, η άσκηση της λατρείας, για να προστατεύεται, δεν πρέπει να προσβάλλει τη δημόσια τάξη και τα χρηστά ήθη. Στην ελευθερία της λατρείας εντάσσεται και η ελευθερία της ανέγερσης και λειτουργίας ναών και χώρων θρησκευτικών τελετών. Η ειδική νομοθεσία που διέπει

τη δραστηριότητα αυτή είναι αναχρονιστική και, συνεπώς, αντισυνταγματική.⁵³

Όσον αφορά τους φορείς και τους αποδέκτες του δικαιώματος της ελευθερίας στην θρησκεία, σημειώνεται ότι οι φορείς αποτελούνται από όλα τα φυσικά πρόσωπα, καθώς και τα νομικά πρόσωπα που έχουν εκκλησιαστική ιδιότητα. Οι αποδέκτες του δικαιώματος είναι οι φορείς της δημόσιας εξουσίας και οι ιδιώτες που ασκούν διευθυντικά δικαιώματα βασιζόμενοι σε θρησκευτικές πεποιθήσεις.⁵⁴

<i>Στοιχεία απόφασης</i>	<i>Πραγματικό περιστατικό</i>	<i>Κρίση του δικαστηρίου</i>
<p>Αριθμός απόφασης 26/2011</p> <p>Δημοσιευμένη στο περιοδικό «Ποινική Δικαιοσύνη» Έτος 2013 Σελ. 738</p>	<p>Απορρίπτεται ως ουσία αβάσιμη η κρινόμενη έγκληση των (άθεων στην θρησκεία) εγκαλούμενων σε βάρος Μητροπολίτη για παράβαση των άρθρων 1 παρ. 1 και 2 του ν. 927/1979.</p> <p>Συγκεκριμένα το κείμενο δημοσίευμα στο διαδίκτυο, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι προτρέπει σε πρόκληση διακρίσεων και μίσους, ούτε προτρέπει στην πρόκληση μίσους σε βάρος των εγκαλούντων, ούτε είναι προσβλητικό για τους εγκαλούντες λόγω του θρησκευόμενους τους, ούτε μπορεί να</p>	<p>Το έννομο αγαθό που προστατεύεται με τις διατάξεις του νόμου 927/1979 είναι το συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα κάθε Έλληνα και μη πολίτη που βρίσκεται στην Ελλάδα για ισότητα μεταχείρισης και αποφυγή φυλετικών, εθνικών και θρησκευτικών διακρίσεων. Για τη στοιχειοθέτηση του εγκλήματος του άρθρου 1 παρ. 1, το οποίο είναι αφηρημένης διακινδύνευσης, απαιτείται η προτροπή να γίνεται δημόσια, δηλαδή με τέτοιο μέσο και σε τέτοιο τόπο ώστε να μπορεί να «ακουσθεί» από οποιονδήποτε θέλει να την ακούσει.</p> <p>Η προτροπή αυτή δεν ταυτίζεται με την</p>

⁵³ Κοϊμτζόγλου Ι., (2005). «Στοιχεία Δημοσίου Δικαίου. Συνταγματικό και Διοικητικό Δίκαιο σε συνδυασμό με Διεθνές και Κοινοτικό Δίκαιο». Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα
 Δαγτόγλου, Πρόδρομος, (2012). «Ατομικά Δικαιώματα». Εκδόσεις: Σάκκουλα, Αθήνα

⁵⁴ Εφημερίς της κυβέρνησης της Ελληνικής Δημοκρατίας. «Σύνταγμα της Ελλάδας».

	<p>αποτελέσει εξύβριση, δυσφήμιση, ή συκοφαντική δυσφήμιση με ομαδικό χαρακτηρισμό. Ως εκ τούτου, τα αναφερόμενα δεν μπορούν να υπαχθούν στο άρθρο 2 ν. 927/1979, ούτε στην έννοια του άρθρου 367 ΠΚ.</p> <p>Αντίθετη κρίση και άποψη θα οδηγούσε σε ανεπίτρεπτο περιορισμό της ελευθερίας της έκφρασης και της διάδοσης ιδεών.</p>	<p>έννοια της ηθικής αυτουργίας αφού δεν είναι απαραίτητο να γίνει αποδεκτή από το πρόσωπο στο οποίο απευθύνεται. Δεν συνιστά προτροπή η απλή έκφραση γνώμης επιστημονικής, κριτικής έστω και δυσάρεστης ή και επικριτικής για τα μέλη μιας φυλής, εθνικότητας ή θρησκείας.</p> <p>Η προτροπή ενέχει παρότρυνση, παρόρμηση, διέγερση, ενθάρρυνση και παρακίνηση για την τέλεση κάποιας πράξης ή ενέργειας που να είναι ικανή να προκαλέσει διακρίσεις, μίσος, ή βία.</p> <p>Κατά συνέπεια το επίδικο κείμενο - δημοσίευμα στο διαδίκτυο δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι προτρέπει σε πρόκληση διακρίσεων και μίσους, ούτε προτρέπει στην πρόκληση μίσους σε βάρος των εγκαλούντων, ούτε είναι προσβλητικό για τους εγκαλούντες λόγω του θρησκευάματος τους, ούτε μπορεί να αποτελέσει εξύβριση, δυσφήμιση ή συκοφαντική δυσφήμιση με ομαδικό χαρακτηρισμό.</p> <p>Επομένως, δεν συντρέχει περίπτωση εφαρμογής του άρθρου 585 παρ. 4 ΚΠΔ.</p>
--	---	---

3.12 Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΗΣ ΕΚΦΡΑΣΗΣ

Η ελευθερία της έκφρασης κατοχυρώνεται με το άρθρο 14 παράγραφος 1 του Συντάγματος. Σύμφωνα με το άρθρο αυτό, καθένας μπορεί να εκφράζει και να διαδίδει προφορικά, γραπτά και μέσω του

τύπου τους στοχασμούς του, τηρώντας ωστόσο τους νόμους του κράτους.⁵⁵

Στο συγκεκριμένο άρθρο του Συντάγματος, θεμελιώνεται τόσο η θετική ελευθερία της έκφρασης, με την έννοια της λήψης, της διάδοσης, της διαμόρφωσης γνώμης και πληροφορίας χωρίς καμία παρεμπόδιση, όσο και η αρνητική ελευθερία της έκφρασης, με την έννοια ότι κανείς δεν υποχρεούται να εκφράσει τη γνώμη του. Το ίδιο άρθρο όμως καθιερώνει, σε συνδυασμό με τη δημοκρατική αρχή, τη θεσμική εγγύηση της ελεύθερης και πλουραλιστικής διαμόρφωσης της κοινής γνώμης.

Φορείς του δικαιώματος είναι όλα τα φυσικά πρόσωπα, καθώς και τα νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου αλλά και οι ενώσεις προσώπων χωρίς νομική προσωπικότητα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της τελευταίας περίπτωσης αποτελούν τα πολιτικά κόμματα. Επιπλέον, φορείς του δικαιώματος να εκφράσουν ελεύθερα τη γνώμη τους για ζητήματα που τα αφορούν άμεσα αποτελούν και τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου.

Αποδέκτες του δικαιώματος δεν είναι μόνο οι φορείς δημόσιας εξουσίας, αλλά και οι ιδιώτες, οι οποίοι σήμερα πλέον μπορούν ουσιαστικά να ελέγχουν την πρόσβαση του καθενός στα μέσα έκφρασης της γνώμης και διάδοσης των απόψεων.⁵⁶

⁵⁵ «Το Σύνταγμα της Ελλάδας».

Πρόσβαση και από τον διαδικτυακό ιστό

<http://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/article-14/>

⁵⁶ Κοϊμτζόγλου Ι., (2005). «Στοιχεία Δημοσίου Δικαίου. Συνταγματικό και Διοικητικό Δίκαιο σε συνδυασμό με Διεθνές και Κοινοτικό Δίκαιο». Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα

3.13 Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ

Στο ίδιο άρθρο που κατοχυρώνεται η ελευθερία της έκφρασης, άρθρο 14 του Συντάγματος, κατοχυρώνεται και η ελευθερία του τύπου. Πρόκειται για την δεύτερη παράγραφο του εν λόγω άρθρου, σύμφωνα με την οποία ο τύπος είναι ελεύθερος. Η λογοκρισία και κάθε άλλο προληπτικό μέτρο απαγορεύονται.⁵⁷

Στον όρο «τύπος» αποδίδεται μια ευρύτατη έννοια και περιλαμβάνεται σε αυτόν κάθε μηχανικό ή χημικό μέσο με το οποίο επιτυγχάνεται η παραγωγή μεγάλου αριθμού όμοιων αντιτύπων με γραπτά κείμενα και εικόνες σε κάθε είδους υλικό.

Η ελευθερία του τύπου καλύπτει όλα τα στάδια έκδοσης: από την προετοιμασία μέχρι την ανάγνωση από τον αναγνώστη. Καλύπτεται ειδικότερα η ελεύθερη έκδοση εφημερίδων ή άλλων εντύπων από οποιονδήποτε, η προετοιμασία της έκδοσης αναφορικά με τη συλλογή και τη διαμόρφωση του υπό έκδοση υλικού, η επιλογή του προσωπικού που θα στελεχώσει το έντυπο και τέλος η ελεύθερη κυκλοφορία, διανομή και πώληση του εντύπου.

Όπως ήδη αναφέρθηκε, το Σύνταγμα απαγορεύει την λογοκρισία και κάθε άλλο προληπτικό μέτρο. Λογοκρισία είναι ο προηγούμενος της δημοσίευσης και κυκλοφορίας εξουσιαστικός έλεγχος του περιεχομένου, με συνέπεια την απαγόρευση της δημοσίευσης και κυκλοφορίας ή την υποχρεωτική τροποποίηση του κειμένου. Άλλα προληπτικά μέτρα είναι

⁵⁷ «Το Σύνταγμα της Ελλάδας».

Πρόσβαση και από τον διαδικτυακό ιστό

<http://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/article-14/>

κάθε ενέργεια που αποτρέπει ή απλώς κωλύει, προληπτικά, την έκδοση και την κυκλοφορία του τύπου.⁵⁸

Επιπλέον, το Σύνταγμα, εκτός από τη γενική ελευθερία του τύπου, κατοχυρώνει ειδικά την ελευθερία της ραδιοτηλεοπτικής έκφρασης, μέσα από το άρθρο 15 του Συντάγματος. Περιεχόμενο της ελευθερίας αυτής είναι η ελεύθερη ίδρυση και λειτουργία ραδιοτηλεοπτικών σταθμών. Η ελευθερία όμως αυτή υπόκειται σε περιορισμούς, οι οποίοι δικαιολογούνται από τη φυσική σπανιότητα των συχνοτήτων. Οι περιορισμοί αυτοί συνίστανται στο ότι η ίδρυση και η λειτουργία των ραδιοτηλεοπτικών σταθμών υπάγεται σε καθεστώς προηγούμενης διοικητικής άδειας, η οποία χορηγείται για ορισμένο χρονικό διάστημα, με νομοθετημένα και αντικειμενικά κριτήρια. Ειδικότερα, ο έλεγχος της λειτουργίας των σταθμών έχει ανατεθεί σε μία ανεξάρτητη διοικητική αρχή, το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης.

Φορείς της ραδιοτηλεοπτικής ελευθερίας είναι τόσο τα φυσικά όσο και τα νομικά πρόσωπα. Επιτρέπεται ωστόσο, στο πλαίσιο του κρατικού ελέγχου, η επιβολή περιορισμών όσον αφορά τη μορφή του επιχειρηματικού φορέα και τη συμμετοχή προσώπων σε αυτόν. Αποδέκτες της ελευθερίας δεν αποτελούν μόνο οι φορείς της δημόσιας εξουσίας, αλλά και οι ιδιώτες που συγκεντρώνουν στο πρόσωπο τους τη δύναμη των ραδιοτηλεοπτικών μέσων.⁵⁹

⁵⁸ Vaneigem Raoul, (2007). «Γενική διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπινου όντος». Εκδόσεις: Βάνιας, Θεσσαλονίκη

⁵⁹ Κοϊμτζόγλου Ι., (2005). «Στοιχεία Δημοσίου Δικαίου. Συνταγματικό και Διοικητικό Δίκαιο σε συνδυασμό με Διεθνές και Κοινοτικό Δίκαιο». Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα
Βουϊδάσκη Β., (2001). «Το δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης και τα μέσα μαζικής επικοινωνίας». Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα

3.14 Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ, ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Σύμφωνα με το άρθρο 16 παράγραφος 1 του Συντάγματος, η τέχνη, η επιστήμη, η έρευνα και η διδασκαλία είναι ελεύθερες και η ανάπτυξή και προαγωγή τους αποτελεί υποχρέωση του κράτους.⁶⁰

Το ατομικό δικαίωμα που κατοχυρώνεται στην εν λόγω συνταγματική διάταξη αφορά κάθε μορφή έργου τέχνης ή επιστήμης, αρκεί να μην αντιτίθεται αυτό στις κρατούσες κοινωνικές αντιλήψεις. Σύμφωνα με τις κοινωνικές αντιλήψεις, ως τέχνη θεωρούνται οι «καλές τέχνες», δηλαδή, η μουσική, ο χορός, η γλυπτική κ.λπ., ενώ ως επιστήμη θεωρείται κάθε συστηματική προσπάθεια κατάκτησης της γνώσης.

Επιπλέον, εκδήλωση της ελευθερίας της παιδείας είναι και η ελευθερία ίδρυσης και λειτουργίας ιδιωτικών εκπαιδευτηρίων, τα οποία παρέχουν τη μορφή εκπαίδευσης που επιλέγει, εντός των ορίων του νόμου, ο ιδιοκτήτης τους.

Στην ίδια συνταγματική διάταξη κατοχυρώνεται η ακαδημαϊκή ελευθερία, η οποία είναι η ελευθερία κάθε μέλους της πανεπιστημιακής κοινότητας να συμμετέχει στην έρευνα και τη διδασκαλία, αναπτύσσοντας έτσι την προσωπικότητά του. Όριο στην μορφή αυτή ελευθερίας είναι *το καθήκον υπακοής* στο Σύνταγμα. Το καθήκον αυτό σημαίνει ότι ο φορέας της ακαδημαϊκής ελευθερίας μπορεί να αμφισβητήσει την ορθότητα όχι όμως και τη δεσμευτικότητα των επιλογών του συντακτικού νομοθέτη.

Φυσική προέκταση της ακαδημαϊκής ελευθερίας είναι η πλήρης αυτοδιοίκηση των ΑΕΙ που κατοχυρώνεται στο Σύνταγμα και περιλαμβάνει:

⁶⁰ Εφημερίς της κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας. «Σύνταγμα της Ελλάδας».

- την ελεύθερη, εντός των ορίων του νόμου, επιλογή διδακτικού και ερευνητικού προσωπικού
- την ελεύθερη επιλογή των οργάνων διοίκησης των ΑΕΙ
- την οικονομική αυτοτέλεια των ΑΕΙ, η οποία συνίσταται στη διοίκηση και διαχείριση της περιουσίας τους με δικά τους όργανα
- την κατάρτιση των προγραμμάτων σπουδών από τα πανεπιστημιακά όργανα.⁶¹

<i>Στοιχεία απόφασης</i>	<i>Πραγματικό περιστατικό</i>	<i>Κρίση του δικαστηρίου</i>
<p>Αριθμός απόφασης 5335/2005</p> <p>Δημοσιευμένη στο περιοδικό «Νομικό Βήμα» Έτος 2012 Σελ. 176</p>	<p>Η πληρωμή διδάκτρων για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση από αλλοδαπούς χωρίς άδεια παραμονής σε αντίθεση με τη δωρεάν παροχή ίδιας εκπαίδευσης σε ημεδαπούς και αλλοδαπούς με νόμιμη άδεια παραμονής αποτελεί παραβίαση του άρθρου 14 (απαγόρευση των διακρίσεων) της ΕΣΔΑ σε συνδυασμό με το άρθρο 2 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της.</p> <p>Οι προσφεύγοντες Ανατόλι και Βιτάλι Πονομάριφ, είναι δύο Ρώσοι υπήκοοι, που γεννήθηκαν αντίστοιχα το 1986 και το 1988 στο Καζακστάν και ζουν στο Pazardzhik, στη Βουλγαρία. Μετά το διαζύγιο των γονέων τους, οι ανήλικοι τότε προσφεύγοντες ακολούθησαν τη</p>	<p>Το Δικαστήριο του Στρασβούργου επισημαίνει ρητά ότι δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι η δευτεροβάθμια εκπαίδευση καλύπτεται από τη διάταξη του άρθρου 2 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου.</p> <p>Γενικότερα δε η πρόσβαση σε εκπαιδευτικά ιδρύματα, που υφίστανται και λειτουργούν σε μια χρονική περίοδο αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του δικαιώματος που προβλέπεται στο πρώτο εδάφιο του παραπάνω άρθρου.</p> <p>Το Δικαστήριο αποφάσισε ότι η Βουλγαρία όφειλε να καταβάλει</p>

⁶¹ Κοϊμτζόγλου Ι., (2005). «Στοιχεία Δημοσίου Δικαίου. Συνταγματικό και Διοικητικό Δίκαιο σε συνδυασμό με Διεθνές και Κοινοτικό Δίκαιο». Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα

	<p>μητέρα τους στη Βουλγαρία, όπου αυτή παντρεύτηκε ένα Βούλγαρο πολίτη.</p> <p>Η οικογένεια εγκαταστάθηκε στη Βουλγαρία το 1994.</p> <p>Η μητέρα έλαβε μόνιμη άδεια παραμονής εξ' αιτίας του γάμου της με Βούλγαρο υπήκοο και επετράπη στους προσφεύγοντες να ζήσουν στη χώρα.</p> <p>Το 2005, όταν ο Ανατόλι ολοκλήρωνε τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (τελευταίο έτος) και ο Βιτάλι βρισκόταν στον προτελευταίο χρόνο της ίδιας βαθμίδας, κλήθηκαν να πληρώσουν δίδακτρα ύψους 800 και 2.600€ αντίστοιχα, καθώς, σε αντίθετη περίπτωση, δεν θα μπορούσαν να συνεχίσουν να φοιτούν στο σχολείο, ούτε να λάβουν πιστοποιητικό ολοκλήρωσης του σχολικού έτους.</p> <p>Οι σχολικές αρχές δικαιολόγησαν την παραπάνω συμπεριφορά τους βασιζόμενες σε υπουργική απόφαση του 2004 και στη σχετική βουλγαρική νομοθεσία, σύμφωνα με την οποία, αλλοδαποί χωρίς μόνιμη άδεια παραμονής στην χώρα, όφειλαν να πληρώσουν δίδακτρα για να έχουν πρόσβαση στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση.</p>	<p>2.000 ευρώ σε κάθε έναν από τους προσφεύγοντες ως χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης και 2.000 ευρώ για τα έξοδά τους για τη διαδικασία ενώπιον του ΕΔΔΑ.</p>
--	---	--

3.15 Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΗΣ ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΗΣ

Η ελευθερία της συνάθροισης ορίζεται από την παράγραφο 1 του άρθρου 11 του Συντάγματος. Σύμφωνα με το συγκεκριμένο άρθρο, όλοι οι Έλληνες έχουν το δικαίωμα να συνέρχονται ήσυχα και χωρίς όπλα.⁶²

Συνάθροιση θεωρείται κάθε σκόπιμη και προσωρινή συγκέντρωση αρκετού αριθμού προσώπων με σκοπό την έκφραση ή ακρόαση γνώμης ή ανακοίνωσης, ή με σκοπό τη διαδήλωση φρονημάτων ή αιτημάτων ή για τη λήψη από κοινού αποφάσεων.

Το δικαίωμα της συνάθροισης πρέπει να ασκείται ήσυχα και χωρίς οι συμμετέχοντες να φέρουν οποιαδήποτε μορφή όπλου. Ήσυχη συνάθροιση είναι εκείνη στην οποία οι συμμετέχοντες δεν επιδίδονται σε βιαιοπραγίες κατά προσώπων ή πραγμάτων.

Οι φορείς του δικαιώματος της συνάθροισης είναι τα φυσικά κυρίως πρόσωπα, ενώ αποδέκτες του δικαιώματος είναι οι φορείς της κρατικής εξουσίας.⁶³

Ο περιορισμός που τίθεται στο συγκεκριμένο δικαίωμα, είναι σε πολλές περιπτώσεις, ενδέχεται να πραγματοποιείται μεν η συνάθροιση, αλλά με την επίβλεψη των αστυνομικών δυνάμεων.⁶⁴

3.16 ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΗΣ ΣΥΝΕΝΩΣΗΣ

Το δικαίωμα της συνένωσης αναγνωρίζεται από το άρθρο 12 του Συντάγματος, σύμφωνα με το οποίο, οι Έλληνες έχουν το δικαίωμα να

⁶² Εφημερίς της κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας. «Σύνταγμα της Ελλάδας».

⁶³ Vaneigem Raoul, (2007). «Γενική διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπινου όντος». Εκδόσεις: Βάνιας, Θεσσαλονίκη

⁶⁴ Κοϊμτζόγλου Ι., (2005). «Στοιχεία Δημοσίου Δικαίου. Συνταγματικό και Διοικητικό Δίκαιο σε συνδυασμό με Διεθνές και Κοινοτικό Δίκαιο». Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα

συνιστούν ενώσεις και μη κερδοσκοπικά σωματεία, τηρώντας τους νόμους, που ποτέ όμως δεν μπορούν να εξαρτήσουν την άσκηση του δικαιώματος αυτού από προηγούμενη άδεια.⁶⁵

Το συγκεκριμένο δικαίωμα αναφέρεται στην ελευθερία ίδρυσης και επιλογής της μορφής της συνένωσης αλλά και της διατήρησής της. Αναφέρεται ακόμη στην ελευθερία επιλογής των προσώπων που θα την συνθέτουν αλλά και του σκοπού που θα επιδιώκει, ο οποίος πρέπει να είναι θεμιτός από την έννομη τάξη, χωρίς πάντως να απαιτείται να συμβαδίζει με τις απόψεις της κρατούσας τάξης και ιδεολογίας. Εμπεριέχει επίσης το δικαίωμα της αυτοδιοίκησης της συνένωσης υπό κρατική εποπτεία, με δικά της όργανα, τα οποία προέρχονται από την ελεύθερη βούληση των μελών της. Οι μορφές συνένωσης που τελικά θα επιλεγούν δεν μπορούν να διαλυθούν παρά μόνο με δικαστική απόφαση.⁶⁶

3.17 Η ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΝΟΜΙΜΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗ

Το Σύνταγμα ορίζει ότι κανένας δεν στερείται χωρίς τη θέλησή του το δικαστή που του έχει ορίσει ο νόμος. Ο νόμος, τυπικός ή ουσιαστικός, πρέπει να ορίζει την αρμοδιότητα και τη σύνθεση του δικαστηρίου με τρόπο γενικό και αφηρημένο και αντικειμενικά κριτήρια. Φορέας του δικαιώματος είναι κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο.⁶⁷

⁶⁵ «Το Σύνταγμα της Ελλάδας». Πρόσβαση και από τον διαδικτυακό ιστό <http://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/article-12/>

⁶⁶ Κοϊμτζόγλου Ι., (2005). «Στοιχεία Δημοσίου Δικαίου. Συνταγματικό και Διοικητικό Δίκαιο σε συνδυασμό με Διεθνές και Κοινοτικό Δίκαιο». Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα

⁶⁷ Ruth Rocha, (2005). «Η παγκόσμια διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου». Εκδόσεις: Μεταίχμιο, Αθήνα

3.18 ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΗΣ ΑΝΑΦΟΡΑΣ

Το δικαίωμα της αναφοράς κατοχυρώνεται με το άρθρο 10 του Συντάγματος, μέσω του οποίου, καθένας έχει το δικαίωμα να αναφέρεται στις αρχές, τηρώντας τους νόμους. Φορέας του δικαιώματος είναι κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο, ενώ αποδέκτης του δικαιώματος είναι το κράτος ή τα ΝΠΔΔ.⁶⁸

Η έννοια της αναφοράς δεν καθορίζεται από το Σύνταγμα αλλά από τον κοινό νομοθέτη. Ως αναφορά, μπορεί να θεωρηθεί κάθε γραπτό παράπονο που υποβάλλεται στις δημόσιες αρχές και δεν περιορίζεται σε απλή παροχή πληροφοριών.

Υποχρέωση των αρχών είναι, μετά την υποβολή της αναφοράς, να απαντήσουν αιτιολογημένα και σύντομα. Έως την κοινοποίηση της τελικής απόφασης, απαγορεύεται, από το Σύνταγμα, η δίωξη αυτού που υπέβαλε την αναφορά για τυχόν ενυπάρχουσες σε αυτήν παραβάσεις.⁶⁹

3.19 ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΗΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ

Το δικαίωμα της δικαστικής προστασίας, κατοχυρώνεται από το Σύνταγμα με το άρθρο 20 παράγραφο 1.

Περιεχόμενο του δικαιώματος είναι η δυνατότητα του καθενός όχι μόνο να ζητήσει δικαστική προστασία από τα ελληνικά κρατικά δικαστήρια αλλά και να ακουσθεί ενώπιον αυτών καλούμενος για το σκοπό αυτό. Εξαιρούνται του δικαιώματος τα εκκλησιαστικά δικαστήρια, τα διαιτητικά και τα διεθνή.

⁶⁸ «Το Σύνταγμα της Ελλάδας».

Πρόσβαση και από τον διαδικτυακό ιστό

<http://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/article-10/>

⁶⁹ Ruth Rocha, (2005). «Η παγκόσμια διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου». Εκδόσεις: Μεταίχμιο, Αθήνα

Η αξίωση δικαστικής διάγνωσης πρέπει να αφορά βιοτική σχέση με την οποία συνδέεται ο αιτών κατ' αρχήν άμεσα και προσωπικά. Η εν λόγω βιοτική σχέση πρέπει να του προκαλεί πλήξη των συμφερόντων και των δικαιωμάτων του.

Το δικαίωμα για δικαστική προστασία αναλύεται στο δικαίωμα του καθενός να προσφύγει στη δικαιοσύνη, χωρίς να τίθενται άμεσα ή έμμεσα κωλύματα, με δικηγόρο της επιλογής του. Ακόμη, να ζητήσει προσωρινή δικαστική προστασία μέχρι την οριστική δικαστική διάγνωση της διαφοράς, η οποία πρέπει να ολοκληρωθεί μέσα σε εύλογο κατά τις περιστάσεις χρόνο. Τέλος, να επιδιώξει την αναγκαστική εκτέλεση της ευνοϊκής, για τα συμφέροντά του, απόφασης.⁷⁰

3.20 ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΗΣ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗΣ ΑΚΡΟΑΣΗΣ

Το δικαίωμα της προηγούμενης ακρόασης κατοχυρώνεται μαζί με το δικαίωμα της έννομης προστασίας από τα δικαστήρια, με το άρθρο 20 του Συντάγματος.

Σύμφωνα με το άρθρο 20, καθένας έχει δικαίωμα στην παροχή έννομης προστασίας από τα δικαστήρια και μπορεί να αναπτύξει σε αυτά τις απόψεις του για τα δικαιώματα ή συμφέροντά του, όπως νόμος ορίζει. Όσον αφορά το δικαίωμα της προηγούμενης ακρόασης του ενδιαφερομένου, ισχύει και για κάθε διοικητική ενέργεια ή μέτρο που λαμβάνεται σε βάρος των δικαιωμάτων ή συμφερόντων του.⁷¹

⁷⁰ Κοϊμτζόγλου Ι., (2005). «Στοιχεία Δημοσίου Δικαίου. Συνταγματικό και Διοικητικό Δίκαιο σε συνδυασμό με Διεθνές και Κοινοτικό Δίκαιο». Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα

⁷¹ «Το Σύνταγμα της Ελλάδας».

Πρόσβαση και από τον διαδικτυακό ιστό

<http://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/article-20/>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΤΑ ΑΤΟΜΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΜΕ ΤΙΣ ΑΝΑΘΕΩΡΗΜΕΝΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΤΟΥ 2001

4.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο παρόν κεφάλαιο παρουσιάζονται τα άρθρα του Συντάγματος, τα οποία σχετίζονται με τα ατομικά δικαιώματα. Πρόκειται για το δεύτερο μέρος του Συντάγματος και συγκεκριμένα για τα άρθρα 4 έως 25.

Τα ατομικά δικαιώματα κατοχυρώνονται επιπλέον, τόσο μέσα από το Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, όσο και από τον χάρτη των θεμελιωδών δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.⁷²

Στην συνέχεια παρουσιάζονται τα εν λόγω άρθρα, καθώς και οι αναθεωρημένες διατάξεις.

4.2 ΤΑ ΑΤΟΜΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΟΥ 2001 ΚΑΙ ΟΙ ΑΝΑΘΕΩΡΗΜΕΝΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Άρθρο 4

§ 1. Οι Έλληνες είναι ίσοι ενώπιον του νόμου.

§ 2. Οι Έλληνες και οι Ελληνίδες έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις.

§ 3. Έλληνες πολίτες είναι όσοι έχουν τα προσόντα που ορίζει ο νόμος. Επιτρέπεται να αφαιρεθεί η ελληνική ιθαγένεια μόνο σε περίπτωση που κάποιος απέκτησε εκούσια άλλη ιθαγένεια ή που ανέλαβε

⁷² «Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα»

Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. «Χάρτης των θεμελιωδών δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης»

σε ξένη χώρα υπηρεσία αντίθετη προς τα εθνικά συμφέροντα, με τις προϋποθέσεις και τη διαδικασία που προβλέπει ειδικότερα ο νόμος.

§ 4. Μόνο Έλληνες πολίτες είναι δεκτοί σε όλες τις δημόσιες λειτουργίες, εκτός από τις εξαιρέσεις που εισάγονται με ειδικούς νόμους.

§ 5. Οι Έλληνες πολίτες συνεισφέρουν χωρίς διακρίσεις στα δημόσια βάρη, ανάλογα με τις δυνάμεις τους.

§ 6. Κάθε Έλληνας που μπορεί να φέρει όπλα είναι υποχρεωμένος να συντελεί στην άμυνα της Πατρίδας, σύμφωνα με του ορισμούς των νόμων.

§ 7. Τίτλοι ευγένειας ή διάκρισης ούτε απονέμονται ούτε αναγνωρίζονται σε Έλληνες πολίτες.

Η αναθεωρημένη διάταξη σύμφωνα με το Σύνταγμα του 2001 είναι η ερμηνευτική δήλωση που σχετίζεται με την παράγραφο 6 και αναφέρει ότι, δεν αποκλείεται να προβλέπεται με νόμο η υποχρεωτική προσφορά άλλων υπηρεσιών, εντός ή εκτός των ενόπλων δυνάμεων (εναλλακτική θητεία), από όσους έχουν τεκμηριωμένη αντίρρηση συνείδησης για την εκτέλεση ένοπλης ή γενικά στρατιωτικής υπηρεσίας.

Η συγκεκριμένη αναθεώρηση κάνει λόγο για την προστασία της πατρίδας από όλους του Έλληνες πολίτες. Οι απόψεις για την εν λόγω διάταξη είναι διφορούμενες, για τον λόγο ότι για ορισμένους η στρατιωτική θητεία αποτελεί υποχρέωση προς το κράτος, ενώ σύμφωνα με άλλους πρόκειται για πράξη συνείδησης.

Άρθρο 5

§ 1. Καθένας έχει δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του και να συμμετέχει στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της Χώρας, εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων και δεν παραβιάζει το Σύνταγμα ή τα χρηστά ήθη.

§ 2. Όλοι όσοι βρίσκονται στην Ελληνική Επικράτεια απολαμβάνουν την απόλυτη προστασία της ζωής, της τιμής και της ελευθερίας τους, χωρίς διάκριση εθνικότητας, φυλής, γλώσσας και θρησκευτικών ή πολιτικών πεποιθήσεων. Εξαιρέσεις επιτρέπονται στις περιπτώσεις που προβλέπει το διεθνές δίκαιο. Απαγορεύεται η έκδοση αλλοδαπού που διώκεται για τη δράση του υπέρ της ελευθερίας.

§ 3. Η προσωπική ελευθερία είναι απαραβίαστη. Κανένας δεν καταδιώκεται ούτε συλλαμβάνεται ούτε φυλακίζεται ούτε με οποιονδήποτε άλλο τρόπο περιορίζεται, παρά μόνο όταν και όπως ορίζει ο νόμος.

§ 4. Απαγορεύονται ατομικά διοικητικά μέτρα που περιορίζουν σε οποιονδήποτε Έλληνα την ελεύθερη κίνηση ή εγκατάσταση στη χώρα, καθώς και την ελεύθερη έξοδο και είσοδο σ' αυτήν. Τέτοιου περιεχομένου περιοριστικά μέτρα είναι δυνατόν να επιβληθούν μόνο ως παρεπόμενη ποινή με απόφαση ποινικού δικαστηρίου, σε εξαιρετικές περιπτώσεις ανάγκης και μόνο για την πρόληψη αξιόποινων πράξεων, όπως νόμος ορίζει.

Ερμηνευτική δήλωση:

Στην απαγόρευση της παραγράφου 4 δεν περιλαμβάνεται η απαγόρευση της εξόδου με πράξη του εισαγγελέα, εξαιτίας ποινικής δίωξης, ούτε η λήψη μέτρων που επιβάλλονται για την προστασία της δημόσιας υγείας ή της υγείας ασθενών, όπως νόμος ορίζει.

§ 5. Καθένας έχει δικαίωμα στην προστασία της υγείας και της γενετικής του ταυτότητας. Ο Νόμος ορίζει τα σχετικά με την προστασία κάθε προσώπου έναντι των βιοϊατρικών παρεμβάσεων.

Το παρόν άρθρο, όπως αναθεωρήθηκε προβλέπει την ελευθερία εισόδου και εξόδου από και προς άλλες χώρες, για κάθε Έλληνα πολίτη.

Μοναδική απαγόρευση αποτελεί το γεγονός να εκκρεμεί κάποια δικαστική απόφαση, η ποινική δίωξη. Μέσα από το άρθρο 5, διαπιστώνεται ότι η ελευθερία του ανθρώπου είναι ένα θεμελιώδες δικαίωμα και θα πρέπει να είναι απαραβίαστη.

Με τις αναθεωρημένες αυτές διατάξεις, προστατεύεται επομένως, η ελευθερία μετακίνησης και εγκατάστασης, αλλά και το δικαίωμα αποδημίας, ενώ ταυτόχρονα απαγορεύονται τα ατομικά διοικητικά μέτρα. Με αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνεται η ενδυνάμωση του θεσμού του «κοινωνικού κράτους δικαίου».

Η νέα παράγραφος του άρθρου (§ 5) αποσκοπεί στην αντιμετώπιση του ζητήματος που σχετίζεται με την γενετική ταυτότητα του ανθρώπου, το δικαίωμα στην υγεία και τους βιοϊατρικούς περιορισμούς.

Σύμφωνα με το παρόν άρθρο, η ρύθμιση των θεμάτων για την προστασία του ανθρώπου έναντι των βιοϊατρικών παρεμβάσεων ανατίθεται στον κοινό νομοθέτη. Σημειώνεται ότι, τα εν λόγω ζητήματα αντιμετωπίζονται στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και της αξιοπρέπειας του ανθρώπου, σε σχέση με τις εφαρμογές της Βιολογίας και της Ιατρικής, που επικυρώνονται στην χώρα μας με το νόμο 2619/1998.⁷³

Άρθρο 5Α

§ 1. Καθένας έχει δικαίωμα στην πληροφόρηση, όπως ο νόμος ορίζει. Περιορισμοί στο δικαίωμα αυτό είναι δυνατόν να επιβληθούν με νόμο μόνο εφόσον είναι απολύτως αναγκαίοι και δικαιολογούνται για λόγους εθνικής ασφάλειας, καταπολέμησης του εγκλήματος ή προστασίας δικαιωμάτων και συμφερόντων τρίτων.

⁷³ <http://www.greeklaws.com/pubs/uploads/2628.pdf>

§ 2. Καθένας έχει δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας. Η διευκόλυνση της πρόσβασης στις πληροφορίες που διακινούνται ηλεκτρονικά, καθώς και της παραγωγής, ανταλλαγής και διάδοσής τους αποτελεί υποχρέωση του Κράτους, τηρουμένων πάντοτε των εγγυήσεων των άρθρων 9, 9Α και 19.

Σημειώνεται ότι η παράγραφοι 4 και 5 του άρθρου 5, καθώς και το άρθρο 5^Α, αποτελούν αναθεωρημένες διατάξεις.

Όσον αφορά την §1 του παρόντος άρθρου, καθένας έχει δικαίωμα πρόσβασης οποιαδήποτε πληροφορία είναι χρήσιμη για την προστασία των προσωπικών του συμφερόντων. Το εν λόγω δικαίωμα αναφέρεται σε κάθε είδους πληροφορία, είτε είναι ιδιωτικού, είτε δημοσίου περιεχομένου. Επιπλέον, αναφέρεται ότι, περιορισμοί του δικαιώματος στην πληροφόρηση ενδέχεται να επιβληθούν μόνο σε περίπτωση που συνδέονται με λόγους εθνικής ασφάλειας, καταπολέμησης του εγκλήματος και προστασίας των δικαιωμάτων και συμφερόντων τρίτων.

Σχετικά με την §2, το κράτος έχει υποχρεούται να διευκολύνει με τεχνικό, θεσμικό, οικονομικό και εκπαιδευτικό τρόπο την πρόσβαση κάθε πολίτη στις πληροφορίες που διακινούνται με τις νέες τεχνολογίες.⁷⁴

Άρθρο 6

§ 1. Κανένας δε συλλαμβάνεται ούτε φυλακίζεται χωρίς αιτιολογημένο δικαστικό ένταλμα, που πρέπει να επιδοθεί τη στιγμή που γίνεται η σύλληψη ή η προφυλάκιση. Εξαιρούνται τα αυτόφωρα εγκλήματα.

§ 2. Όποιος συλλαμβάνεται για αυτόφωρο έγκλημα ή με ένταλμα προσάγεται στον αρμόδιο ανακριτή το αργότερο μέσα σε είκοσι τέσσερις ώρες από τη σύλληψη, αν όμως η σύλληψη έγινε έξω από την έδρα του

⁷⁴ <http://www.greeklaws.com/pubs/uploads/2628.pdf>

ανακριτή, η προσαγωγή γίνεται μέσα στον απολύτως αναγκαίο χρόνο για τη μεταγωγή του. Ο ανακριτής οφείλει, μέσα σε τρεις ημέρες από την προσαγωγή, είτε να απολύσει τον συλληφθέντα είτε να εκδώσει ένταλμα φυλάκισης. Η προθεσμία αυτή παρατείνεται για δύο ημέρες, αν το ζητήσει αυτός που έχει προσαχθεί, ή σε περίπτωση ανώτερης βίας που βεβαιώνεται αμέσως με απόφαση του αρμόδιου δικαστικού συμβουλίου.

§ 3. Όταν περάσει άπρακτη καθεμία από τις δύο αυτές προθεσμίες, κάθε δεσμοφύλακας ή άλλος, είτε πολιτικός υπάλληλος είτε στρατιωτικός, στον οποίο έχει ανατεθεί η κράτηση εκείνου που έχει συλληφθεί, οφείλει να τον απολύσει αμέσως. Οι παραβάτες τιμωρούνται για παράνομη κατακράτηση και υποχρεούνται να επανορθώσουν κάθε ζημία που έγινε στον παθόντα και να τον ικανοποιήσουν για ηθική βλάβη με χρηματικό ποσό, όπως νόμος ορίζει.

§ 4. Νόμος ορίζει το ανώτατο όριο διάρκειας της προφυλάκισης, που δεν μπορεί να υπερβεί το ένα έτος στα κακουργήματα και τους έξι μήνες στα πλημμελήματα. Σε εντελώς εξαιρετικές περιπτώσεις τα ανώτατα αυτά όρια μπορούν να παραταθούν για έξι και τρεις μήνες, αντίστοιχα, με απόφαση του αρμόδιου δικαστικού συμβουλίου.

Απαγορεύεται η υπέρβαση των ανώτατων ορίων της προφυλάκισης με τη διαδοχική επιβολή του μέτρου αυτού για επί μέρους πράξεις της ίδιας υπόθεσης.

Η παράγραφος 4, αποτελεί αναθεώρηση με το ψήφισμα της Ζ' αναθεωρητικής Βουλής των Ελλήνων, στις 6 Απριλίου 2001.

Η συγκεκριμένη αναθεωρημένη διάταξη, στοχεύει στην ταχύτερη διαλεύκανση των εγκλημάτων και στην απονομή δικαιοσύνης, κυρίως σε περιπτώσεις σοβαρών υποθέσεων.⁷⁵

⁷⁵ <http://www.greeklaws.com/pubs/uploads/2628.pdf>

Άρθρο 7

§ 1. Έγκλημα δεν υπάρχει ούτε ποινή επιβάλλεται χωρίς νόμο που να ισχύει πριν από την τέλεση της πράξης και να ορίζει τα στοιχεία της. Ποτέ δεν επιβάλλεται ποινή βαρύτερη από εκείνη που προβλεπόταν κατά την τέλεση της πράξης.

§ 2. Τα βασανιστήρια, οποιαδήποτε σωματική κάκωση, βλάβη υγείας, ή άσκηση ψυχολογικής βίας, καθώς και κάθε άλλη προσβολή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, απαγορεύονται και τιμωρούνται, όπως νόμος ορίζει.

§ 3. *Η γενική δήμευση απαγορεύεται. Θανατική ποινή δεν επιβάλλεται, εκτός από τις περιπτώσεις που προβλέπονται στο νόμο για κακουργήματα τα οποία τελούνται σε καιρό πολέμου και σχετίζονται με αυτόν. Η παρούσα διάταξη αναφέρεται μετά την αναθεώρηση του Συντάγματος.*

§ 4. Νόμος ορίζει με ποιους όρους το Κράτος παρέχει, ύστερα από δικαστική απόφαση, αποζημίωση σε όσους καταδικάστηκαν, προφυλακίστηκαν ή με άλλο τρόπο στερήθηκαν άδικα ή παράνομα την προσωπική τους ελευθερία.

Με την αναθεώρηση του Συντάγματος το 2001, το άρθρο 7, καθορίζει ότι οι ποινές και τα διάφορα είδη των βασανιστηρίων απαγορεύονται, ενώ καταδικάζεται η περίπτωση της θανατικής ποινής. Μοναδική εξαίρεση αποτελεί η περίοδος πολέμου για την χώρα και μόνο όταν πρόκειται για διαπραχθέντα ειδικά εγκλήματα.

Άρθρο 8

Κανένας δεν στερείται χωρίς τη θέλησή του το δικαστή που του έχει ορίσει ο νόμος.

Δικαστικές επιτροπές και έκτακτα δικαστήρια, με οποιοδήποτε όνομα, δεν επιτρέπεται να συσταθούν.

Στο εν λόγω άρθρο δεν υπάρχουν κάποιες αναθεωρημένες διατάξεις, ή προσθετικές δηλώσεις.

Άρθρο 9

§ 1. Η κατοικία του καθενός είναι άσυλο. Η ιδιωτική και οικογενειακή ζωή του ατόμου είναι απαραβίαστη. Καμία έρευνα δεν γίνεται σε κατοικία, παρά μόνο όταν και όπως ορίζει ο νόμος και πάντοτε με την παρουσία εκπροσώπων της δικαστικής εξουσίας.

§ 2. Οι παραβάτες της προηγούμενης διάταξης τιμωρούνται για παραβίαση του οικιακού ασύλου και για κατάχρηση εξουσίας και υποχρεούνται σε πλήρη αποζημίωση του παθόντος, όπως νόμος ορίζει.

Άρθρο 9Α

Το άρθρο 9^Α, αποτελεί αναθεωρημένη διάταξη για τα ατομικά δικαιώματα και ορίζει ότι, *καθένας έχει δικαίωμα προστασίας από τη συλλογή, επεξεργασία και χρήση, ιδίως με ηλεκτρονικά μέσα, των προσωπικών του δεδομένων, όπως νόμος ορίζει. Η προστασία των προσωπικών δεδομένων διασφαλίζεται από ανεξάρτητη αρχή, που συγκροτείται και λειτουργεί, όπως νόμος ορίζει.*

Μέσα από την συγκεκριμένη αναθεωρημένη διάταξη, κατοχυρώνεται η ελευθερία και η προστασία των προσωπικών δεδομένων των πολιτών, ιδιαίτερα αυτών που βρίσκονται σε ηλεκτρονική μορφή.

Η συγκεκριμένη διάταξη θα μπορούσε να χαρακτηριστεί μόνο θετική, καθώς η σημερινή εποχή χαρακτηρίζεται από την ολοκληρωτική εισαγωγή των ηλεκτρονικών υπολογιστών στην ζωή κάθε πολίτη.

Άρθρο 10

§ 1. Καθένας ή πολλοί μαζί έχουν το δικαίωμα, τηρώντας τους νόμους του κράτους, να αναφέρονται εγγράφως στις αρχές, οι οποίες είναι υποχρεωμένες να ενεργούν σύντομα κατά τις κείμενες διατάξεις και να απαντούν αιτιολογημένα σε εκείνον, που υπέβαλε την αναφορά, σύμφωνα με το νόμο.

§ 2. Μόνο μετά την κοινοποίηση της τελικής απόφασης της αρχής στην οποία απευθύνεται η αναφορά, και με την άδειά της, επιτρέπεται η δίωξη εκείνου που την υπέβαλε για παραβάσεις που τυχόν υπάρχουν σε αυτή.

§ 3. *Η αρμόδια υπηρεσία ή αρχή υποχρεούται να απαντά στα αιτήματα για παροχή πληροφοριών και χορήγηση εγγράφων, ιδίως πιστοποιητικών, δικαιολογητικών και βεβαιώσεων μέσα σε ορισμένη προθεσμία, όχι μεγαλύτερη των 60 ημερών, όπως νόμος ορίζει. Σε περίπτωση παράδοσης άπρακτης της προθεσμίας αυτής ή παράνομης άρνησης, πέραν των άλλων τυχόν κυρώσεων και έννομων συνεπειών, καταβάλλεται και ειδική χρηματική ικανοποίηση στον αιτούντα, όπως νόμος ορίζει.*

Με το συγκεκριμένο άρθρο και την αναθεώρηση του 2001, κατοχυρώνεται στον Έλληνα πολίτη το δικαίωμα να αναφέρεται στις αρχές για οποιοδήποτε πρόβλημα και η υποχρέωση των αρχών να διευθετήσουν το θέμα και να παρέχουν προς αυτόν κάθε έγγραφο που επιθυμεί.

Απώτερος σκοπός είναι η διευκόλυνση του πολίτη και η μεταβολή της νοοτροπίας της δημόσιας διοίκησης.

Άρθρο 11

§ 1. Οι Έλληνες έχουν το δικαίωμα να συνέρχονται ήσυχα και χωρίς όπλα.

§ 2. Μόνο στις δημόσιες υπαίθριες συναθροίσεις μπορεί να παρίσταται η αστυνομία. Οι υπαίθριες συναθροίσεις μπορούν να απαγορευτούν με αιτιολογημένη απόφαση της αστυνομικής αρχής, γενικά, αν εξαιτίας τους επίκειται σοβαρός κίνδυνος για τη δημόσια ασφάλεια, σε ορισμένη δε περιοχή, αν απειλείται σοβαρή διατάραξη της κοινωνικοοικονομικής ζωής, όπως νόμος ορίζει.

Άρθρο 12

§ 1. Οι Έλληνες έχουν το δικαίωμα να συνιστούν ενώσεις και μη κερδοσκοπικά σωματεία, τηρώντας τους νόμους, που ποτέ όμως δεν μπορούν να εξαρτήσουν την άσκηση του δικαιώματος αυτού από προηγούμενη άδεια.

§ 2. Το σωματείο δεν μπορεί να διαλυθεί για παράβαση του νόμου ή ουσιώδους διάταξης του καταστατικού του, παρά μόνο με δικαστική απόφαση.

§ 3. Οι διατάξεις της προηγούμενης παραγράφου εφαρμόζονται αναλόγως και σε ενώσεις προσώπων που δεν συνιστούν σωματείο.

§ 4. Οι γεωργικοί και αστικοί συνεταιρισμοί κάθε είδους αυτοδιοικούνται σύμφωνα με τους όρους του νόμου και του καταστατικού τους και προστατεύονται και εποπτεύονται από το Κράτος, που είναι υποχρεωμένο να μεριμνά για την ανάπτυξή τους.

§ 5. Επιτρέπεται η σύσταση με νόμο αναγκαστικών συνεταιρισμών που αποβλέπουν στην εκπλήρωση σκοπών κοινής ωφέλειας ή δημόσιου ενδιαφέροντος ή κοινής εκμετάλλευσης γεωργικών εκτάσεων ή άλλης πλουτοπαραγωγικής πηγής, εφόσον πάντως εξασφαλίζεται η ίση μεταχείριση αυτών που συμμετέχουν.

Το εν λόγω άρθρο αποτελεί αναθεωρημένη διάταξη σύμφωνα ,ε το ψήφισμα της 6^{ης} Απριλίου 2001.

Πρόκειται για μια από τις σημαντικότερες αναθεωρημένες διατάξεις του 2001. Η εργασία κάθε πολίτη δεν αποτελεί μόνο υποχρέωση, αλλά και απαίτηση προς τον εργοδότη. Μέσα από το συγκεκριμένο άρθρο δίνεται η δυνατότητα στους εργαζόμενους να διεκδικήσουν τα αιτήματά τους απέναντι στις εργασιακές σχέσεις με την δημιουργία μη κερδοσκοπικών σωματείων.

Άρθρο 13

§ 1. Η ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης είναι απαραβίαστη. Η απόλαυση των ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων δεν εξαρτάται από τις θρησκευτικές πεποιθήσεις καθενός.

§ 2. Κάθε γνωστή θρησκεία είναι ελεύθερη και τα σχετικά με τη λατρεία της τελούνται ανεμπόδιστα υπό την προστασία των νόμων. Η άσκηση της λατρείας δεν επιτρέπεται να προσβάλλει τη δημόσια τάξη ή τα χρηστά ήθη.

§ 3. Οι λειτουργοί όλων των γνωστών θρησκειών υπόκεινται στην ίδια εποπτεία της Πολιτείας και στις ίδιες υποχρεώσεις απέναντί της, όπως και οι λειτουργοί της επικρατούσας θρησκείας.

§ 4. Κανένας δεν μπορεί, εξαιτίας των θρησκευτικών του πεποιθήσεων, να απαλλαγεί από την εκπλήρωση των υποχρεώσεων προς το Κράτος ή να αρνηθεί να συμμορφωθεί προς τους νόμους.

Άρθρο 14

§ 1. Καθένας μπορεί να εκφράζει και να διαδίδει προφορικά, γραπτά και δια του τύπου τους στοχασμούς του τηρώντας τους νόμους του Κράτους.

§ 2. Ο τύπος είναι ελεύθερος. Η λογοκρισία και κάθε άλλο προληπτικό μέτρο απαγορεύονται.

§ 3. Η κατάσχεση εφημερίδων και άλλων εντύπων, είτε πριν από την κυκλοφορία είτε ύστερα από αυτή, απαγορεύεται.

Κατ' εξαίρεση επιτρέπεται η κατάσχεση, με παραγγελία του εισαγγελέα, μετά την κυκλοφορία:

α) για προσβολή της χριστιανικής και κάθε άλλης γνωστής θρησκείας,

β) για προσβολή του προσώπου του Προέδρου της Δημοκρατίας,

γ) για δημοσίευμα που αποκαλύπτει πληροφορίες για τη σύνθεση, τον εξοπλισμό και τη διάταξη των ενόπλων δυνάμεων ή την οχύρωση της χώρας ή που έχει σκοπό τη βίαιη ανατροπή του πολιτεύματος ή στρέφεται κατά της εδαφικής ακεραιότητας του Κράτους,

δ) για άσεμνα δημοσιεύματα που προσβάλλουν ολοφάνερα τη δημόσια αιδώ, στις περιπτώσεις που ορίζει ο νόμος.

§ 4. Σε όλες τις περιπτώσεις της προηγούμενης παραγράφου ο εισαγγελέας, μέσα σε είκοσι τέσσερις ώρες από την κατάσχεση, οφείλει να υποβάλλει την υπόθεση στο δικαστικό συμβούλιο, και αυτό, μέσα σε άλλες είκοσι τέσσερις ώρες, οφείλει να αποφασίσει για τη διατήρηση ή την άρση της κατάσχεσης, διαφορετικά η κατάσχεση αίρεται αυτοδικαίως. Τα ένδικα μέσα της έφεσης και της αναίρεσης επιτρέπονται στον εκδότη της εφημερίδας ή άλλου εντύπου που κατασχέθηκε και στον εισαγγελέα.

§ 5. Καθένας ο οποίος θίγεται από ανακριβές δημοσίευμα ή εκπομπή έχει δικαίωμα απάντησης, το δε μέσο ενημέρωσης έχει αντιστοίχως υποχρέωση πλήρους και άμεσης επανόρθωσης. Καθένας ο οποίος θίγεται από υβριστικό ή δυσφημιστικό δημοσίευμα ή εκπομπή έχει, επίσης, δικαίωμα απάντησης, το δε μέσο ενημέρωσης έχει αντιστοίχως υποχρέωση άμεσης δημοσίευσης ή μετάδοσης της απάντησης. Νόμος ορίζει τον τρόπο με τον οποίο ασκείται το δικαίωμα απάντησης και διασφαλίζεται η πλήρης και άμεση επανόρθωση ή η δημοσίευση και μετάδοση της απάντησης.

§ 6. Το δικαστήριο, ύστερα από τρεις τουλάχιστον καταδίκες μέσα σε μία πενταετία για διάπραξη των εγκλημάτων που προβλέπονται στην παράγραφο 3, διατάσσει την οριστική ή προσωρινή παύση της έκδοσης του εντύπου και, σε βαριές περιπτώσεις, την απαγόρευση της άσκησης του δημοσιογραφικού επαγγέλματος από το πρόσωπο που καταδικάστηκε, όπως νόμος ορίζει.

§ 7. Νόμος ορίζει τα σχετικά με την αστική και ποινική ευθύνη του τύπου και των άλλων μέσων ενημέρωσης και με την ταχεία εκδίκαση των σχετικών υποθέσεων.

§ 8. Νόμος ορίζει τις προϋποθέσεις και τα προσόντα για την άσκηση του δημοσιογραφικού επαγγέλματος.

§ 9. Το ιδιοκτησιακό καθεστώς, η οικονομική κατάσταση και τα μέσα χρηματοδότησης των μέσων ενημέρωσης πρέπει να γίνονται γνωστά, όπως νόμος ορίζει. Νόμος προβλέπει τα μέτρα και τους περιορισμούς που είναι αναγκαίοι για την πλήρη διασφάλιση της διαφάνειας και της πολυφωνίας στην ενημέρωση. Απαγορεύεται η συγκέντρωση του ελέγχου περισσότερων μέσων ενημέρωσης της αυτής ή άλλης μορφής. Απαγορεύεται ειδικότερα η συγκέντρωση περισσότερων του ενός ηλεκτρονικών μέσων ενημέρωσης της αυτής μορφής, όπως νόμος ορίζει. Η ιδιότητα του ιδιοκτήτη, του εταίρου, του βασικού μετόχου ή του

διευθυντικού στελέχους επιχείρησης μέσωσων ενημέρωσης είναι ασυμβίβαστη με την ιδιότητα του ιδιοκτήτη, του εταίρου, του βασικού μετόχου ή του διευθυντικού στελέχους επιχείρησης που αναλαμβάνει έναντι του Δημοσίου ή νομικού προσώπου του ευρύτερου δημόσιου τομέα την εκτέλεση έργων ή προμηθειών ή την παροχή υπηρεσιών. Η απαγόρευση του προηγούμενου εδαφίου καταλαμβάνει και κάθε είδους παρένθετα πρόσωπα, όπως συζύγους, συγγενείς, οικονομικά εξαρτημένα άτομα ή εταιρείες. Νόμος ορίζει τις ειδικότερες ρυθμίσεις, τις κυρώσεις που μπορεί να φθάνουν μέχρι την ανάκληση της άδειας ραδιοφωνικού ή τηλεοπτικού σταθμού και μέχρι την απαγόρευση σύναψης ή την ακύρωση της σχετικής σύμβασης, καθώς και τους τρόπους ελέγχου και τις εγγυήσεις αποτροπής των καταστρατηγήσεων των προηγούμενων εδαφίων.

Αναθεωρημένες διατάξεις του άρθρου 14, αποτελούν οι παράγραφοι 5, 7 και 9.

Μέσα από τις εν λόγω διατάξεις κάθε πολίτης έχει το δικαίωμα να απάντησης σε οποιοδήποτε θέμα τον θίγει, ενώ όσον αφορά τον τύπο, που αποτελεί για πολλούς μια από τις εξουσίες της σημερινής εποχής, θα πρέπει να επανορθώσει κάθε γεγονός που θίγει τον συγκεκριμένο πολίτη.

Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με την παράγραφο 5 κατοχυρώνεται το συνταγματικό δικαίωμα απάντησης για οποιόν θίγεται από αναληθές δημοσίευμα, ή από υβριστικό, ή δυσφημιστικό δημοσίευμα. Από την πλευρά του μέσου ενημέρωσης, αποτελεί υποχρέωση η πλήρης και άμεση επανόρθωση.

Όσον αφορά την παράγραφο 7, η αστική και ποινική ευθύνη των μέσωσων ενημέρωσης, ορίζεται ύστερα από εξουσιοδότηση από κοινό νομοθέτη.⁷⁶

⁷⁶ <http://www.greeklaws.com/pubs/uploads/2628.pdf>

Άρθρο 15

§ 1. Οι προστατευτικές για τον τύπο διατάξεις του προηγούμενου άρθρου δεν εφαρμόζονται στον κινηματογράφο, τη φωνογραφία, τη ραδιοφωνία, την τηλεόραση και κάθε άλλο παρεμφερές μέσο μετάδοσης λόγου ή παράστασης.

§ 2. *Η ραδιοφωνία και η τηλεόραση υπάγονται στον άμεσο έλεγχο του Κράτους. Ο έλεγχος και η επιβολή των διοικητικών κυρώσεων υπάγονται στην αποκλειστική αρμοδιότητα του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης που είναι ανεξάρτητη αρχή, όπως νόμος ορίζει. Ο άμεσος έλεγχος του Κράτους, που λαμβάνει και τη μορφή του καθεστώτος της προηγούμενης άδειας, έχει ως σκοπό την αντικειμενική και με ίσους όρους μετάδοση πληροφοριών και ειδήσεων, καθώς και προϊόντων του λόγου και της τέχνης, την εξασφάλιση της ποιοτικής στάθμης των προγραμμάτων που επιβάλλει η κοινωνική αποστολή της ραδιοφωνίας και της τηλεόρασης και η πολιτιστική ανάπτυξη της Χώρας, καθώς και το σεβασμό της αξίας του ανθρώπου και την προστασία της παιδικής ηλικίας και της νεότητας.*

Ο Νόμος ορίζει τα σχετικά με την υποχρεωτική και δωρεάν μετάδοση των εργασιών της Βουλής και των επιτροπών της, καθώς και προεκλογικών μηνυμάτων των κομμάτων από τα ραδιοτηλεοπτικά μέσα.

Η δεύτερη παράγραφος του συγκεκριμένου άρθρου, που σχετίζεται με την ραδιοφωνία και την τηλεόραση αποτελεί επίσης, αναθεωρημένη διάταξη από το Σύνταγμα του 2001.

Πρόκειται για ένα ακόμη αναθεωρημένο άρθρο του Συντάγματος, μέσω του οποίου, το κράτος δίνει το δικαίωμα της ίσης πληροφόρησης προς όλους, καθώς και της προστασίας των μικρότερων ηλικιακών ομάδων. Κάτι τέτοιο γίνεται με τον έλεγχο από το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης, καθώς και με την επιβολή ποινών, όταν το

περιεχόμενο που προβάλλεται θεωρείται παράνομο σύμφωνα με τις διατάξεις.

Άρθρο 16

§ 1. Η τέχνη και η επιστήμη, η έρευνα και η διδασκαλία είναι ελεύθερες. Η ανάπτυξη και η προαγωγή τους αποτελεί υποχρέωση του Κράτους. Η ακαδημαϊκή ελευθερία και η ελευθερία της διδασκαλίας δεν απαλλάσσουν από το καθήκον της υπακοής στο Σύνταγμα.

§ 2. Η παιδεία αποτελεί βασική αποστολή του Κράτους και έχει σκοπό την ηθική, πνευματική, επαγγελματική και φυσική αγωγή των Ελλήνων, την ανάπτυξη της εθνικής και θρησκευτικής συνείδησης και τη διάπλασή τους σε ελεύθερους και υπεύθυνους πολίτες.

§ 3. Τα έτη υποχρεωτικής φοίτησης δεν μπορεί να είναι λιγότερα από εννέα.

§ 4. Όλοι οι Έλληνες έχουν δικαίωμα δωρεάν παιδείας, σε όλες τις βαθμίδες της, στα κρατικά εκπαιδευτήρια. Το Κράτος ενισχύει τους σπουδαστές που διακρίνονται, καθώς και αυτούς που έχουν ανάγκη από βοήθεια ή ειδική προστασία, ανάλογα με τις ικανότητές τους.

§ 5. Η ανώτατη εκπαίδευση παρέχεται αποκλειστικά από ιδρύματα που αποτελούν νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου με πλήρη αυτοδιοίκηση. Τα ιδρύματα αυτά τελούν υπό την εποπτεία του Κράτους, έχουν δικαίωμα να ενισχύονται οικονομικά από αυτό και λειτουργούν σύμφωνα με τους νόμους που αφορούν τους οργανισμούς τους. Συγχώνευση ή κατάτμηση ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων μπορεί να γίνει και κατά παρέκκλιση από κάθε αντίθετη διάταξη, όπως νόμος ορίζει.

Ειδικός νόμος ορίζει όσα αφορούν τους φοιτητικούς συλλόγους και τη συμμετοχή των σπουδαστών σε αυτούς.

§ 6. Οι καθηγητές των ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων είναι δημόσιοι λειτουργοί. Το υπόλοιπο διδακτικό προσωπικό τους επιτελεί επίσης δημόσιο λειτούργημα, με τις προϋποθέσεις που νόμος ορίζει. Τα σχετικά με την κατάσταση όλων αυτών των προσώπων καθορίζονται από τους οργανισμούς των οικείων ιδρυμάτων.

Οι καθηγητές των ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων δεν μπορούν να παυθούν προτού λήξει σύμφωνα με το νόμο ο χρόνος υπηρεσίας τους παρά μόνο με τις ουσιαστικές προϋποθέσεις που προβλέπονται στο άρθρο 88 παράγραφος 4 και ύστερα από απόφαση συμβουλίου που αποτελείται κατά πλειοψηφία από ανώτατους δικαστικούς λειτουργούς, όπως νόμος ορίζει.

Νόμος ορίζει το όριο ηλικίας των καθηγητών των ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων. Εωσότου εκδοθεί ο νόμος αυτός οι καθηγητές που υπηρετούν αποχωρούν αυτοδικαίως μόλις λήξει το ακαδημαϊκό έτος μέσα στο οποίο συμπληρώνουν το εξηκοστό έβδομο έτος της ηλικίας τους.

§ 7. Η επαγγελματική και κάθε άλλη ειδική εκπαίδευση παρέχεται από το Κράτος και με σχολές ανώτερης βαθμίδας για χρονικό διάστημα όχι μεγαλύτερο από τρία χρόνια, όπως προβλέπεται ειδικότερα από το νόμο, που ορίζει και τα επαγγελματικά δικαιώματα όσων αποφοιτούν από τις σχολές αυτές.

§ 8. Νόμος ορίζει τις προϋποθέσεις και τους όρους χορήγησης άδειας για την ίδρυση και λειτουργία εκπαιδευτηρίων που δεν ανήκουν στο Κράτος, τα σχετικά με την εποπτεία που ασκείται πάνω σ' αυτά, καθώς και την υπηρεσιακή κατάσταση του διδακτικού προσωπικού τους. Η σύσταση ανώτατων σχολών από ιδιώτες απαγορεύεται.

§ 9. Ο αθλητισμός τελεί υπό την προστασία και την ανώτατη εποπτεία του Κράτους.

Το Κράτος επιχορηγεί και ελέγχει τις ενώσεις των αθλητικών σωματείων κάθε είδους, όπως νόμος ορίζει. Νόμος ορίζει επίσης τη διάθεση των ενισχύσεων που παρέχονται κάθε φορά στις επιχορηγούμενες ενώσεις σύμφωνα με τον προορισμό τους.

Το άρθρο 16 δεν παρουσιάζει καμία αναθεωρημένη διάταξη μέσα από το ψήφισμα της Ζ Αναθεωρητικής Βουλής των Ελλήνων.

Άρθρο 17

§ 1. Η ιδιοκτησία τελεί υπό την προστασία του κράτους, τα δικαιώματα όμως που απορρέουν από αυτή δεν μπορούν να ασκούνται σε βάρος του γενικού συμφέροντος.

§ 2. *Κανένας δεν στερείται την ιδιοκτησία του, παρά μόνο για δημόσια ωφέλεια που έχει αποδειχθεί με τον προσήκοντα τρόπο, όταν και όπως ο νόμος ορίζει, και πάντοτε αφού προηγηθεί πλήρης αποζημίωση, που να ανταποκρίνεται στην αξία την οποία είχε το απαλλοτριωμένο κατά το χρόνο της συζήτησης στο δικαστήριο για τον προσωρινό προσδιορισμό της αποζημίωσης. Αν ζητηθεί απευθείας ο οριστικός προσδιορισμός της αποζημίωσης, λαμβάνεται υπόψη η αξία κατά το χρόνο της σχετικής συζήτησης στο δικαστήριο.*

Αν η συζήτηση για τον οριστικό προσδιορισμό της αποζημίωσης διεξαχθεί μετά την παρέλευση έτους από τη συζήτηση για τον προσωρινό προσδιορισμό, τότε για τον προσδιορισμό της αποζημίωσης λαμβάνεται υπόψη η αξία κατά το χρόνο της συζήτησης για τον οριστικό προσδιορισμό. Στην απόφαση κήρυξης πρέπει να δικαιολογείται ειδικά η δυνατότητα κάλυψης της δαπάνης αποζημίωσης. Η αποζημίωση, εφόσον συναινεί ο δικαιούχος, μπορεί να καταβάλλεται και σε είδος ιδίως με τη μορφή της παραχώρησης της κυριότητας άλλου ακινήτου ή της παραχώρησης δικαιωμάτων επί άλλου ακινήτου.

§ 3. Η ενδεχόμενη μεταβολή της αξίας του απαλλοτριωμένου μετά τη δημοσίευση της πράξης απαλλοτρίωσης, και μόνο εξαιτίας της, δεν λαμβάνεται υπόψη.

§ 4. Η αποζημίωση ορίζεται από τα αρμόδια δικαστήρια. Μπορεί να οριστεί και προσωρινά δικαστικώς, ύστερα από ακρόαση ή πρόσκληση του δικαιούχου, που μπορεί να υποχρεωθεί κατά την κρίση του δικαστηρίου να παράσχει για την είσπραξή της ανάλογη εγγύηση, σύμφωνα με τον τρόπο που ορίζει ο νόμος. Νόμος μπορεί να προβλέπει την εγκαθίδρυση ενιαίας δικαιοδοσίας, κατά παρέκκλιση από το άρθρο 94, για όλες τις διαφορές και υποθέσεις που σχετίζονται με απαλλοτρίωση, καθώς και την κατά προτεραιότητα διεξαγωγή των σχετικών δικών. Με τον ίδιο νόμο μπορεί να ρυθμίζεται ο τρόπος με τον οποίο συνεχίζονται εκκρεμείς δίκες.

Πριν καταβληθεί η οριστική ή προσωρινή αποζημίωση διατηρούνται ακέραια όλα τα δικαιώματα του ιδιοκτήτη και δεν επιτρέπεται η κατάληψη.

Προκειμένου να εκτελεστούν έργα γενικότερης σημασίας για την οικονομία της Χώρας είναι δυνατόν, με ειδική απόφαση του δικαστηρίου που είναι αρμόδιο για τον οριστικό ή προσωρινό προσδιορισμό της αποζημίωσης, να επιτρέπεται η πραγματοποίηση εργασιών και πριν από τον προσδιορισμό και την καταβολή της αποζημίωσης, υπό τον όρο της καταβολής εύλογου τμήματος της αποζημίωσης και της παροχής πλήρους εγγύησης υπέρ του δικαιούχου της αποζημίωσης, όπως νόμος ορίζει. Η δεύτερη πρόταση του πρώτου εδαφίου εφαρμόζεται αναλόγως και στις περιπτώσεις αυτές.

Η αποζημίωση που ορίστηκε καταβάλλεται υποχρεωτικά το αργότερο μέσα σε ενάμισι έτος από τη δημοσίευση της απόφασης για τον προσωρινό προσδιορισμό της αποζημίωσης και, σε περίπτωση απευθείας αίτησης για οριστικό προσδιορισμό της αποζημίωσης, από τη δημοσίευση της σχετικής απόφασης του δικαστηρίου, διαφορετικά η απαλλοτρίωση αίρεται αυτοδικαίως.

Η αποζημίωση δεν υπόκειται, ως αποζημίωση, σε κανένα φόρο, κράτηση ή τέλος.

§ 5. Νόμος ορίζει τις περιπτώσεις υποχρεωτικής ικανοποίησης των δικαιούχων για την πρόσοδο, την οποία έχασαν από το ακίνητο που απαλλοτριώθηκε έως το χρόνο καταβολής της αποζημίωσης.

§ 6. Όταν πρόκειται να εκτελεστούν έργα κοινής ωφέλειας ή γενικότερης σημασίας για την οικονομία της Χώρας, νόμος μπορεί να επιτρέψει την απαλλοτρίωση υπέρ του δημοσίου ευρύτερων ζωνών, πέρα από τις εκτάσεις που είναι αναγκαίες για την κατασκευή των έργων. Ο ίδιος νόμος καθορίζει τις προϋποθέσεις και τους όρους μιας τέτοιας απαλλοτρίωσης, καθώς και τα σχετικά με τη διάθεση ή χρησιμοποίηση, για δημόσιους ή κοινωφελείς γενικά σκοπούς, των εκτάσεων που απαλλοτριώνονται επιπλέον όσων είναι αναγκαίες για το έργο που πρόκειται να εκτελεστεί.

§ 7. Νόμος μπορεί να ορίσει ότι για την εκτέλεση έργων με προφανή κοινή ωφέλεια υπέρ του δημοσίου, νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, οργανισμών κοινής ωφέλειας και δημόσιων επιχειρήσεων, επιτρέπεται να διανοιχθούν υπόγειες σήραγγες στο επιβαλλόμενο βάθος, χωρίς αποζημίωση, υπό τον όρο ότι δεν θα παραβλάπτεται η συνήθης εκμετάλλευση του υπερκείμενου ακινήτου.

Οι αναθεωρημένες διατάξεις του άρθρου 17, ορίζονται μέσα από τις παραγράφους 2 και 4.

Οι εν λόγω διατάξεις διατυπώνουν το δικαίωμα της ιδιοκτησίας. Στην ουσία πρόκειται για μια διάταξη η οποία ικανοποιεί μια από τις βασικές ανάγκες του ανθρώπου. Η ιδιοκτησία μπορεί να αρθεί μόνο σε συγκεκριμένες περιπτώσεις, ενώ τότε παραχωρείται από το κράτος και μια ανάλογη αποζημίωση.

Οι αναθεωρημένες διατάξεις του εν λόγω άρθρου, σχετίζονται κυρίως με τον κρίσιμο χρόνο υπολογισμού της αποζημίωσης, τον τρόπο κάλυψης της δαπάνης, την επιτάχυνση των σχετικών δικών και την δυνατότητα καταβολής αποζημίωσης σε είδος, εφόσον συναινεί ο δικαιούχος.⁷⁷

Άρθρο 18

§1. Ειδικοί νόμοι ρυθμίζουν τα σχετικά με την ιδιοκτησία και τη διάθεση των μεταλλείων, ορυχείων, σπηλαίων, αρχαιολογικών χώρων και θησαυρών, ιαματικών, ρεόντων και υπόγειων υδάτων και γενικά του υπόγειου πλούτου.

§ 2. Με νόμο ρυθμίζονται τα σχετικά με την ιδιοκτησία, την εκμετάλλευση και διαχείριση των λιμνοθαλασσών και των μεγάλων λιμνών, καθώς και τα σχετικά με τη διάθεση γενικά των εκτάσεων που προκύπτουν από αποξήρανσή τους.

§ 3. Ειδικοί νόμοι ρυθμίζουν τα σχετικά με τις επιτάξεις για τις ανάγκες των ενόπλων δυνάμεων σε περίπτωση πολέμου ή επιστράτευσης, ή για τη θεραπεία άμεσης κοινωνικής ανάγκης που μπορεί να θέσει σε κίνδυνο τη δημόσια τάξη ή υγεία.

§ 4. Επιτρέπεται, σύμφωνα με τη διαδικασία που καθορίζει ειδικός νόμος, ο αναδασμός αγροτικών εκτάσεων για την επωφελέστερη εκμετάλλευση του εδάφους, καθώς και η λήψη μέτρων για την αποφυγή της υπέρμετρης κατάτμησης ή για διευκόλυνση της ανασυγκρότησης της κατατμημένης μικρής αγροτικής ιδιοκτησίας.

§ 5. Εκτός από τις περιπτώσεις που προβλέπονται στις προηγούμενες παραγράφους, μπορεί να προβλεφθεί με νόμο και κάθε άλλη στέρηση της ελεύθερης χρήσης και κάρπωσης της ιδιοκτησίας που

⁷⁷ <http://www.greeklaws.com/pubs/uploads/2628.pdf>

απαιτείται από ιδιαίτερες περιστάσεις. Νόμος ορίζει τον υπόχρεο και τη διαδικασία καταβολής στο δικαιούχο του ανταλλάγματος της χρήσης ή κάρπωσης, το οποίο πρέπει να ανταποκρίνεται στις υφιστάμενες κάθε φορά συνθήκες.

Μέτρα που επιβλήθηκαν με την εφαρμογή της παραγράφου αυτής αίρονται αμέσως μόλις εκλείψουν οι ιδιαίτεροι λόγοι που τα προκάλεσαν. Σε περίπτωση αδικαιολόγητης παράτασης των μέτρων αποφασίζει για την άρση τους, κατά κατηγορίες περιπτώσεων, το Συμβούλιο της Επικρατείας, ύστερα από αίτηση όποιου έχει έννομο συμφέρον.

§ 6. Με νόμο μπορεί να ρυθμίζονται τα σχετικά με τη διάθεση εγκαταλειμμένων εκτάσεων για την αξιοποίησή τους υπέρ της εθνικής οικονομίας και αποκατάσταση ακτημόνων. Με τον ίδιο νόμο ορίζονται και τα σχετικά με τη μερική ή ολική αποζημίωση των ιδιοκτητών σε περίπτωση επανεμφάνισής τους μέσα σε εύλογη προθεσμία.

§ 7. Με νόμο μπορεί να καθιερωθεί η αναγκαστική συνιδιοκτησία συνεχόμενων ιδιοκτησιών αστικών περιοχών, εφόσον η αυτοτελής ανοικοδόμηση αυτών ή μερικών απ' αυτές δεν ανταποκρίνεται στους όρους δόμησης που ισχύουν ή πρόκειται να ισχύσουν στην περιοχή αυτή.

§ 8. Δεν επιτρέπεται να απαλλοτριωθεί η αγροτική ιδιοκτησία των Σταυροπηγιακών Ιερών Μονών της Αγίας Αναστασίας της Φαρμακολύτριας στη Χαλκιδική, των Βλατάδων στη Θεσσαλονίκη και του Ευαγγελιστή Ιωάννη του Θεολόγου στην Πάτμο, με εξαίρεση τα μετόχια. Επίσης δεν επιτρέπεται να απαλλοτριωθεί η περιουσία που βρίσκεται στην Ελλάδα των Πατριαρχείων Αλεξάνδρειας, Αντιόχειας και Ιεροσολύμων, καθώς και της Ιερής Μονής του Σινά.

Στο σημείο αυτό σημειώνεται ότι, το άρθρο 18 δεν παρουσίασε καμία προσθήκη ή αναθεώρηση στις διατάξεις του, σύμφωνα με το Σύνταγμα του 2001.

Άρθρο 19

§ 1. Το απόρρητο των επιστολών και της ελεύθερης ανταπόκρισης ή επικοινωνίας με οποιονδήποτε άλλο τρόπο είναι απόλυτα απαραβίαστο. Νόμος ορίζει τις εγγυήσεις υπό τις οποίες η δικαστική αρχή δεν δεσμεύεται από το απόρρητο για λόγους εθνικής ασφάλειας ή για διακρίβωση ιδιαίτερα σοβαρών εγκλημάτων.

§ 2. Νόμος ορίζει τα σχετικά με τη συγκρότηση, τη λειτουργία και τις αρμοδιότητες ανεξάρτητης αρχής που διασφαλίζει το απόρρητο της παραγράφου 1.

§ 3. Απαγορεύεται η χρήση αποδεικτικών μέσων που έχουν αποκτηθεί κατά παράβαση του άρθρου αυτού και των άρθρων 9 και 9 Α.

Οι παράγραφοι 2 και 3 αποτελούν αναθεωρημένες διατάξεις.

Με την αναθεώρηση του παρόντος άρθρου πραγματοποιήθηκε η συνταγματική κατοχύρωση της Εθνικής Επιτροπής Προστασίας του Απορρήτου. Ιδιαίτερα σημαντική έχει χαρακτηριστεί η προσθήκη της παραγράφου 3, σύμφωνα με την οποία απαγορεύεται η χρήση αποδεικτικών μέσων που έχουν αποκτηθεί κατά παράβαση του εν λόγω άρθρου και των άρθρων 9 και 9Α.

Άρθρο 20

§ 1. Καθένας έχει δικαίωμα στην παροχή έννομης προστασίας από τα δικαστήρια και μπορεί να αναπτύξει σ' αυτά τις απόψεις του για τα δικαιώματα ή συμφέροντά του, όπως νόμος ορίζει.

§ 2. Το δικαίωμα της προηγούμενης ακρόασης του ενδιαφερομένου ισχύει και για κάθε διοικητική ενέργεια ή μέτρο που λαμβάνεται σε βάρος των δικαιωμάτων ή συμφερόντων του.

Άρθρο 21

§ 1. Η οικογένεια ως θεμέλιο της συντήρησης και προαγωγής του Έθνους, καθώς και ο γάμος, η μητρότητα και η παιδική ηλικία τελούν υπό την προστασία του Κράτους.

§ 2. Πολύτεκνες οικογένειες, ανάπηροι πολέμου και ειρηνικής περιόδου, θύματα πολέμου, χήρες και ορφανά εκείνων που έπεσαν στον πόλεμο, καθώς και όσοι πάσχουν από ανίατη σωματική ή πνευματική νόσο έχουν δικαίωμα ειδικής φροντίδας από το Κράτος.

§ 3. Το Κράτος μεριμνά για την υγεία των πολιτών και παίρνει ειδικά μέτρα για την προστασία της νεότητας, του γήρατος, της αναπηρίας και για την περίθαλψη των απόρων.

§ 4. Η απόκτηση κατοικίας από αυτούς που τη στερούνται ή που στεγάζονται ανεπαρκώς αποτελεί αντικείμενο ειδικής φροντίδας του Κράτους.

§ 5. *Ο σχεδιασμός και η εφαρμογή δημογραφικής πολιτικής, καθώς και η λήψη όλων των αναγκαίων μέτρων αποτελεί υποχρέωση του Κράτους.*

§ 6. *Τα άτομα με αναπηρίες έχουν δικαίωμα να απολαμβάνουν μέτρων που εξασφαλίζουν την αυτονομία, την επαγγελματική ένταξη και τη συμμετοχή τους στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας.*

Οι παράγραφοι 5 και 6 του άρθρου 21, αποτελούν αναθεωρημένες διατάξεις.

Το συγκεκριμένο άρθρο συνδέεται με το άρθρο που καθορίζει το δικαίωμα της ιδιοκτησίας. Στην παρούσα διάταξη, δίνεται η δυνατότητα σε άτομα με ειδικές ανάγκες, ή κάποια αναπηρία να εξασφαλίζουν την αυτονομία τους και να μπορούν να ενταχθούν σε κάθε κοινωνικό σύνολο με εύκολο τρόπο και χωρίς να αντιμετωπίζουν καταστάσεις, φτώχειας, απόρριψης, ρατσισμού, κ.λπ.

Άρθρο 22

§ 1. Η εργασία αποτελεί δικαίωμα και προστατεύεται από το Κράτος, που μεριμνά για τη δημιουργία συνθηκών απασχόλησης όλων των πολιτών και για την ηθική και υλική εξύψωση του εργαζόμενου αγροτικού και αστικού πληθυσμού.

Όλοι οι εργαζόμενοι, ανεξάρτητα από φύλο ή άλλη διάκριση, έχουν δικαίωμα ίσης αμοιβής για παρεχόμενη εργασία ίσης αξίας.

§ 2. Με νόμο καθορίζονται οι γενικοί όροι εργασίας, που συμπληρώνονται από τις συλλογικές συμβάσεις εργασίας συναπτόμενες με ελεύθερες διαπραγματεύσεις και, αν αυτές αποτύχουν, με τους κανόνες που θέτει η διαιτησία.

§ 3. Νόμος ορίζει τα σχετικά με τη σύναψη συλλογικών συμβάσεων εργασίας από τους δημόσιους υπαλλήλους και τους υπαλλήλους οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης ή άλλων νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου.

§ 4. Οποιαδήποτε μορφή αναγκαστικής εργασίας απαγορεύεται. Ειδικοί νόμοι ρυθμίζουν τα σχετικά με την επίταξη προσωπικών υπηρεσιών σε περίπτωση πολέμου ή επιστράτευσης ή για την αντιμετώπιση αναγκών της άμυνας της Χώρας ή επείγουσας κοινωνικής ανάγκης από θεομηνία ή ανάγκης που μπορεί να θέσει σε κίνδυνο τη δημόσια υγεία, καθώς και τα σχετικά με την προσφορά προσωπικής εργασίας στους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης για την ικανοποίηση τοπικών αναγκών.

§ 5. Το Κράτος μεριμνά για την κοινωνική ασφάλιση των εργαζομένων, όπως νόμος ορίζει.

Ερμηνευτική δήλωση:

Στους γενικούς όρους εργασίας περιλαμβάνεται και ο προσδιορισμός του τρόπου και του υπόχρεου είσπραξης και απόδοσης στις συνδικαλιστικές οργανώσεις της συνδρομής των μελών τους που προβλέπεται από τα καταστατικά τους.

Το άρθρο 22 του Συντάγματος περιέχει σε όλες τις παραγράφους του προσθήκες, καθώς και αναθεωρημένες διατάξεις.

Το άρθρο 22 είναι ένα από τα σημαντικότερα άρθρα του Συντάγματος, καθώς αναφέρεται στην εργασία, μια βασική δραστηριότητα που εξασφαλίζει την επιβίωση του ανθρώπου. Με τις αναθεωρημένες διατάξεις του 2001, παρέχονται δικαιώματα ίσης αμοιβής προς όλους, ενώ καταργούνται οι διακρίσεις, ανάλογα με διάφορα κριτήρια, όπως είναι το φύλο, η ηλικία, κ.λπ.

Άρθρο 23

§ 1. Το Κράτος λαμβάνει τα προσηκόντα μέτρα για τη διασφάλιση της συνδικαλιστικής ελευθερίας και την ανεμπόδιστη άσκηση των συναφών μ' αυτή δικαιωμάτων εναντίον κάθε προσβολής τους, μέσα στα όρια του νόμου.

§ 2. Η απεργία αποτελεί δικαίωμα και ασκείται από τις νόμιμα συστημένες συνδικαλιστικές οργανώσεις για τη διαφύλαξη και προαγωγή των οικονομικών και εργασιακών γενικά συμφερόντων των εργαζομένων.

Απαγορεύεται η απεργία με οποιαδήποτε μορφή στους δικαστικούς λειτουργούς και σ' αυτούς που υπηρετούν στα σώματα ασφαλείας. Το δικαίωμα προσφυγής σε απεργία των δημοσίων υπαλλήλων και των υπαλλήλων της τοπικής αυτοδιοίκησης και των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, καθώς και του προσωπικού των κάθε μορφής επιχειρήσεων δημόσιου χαρακτήρα ή κοινής ωφέλειας, που η λειτουργία

τους έχει ζωτική σημασία για την εξυπηρέτηση βασικών αναγκών του κοινωνικού συνόλου, υπόκειται στους συγκεκριμένους περιορισμούς του νόμου που το ρυθμίζει. Οι περιορισμοί αυτοί δεν μπορούν να φθάνουν έως την κατάργηση του δικαιώματος της απεργίας ή την παρεμπόδιση της νόμιμης άσκησής του.

Άρθρο 24

§ 1. Η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του Κράτους και δικαίωμα του καθενός. Για τη διαφύλαξή του το Κράτος έχει υποχρέωση να παίρνει ιδιαίτερα προληπτικά ή κατασταλτικά μέτρα στο πλαίσιο της αρχής της αειφορίας. Νόμος ορίζει τα σχετικά με την προστασία των δασών και των δασικών εκτάσεων. Η σύνταξη δασολογίου συνιστά υποχρέωση του Κράτους. Απαγορεύεται η μεταβολή του προορισμού των δασών και των δασικών εκτάσεων, εκτός αν προέχει για την Εθνική Οικονομία η αγροτική εκμετάλλευση ή άλλη τους χρήση, που την επιβάλλει το δημόσιο συμφέρον.

§ 2. Η χωροταξική αναδιάρθρωση της χώρας, η διαμόρφωση, η ανάπτυξη, η πολεοδόμηση και η επέκταση των πόλεων και των οικιστικών γενικά περιοχών υπάγεται στη ρυθμιστική αρμοδιότητα και τον έλεγχο του Κράτους, με σκοπό να εξυπηρετείται η λειτουργικότητα και η ανάπτυξη των οικισμών και να εξασφαλίζονται οι καλύτεροι δυνατοί όροι διαβίωσης.

Οι σχετικές τεχνικές επιλογές και σταθμίσεις γίνονται κατά τους κανόνες της επιστήμης. Η σύνταξη εθνικού κτηματολογίου συνιστά υποχρέωση του κράτους.

§ 3. Για να αναγνωριστεί μία περιοχή ως οικιστική και για να ενεργοποιηθεί πολεοδομικά, οι ιδιοκτησίες που περιλαμβάνονται σε αυτή συμμετέχουν υποχρεωτικά, χωρίς αποζημίωση από τον οικείο φορέα, στη

διάθεση των εκτάσεων που είναι απαραίτητες για να δημιουργηθούν δρόμοι, πλατείες και χώροι για κοινωφελείς γενικά χρήσεις και σκοπούς, καθώς και στις δαπάνες για την εκτέλεση των βασικών κοινόχρηστων πολεοδομικών έργων, όπως νόμος ορίζει.

§ 4. Νόμος μπορεί να προβλέπει τη συμμετοχή των ιδιοκτητών περιοχής που χαρακτηρίζεται ως οικιστική στην αξιοποίηση και γενική διαρρύθμισή της σύμφωνα με εγκεκριμένο σχέδιο, με αντιπαροχή ακινήτων ίσης αξίας ή τμημάτων ιδιοκτησίας κατά όροφο, από τους χώρους που καθορίζονται τελικά ως οικοδομήσιμοι ή από κτίρια της περιοχής αυτής.

§ 5. Οι διατάξεις των προηγούμενων παραγράφων εφαρμόζονται και στην αναμόρφωση των οικιστικών περιοχών που ήδη υπάρχουν. Οι ελεύθερες εκτάσεις, που προκύπτουν από την αναμόρφωση, διατίθενται για τη δημιουργία κοινόχρηστων χώρων ή εκποιούνται για να καλυφθούν οι δαπάνες της πολεοδομικής αναμόρφωσης, όπως νόμος ορίζει.

§ 6. Τα μνημεία, οι παραδοσιακές περιοχές και τα παραδοσιακά στοιχεία προστατεύονται από το Κράτος. Νόμος θα ορίσει τα αναγκαία για την πραγματοποίηση της προστασίας αυτής περιοριστικά μέτρα της ιδιοκτησίας, καθώς και τον τρόπο και το είδος της αποζημίωσης των ιδιοκτητών.

Ερμηνευτική δήλωση:

Ως δάσος ή δασικό οικοσύστημα νοείται το οργανικό σύνολο άγριων φυτών με ξυλώδη κορμό πάνω στην αναγκαία επιφάνεια του εδάφους, τα οποία, μαζί με την εκεί συνυπάρχουσα χλωρίδα και πανίδα, αποτελούν μέσω της αμοιβαίας αλληλεξάρτησης και αλληλοεπίδρασής τους, ιδιαίτερη βιοκοινότητα (δασοβιοκοινότητα) και ιδιαίτερο φυσικό περιβάλλον (δασογενές). Δασική έκταση υπάρχει όταν στο παραπάνω σύνολο η άγρια ξυλώδης βλάστηση, υψηλή ή θαμνώδης, είναι αραιά.

Η πρώτη παράγραφος του άρθρου αποτελεί αναθεωρημένη διάταξη, ενώ προσθήκη υπάρχει και στην παράγραφο 2, καθώς και μια ερμηνευτική δήλωση στο τέλος του άρθρου.

Μια ακόμη αναθεωρημένη διάταξη βρίσκεται στο συγκεκριμένο άρθρο. Η προστασία του περιβάλλοντος αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για την διατήρηση της αειφορίας στην χώρα μας. Η Ελλάδα είναι μια χώρα πλούσια σε πράσινο και ήλιο και οφείλει να διατηρηθεί. Η ανάπτυξη της χώρας εξαρτάται από την διατήρηση των περιβαλλοντικών συνθηκών, καθώς πρόκειται για μια χώρα που αποτελεί παράδεισο λόγω των κλιματολογικών της συνθηκών.

Άρθρο 25

§ 1. Τα δικαιώματα του ανθρώπου ως ατόμου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου και η αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου τελούν υπό την εγγύηση του Κράτους. Όλα τα κρατικά όργανα υποχρεούνται να διασφαλίζουν την ανεμπόδιση και αποτελεσματική άσκησή τους. Τα δικαιώματα αυτά ισχύουν και στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών στις οποίες προσιδιάζουν. Οι κάθε είδους περιορισμοί που μπορούν κατά το Σύνταγμα να επιβληθούν στα δικαιώματα αυτά πρέπει να προβλέπονται είτε απευθείας από το Σύνταγμα είτε από το νόμο, εφόσον υπάρχει επιφύλαξη υπέρ αυτού και να σέβονται την αρχή της αναλογικότητας.

§ 2. Η αναγνώριση και η προστασία των θεμελιωδών και απαράγραπτων δικαιωμάτων του ανθρώπου από την Πολιτεία αποβλέπει στην πραγμάτωση της κοινωνικής προόδου μέσα σε ελευθερία και δικαιοσύνη.

§ 3. Η καταχρηστική άσκηση δικαιώματος δεν επιτρέπεται.

§ 4. Το Κράτος δικαιούται να αξιώνει από όλους τους πολίτες την εκπλήρωση του χρέους της κοινωνικής και εθνικής αλληλεγγύης.

Αναθεωρημένη διάταξη μετά την 6^η Απριλίου 2001, αποτελεί η πρώτη παράγραφος του εν λόγω άρθρου.⁷⁸

Το τελευταίο άρθρο που αναφέρεται στα ατομικά δικαιώματα, σύμφωνα με την αναθεωρημένη διάταξη του 2001, καθορίζει ότι, τα όργανα του κράτους είναι υποχρεωμένα να διασφαλίζουν την ορθή άσκηση των δικαιωμάτων κάθε πολίτη.

Χωρίς αμφιβολία, πρόκειται για μια διάταξη που επιτρέπει σε κάθε άνθρωπο να ζήσει ελεύθερος, δίχως περιορισμούς, τηρώντας πάντα τους νόμους που έχουν θεσπιστεί.

⁷⁸ «Συνταγμα της Ελλάδας – όπως αναθεωρήθηκε με το ψήφισμα της 6^{ης} Απριλίου 2001 της Ζ' Αναθεωρητικής Βουλής των Ελλήνων».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η συνταγματική αναθεώρηση του 2001 αποτέλεσε μια ευρύτατη αναθεώρηση, καθώς τροποποιήθηκαν 79 άρθρα συνολικά, ενώ διεξήχθη σε κλίμα συναίνεσης και έτσι κατέστη δυνατή η ψήφιση σημαντικών διατάξεων.

Η μεταβολή των συνταγματικών διατάξεων συνοδεύεται από μεγάλες προσδοκίες για άμεσες και θεαματικές βελτιώσεις. Όμως το Σύνταγμα, για να είναι παραγωγικό και βιώσιμο, πρέπει να περιορίζεται στον καθορισμό γενικών πλαισίων, μέσα στα οποία καλούνται να δράσουν δημιουργικά ο κοινός νομοθέτης, η διοίκηση, τα δικαστήρια και η κοινωνία. Η οργάνωση και λειτουργία της Δικαιοσύνης αποτελεί ουσιώδη όρο για αμερόληπτη, ανεξάρτητη, έγκαιρη και άρτια δικαστική προστασία.

Όσον αφορά τα ατομικά δικαιώματα, το αναθεωρημένο Σύνταγμα προχώρησε σε αρκετές προσθήκες και αλλαγές στις ήδη υπάρχουσες διατάξεις. Χαρακτηριστικά παραδείγματα από την συνταγματική αναθεώρηση αποτελούν, η προστασία της γενετικής ταυτότητας, η προστασία από την ηλεκτρονική επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, καθώς και η προστασία κάθε ατόμου έναντι σε βιοϊατρικές παρεμβάσεις. Επιπλέον, το Σύνταγμα του 2001 όρισε νέους κανόνες διαφάνειας στην πολιτική ζωή, όπως είναι η χρηματοδότηση πολιτικών κομμάτων, οι προεκλογικές δαπάνες, οι σχέσεις των ιδιοκτητών μέσων μαζικής ενημέρωσης με το Κράτος κ.λπ.⁷⁹

Ωστόσο, παρόλο που η συνταγματική αναθεώρηση ήταν πολύ εκτεταμένη, δεν είχε τα προσδοκώμενα αποτελέσματα.

⁷⁹ <http://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagmatiki-Istoria/>

Σύμφωνα με συνεντεύξεις που δόθηκαν από αρμόδια πρόσωπα και φορείς, πέντε χρόνια μετά την συνταγματική αναθεώρηση, οι απόψεις ήταν διφορούμενες.

Από την μια πλευρά, υποστηρίχθηκε ότι η συνταγματική αναθεώρηση δεν είχε συστηματικό χαρακτήρα και ότι στο σύνολο των διατάξεων της αποσκοπούσε σε επιδίωξη πολιτικών στόχων και μερική οργανωτική αλλαγή.

Από την άλλη πλευρά, διατυπώθηκε ότι, η συνταγματική αναθεώρηση προσάρμοσε το Σύνταγμα στα νέα δεδομένα, θωρακίζοντας το θεσμό της Δημοκρατίας. Παράλληλα επισημάνθηκε η ανάγκη της περιορισμένης αναθεώρησης του Συντάγματος για την περαιτέρω θωράκιση των συνταγματικών δικαιωμάτων, καθώς, με την εξέλιξη της τεχνολογίας ελλοχεύουν κίνδυνοι για τα ατομικά δικαιώματα των πολιτών.⁸⁰

⁸⁰<http://www.skai.gr/news/politics/article/31187/%CE%94%CE%AF%CF%84%CE%BF%CE%BC%CE%BF-%CE%AD%CF%81%CE%B3%CE%BF-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CF%83%CF%85%CE%BD%CF%84%CE%B1%CE%B3%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%B8%CE%B5%CF%8E%CF%81%CE%B7%CF%83%CE%B7-%CF%84%CE%BF%CF%85-2001/>

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ακτύπης Σ., Βογιατζής Π., κ.α, (2013). «Ευρωπαϊκή σύμβαση δικαιωμάτων του ανθρώπου». Νομική βιβλιοθήκη

Άρθρο 110 – (Αναθεώρηση του συντάγματος). Πρόσβαση και από τον διαδικτυακό ιστό

<http://dimosiadiavoulefsi.wordpress.com/2012/03/20/%CE%B1%CF%81%CE%B8%CF%81%CE%BF-110-%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%B8%CE%B5%CF%8E%CF%81%CE%B7%CF%83%CE%B7-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CF%83%CF%85%CE%BD%CF%84%CE%AC%CE%B3%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%BF%CF%82/>

Βουϊδάσκης Β., (2001). «Το δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης και τα μέσα μαζικής επικοινωνίας». Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα

Δαγτόγλου, Πρόδρομος, (2012). «Ατομικά Δικαιώματα». Εκδόσεις: Σάκκουλα, Αθήνα

Ένωση Ελλήνων Ποινικολόγων, (2004). «Η Ευρωπαϊκή σύμβαση για τα δικαιώματα του ανθρώπου». Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα

Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. «Χάρτης των θεμελιωδών δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης»

Εφημερίς της κυβέρνησεως της Ελληνικής Δημοκρατίας. «Σύνταγμα της Ελλάδας».

Δημητρόπουλος Ανδρέας, (2008). «Η Συνταγματική αναθεώρηση του 2001». Μάθημα: Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου, Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

«Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα»

Κοϊμτζόγλου Ι., (2005). «Στοιχεία Δημοσίου Δικαίου. Συνταγματικό και Διοικητικό Δίκαιο σε συνδυασμό με Διεθνές και Κοινοτικό Δίκαιο». Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα

Μαγγανάς Α., Χρυσανθάκης Χ., Βανδώρος Δ., Καρατζά Α., (2011). «Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου». Εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα

Μανιτάκης Αντώνης, (2002). «Το Σύνταγμα του 2001 και τα δικαιώματα του ανθρώπου». Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα

Παπαδόπουλος Νικόλαος. «Τεχνική Νομοθεσία». Μάθημα Τμήματος Μηχανολογίας, Α.Τ.Ε.Ι. Σερρών

Ράικος Αθανάσιος, (2011). «Συνταγματικό Δίκαιο». Νομική Βιβλιοθήκη

Σατλάνης Χρήστος, (2003). «Εισαγωγή στο δίκαιο της διεθνούς προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων». Εκδόσεις: Σάκκουλας, Αθήνα

«Συνταγμα της Ελλάδας – όπως αναθεωρήθηκε με το ψήφισμα της 6^{ης} Απριλίου 2001 της Ζ' Αναθεωρητικής Βουλής των Ελλήνων».

Σωτηρέλης Γ., Ξηρος Θ., (2001). «Η αναθεώρηση του συντάγματος 1993 - 2001». Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα

Χρυσόγονος Κώστας, (2003). «Συνταγματικό Δίκαιο». Εκδόσεις: Σάκκουλα, Αθήνα

Ψαρούδα Μπενάκη Άννα, (2006). «Πέντε χρόνια μετά τη συνταγματική αναθεώρηση του 2001. Αποτίμηση και προτάσεις για μια νέα συνταγματική μεταρρύθμιση». Εκδόσεις: Σάκκουλας, Αθήνα

Hitchens Cristopher, (2009). «Τα δικαιώματα του ανθρώπου. Το θεμέλιο των δημοκρατικών ελευθεριών». Εκδοσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα

Ruth Rocha, (2005). «Η παγκόσμια διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου». Εκδόσεις: Μεταίχμιο, Αθήνα

Vaneigem Raoul, (2007). «Γενική διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπινου όντος». Εκδόσεις: Βάνιας, Θεσσαλονίκη

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

«Νομικό Βήμα»

«Ποινικά Χρονικά»

«Ποινική Δικαιοσύνη»

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

«Το Σύνταγμα της Ελλάδας».

Πρόσβαση και από τον διαδικτυακό ιστό

<http://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/article-3/>

«Το Σύνταγμα της Ελλάδας».

Πρόσβαση και από τον διαδικτυακό ιστό

<http://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/article-4/>

«Το Σύνταγμα της Ελλάδας».

Πρόσβαση και από τον διαδικτυακό ιστό

<http://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/article-10/>

«Το Σύνταγμα της Ελλάδας». Πρόσβαση και από τον διαδικτυακό ιστό

<http://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/article-12/>

«Το Σύνταγμα της Ελλάδας».

Πρόσβαση και από τον διαδικτυακό ιστό

<http://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/article-14/>

«Το Σύνταγμα της Ελλάδας».

Πρόσβαση και από τον διαδικτυακό ιστό

<http://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/article-17/>

«Το Σύνταγμα της Ελλάδας».

Πρόσβαση και από τον διαδικτυακό ιστό

<http://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/article-20/>

<http://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagmatiki-Istoria/>

<http://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/Kanonismos-tis-Voulis/Arthra-108-123-Kanonismou-VtE>

<http://anatheorisi.parliament.gr/historyAnath01.asp?dets=1>

<http://www.skai.gr/news/politics/article/31187/%CE%94%CE%AF%CF%84%CE%BF%CE%BC%CE%BF-%CE%AD%CF%81%CE%B3%CE%BF-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CF%83%CF%85%CE%BD%CF%84%CE%B1%CE%B3%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%B8%CE%B5%CF%8E%CF%81%CE%B7%CF%83%CE%B7-%CF%84%CE%BF%CF%85-2001/>

<https://anthropinadikaionomata.wikispaces.com/%CE%9A%CE%B1%CF%84%CE%BF%CF%87%CF%8D%CF%81%CF%89%CF%83%CE%B7+%CF%84%CF%89%CE%BD+%CE%B1%CE%BD%CE%B8%CF%81>

[%CF%8E%CF%80%CE%B9%CE%BD%CF%89%CE%BD+%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CF%89%CE%BC%CE%AC%CF%84%CF%89%CE%BD](#)

<http://apla-pragmata.blogspot.gr/2007/03/blog-post.html>

<http://www.skai.gr/news/politics/article/31187/%CE%94%CE%AF%CF%84%CE%BF%CE%BC%CE%BF-%CE%AD%CF%81%CE%B3%CE%BF-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CF%83%CF%85%CE%BD%CF%84%CE%B1%CE%B3%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%B8%CE%B5%CF%8E%CF%81%CE%B7%CF%83%CE%B7-%CF%84%CE%BF%CF%85-2001/>

<http://www.greeklaws.com/pubs/uploads/2628.pdf>